

Prilog D1 do D4

**ETNIČKI SASTAV I INTERNO RASELJENA LICA I IZBEGLICE IZ 47
OPŠTINA U BOSNI I HERCEGOVINI, OD 1991. DO 1997-98.**

**EWA TABEAU, MARCIN ŻÓŁTKOWSKI JAKUB BIJAK I ARVE HETLAND
ODELJENJE ZA DEMOGRAFIJU, TUŽILAŠTVO, MKSJ**

IZVEŠTAJ VEŠTAKA U PREDMETU SLOBODAN MILOŠEVIĆ (IT-02-54)

31. mart 2003.

SADRŽAJ

1. Cilj i obim
2. Etnički sastav 1991. i 1997-98.
 - 2.1 Etnički sastav područja u predmetu Milošević, 1991. i 1997-98.
 - 2.2 Etnički sastav sedam odabranih opština sa područja u predmetu Milošević, 1991. i 1997-98.
 - 2.3 Poređenje etničkog sastava Bosne i Hercegovine, područja u predmetu Milošević i sedam odabranih opština, 1991. i 1997-98.
 - 2.4 Rezime promena u etničkom sastavu područja u predmetu Milošević: mape etničkih većina za 1991. i 1997-98.
3. Minimalni brojevi interno raseljenih lica i izbeglica, stanje iz 1997-98.
 - 3.1 Minimalni brojevi interno raseljenih lica i izbeglica sa područja u predmetu Milošević, stanje iz 1997-98.
 - 3.2 Minimalni brojevi interno raseljenih lica i izbeglica iz sedam odabranih opština, stanje iz 1997-98.
 - 3.3 Poređenje minimalnih brojeva interno raseljenih lica i izbeglica iz Bosne i Hercegovine, područje u predmetu Milošević i sedam odabranih opština, stanje iz 1997-98.

Prilog D1 do D4

- 3.4 Rezime geografskih obrazaca interno raseljenih lica i izbeglica sa područja u predmetu Milošević: mape etničkih većina interno raseljenih lica i izbeglica, stanje iz 1997-98.
- 3.5 Poređenje geografskih obrazaca interno raseljenih lica dobijenih iz dva nezavisna izvora
- 4. Procenjeni sveukupni broj interno raseljenih lica i izbeglica od 1997-98.
- 5. Zaključne napomene

Prilog A. Pregled rezultata na nivou opština

- A1. Tabela 1. Odlomak date etničke grupe iz stanovništva na području u predmetu Milošević od 1997-98, lica rođene pre 1980, granice opština od 1997.
- A2. Tabela 2. Minimalni broj interno raseljenih lica i izbeglica sa područja u predmetu Milošević, stanje iz 1997-98, lica rođene pre 1980, granice opština od 1997.
- A3. Tabela 3. Procena broja interno raseljenih lica i izbeglica sa područja u predmetu Milošević, stanje iz 1997-98, lica rođene pre 1980, granice opština od 1997.
- A4. Tabela 4. Geografska zastupljenost interno raseljenih lica rođenih pre 1980. sa područja u predmetu Milošević, na osnovu izveštaja OEBS-a i izvora Vlade BiH, stanje iz 1997-98. i 2000, lica rođene pre 1980, granice opština od 1997.
- A5. Tabela 5. Promena stanovništva u odabranim opštinama na području u predmetu Milošević između 1991, 1993. i 1995, na osnovu izvora iz RS-a.
- A6. Pregled rezultata za opštine koje pripadaju u području u predmetu Milošević.

Prilog B. Pregled korišćenih izvora

- B1. Područje u predmetu Milošević: referentna mapa i šifre za opštine OEBS-a
- B2. Popis stanovništva Bosne i Hercegovine iz 1991: opšti opis
- B3. Popis stanovništva Bosne i Hercegovine iz 1991: metodološke pripreme, organizacija i sprovođenje
- B4. Popis stanovništva Bosne u Hercegovine iz 1991: pregledi stanovništva
- B5. Registar glasača OEBS-a za 1997-98: opšti opis

Prilog D1 do D4

- B6. Interno raseljene lica i izbeglice u Bosni i Hercegovini za koje su izvestili UNHCR i državni izvori (DDPR), stanje iz 2000.

Prilog C. Pregled metoda i analiza

- C1. Povezivanje podataka
- C2. Procena sveukupnih podataka o interno raseljenim osobama i izbeglicama

Prilog D. Profesionalne kvalifikacije autora

- D1. Profesionalne kvalifikacije Ewe Tabeau, demografa, vođe projekta
- D2. Profesionalne kvalifikacije Jakuba Bijaka, demografa
- D3. Profesionalne kvalifikacije Arve Hetlanda, demografa
- D4. Profesionalne kvalifikacije Marcina Żółtkowskog, demografskog saradnika

Prilog D1 do D4

1. Cilj i okvir

Ovaj izveštaj sadrži demografske podatke u vezi sa etničkim sastavom u 47 odabranih opština u Bosni i Hercegovini kao i minimalne brojeve interno raseljenih lica (IRL) i izbeglica (IZB) iz, tih opština (u daljem tekstu: područje u predmetu Milošević), vezano za predmet Milošević (IT-02-54), godina 1991. i 1997. Pored ova dva glavna podatka, iznosimo i procene nepoznatih sveukupnih brojeva IRL-a i izbeglica za područje u predmetu Milošević i rezime statističkih podataka za kompletnu Bosnu i Hercegovinu. Tabele koje daju pregled rezultata na nivou opština date su u Prilogu A ovoga izveštaja (A1 do A6), dok Prilog B (B1 do B6) sadrži opis izvora podataka. Prilog C (C1 do C2) rezimira metode koje su primenjene u ovoj studiji i konačno, Prilog D (D1 do D4), iznosi profesionalne kvalifikacije autora.

Tabela 1. Pregled izvora podataka korišćenih za ovaj izveštaj

Izvor	Period sakupljanja	Odgovorna institucija	Veličina izvora (lica)	Obuhvaćeno stanovništvo	Stanovništvo koje nije obuhvaćeno	Sakupljeni podaci (varijable)	Ograničenja
Popis stanovništva	1-15. april 1991.	Biro za statistiku SR BiH	4,4 miliona	Svi stanovnici BiH i građani BiH na radu u inostranstvu zajedno sa članovima porodice	Lica koje su ispuštene zbog grešaka ili previda, doseljeni nakon popisa	Ime i prezime, ime oca, datum i mesto rođenja, pol, JMB, mesto i opština stanovanja 1991, nacionalnost, religija i dr.	greške u varijablama, nepotpuni podaci, duplikati
Spisak birača	1997-1998.	OEBS	2,7 miliona	Lica s pravom glasa koje su se registrovale	Lica mlađe od 18 godina, oni koji se nisu registrovali, oni koji su umrli tokom sukoba	Ime i prezime, ime oca, datum rođenja, pol, JMB, opština stanovanja 1991. i 1997. i dr.	greške u varijablama, nedostajući podaci, duplikati
Baza podataka raseljenih lica i	2000	UNHCR Vlada BiH	583.816	Podnosioci zahteva za pomoć (na pr. IRL 1992-95.) i njihovi	Lica koje se nisu prijavile, oni koji su se vratili kući, oni koji su	Ime i prezime, ime oca, datum rođenja, pol, JMB,	greške u varijablama, podaci koji nedostaju, duplikati

Prilog D1 do D4

izbegli ca (DDPR)	članovi porodica koji su još uvek bili registrovani 2000.	umrli tokom sukoba	odnos sa podnosiocem zahteva, opština trenutnog boravka i dr.
-------------------------	--	-----------------------	---

U svrhu ovog izveštaja analizirani su pojedini podaci o stanovništvu Bosne i Hercegovine za dve godine: 1991. (popis stanovništva, vidi Tabelu 1) i 1997-98. (spisak glasača OEBS-a, Tabela 1). Ovde se razmatraju te dve godine, mada je period na koji se odnosi optužnica započeo u martu 1991. i završio se u decembru 1995. Za period od marta 1991. do decembra 1995. ne posedujemo izvore koji bi mogli da se koriste za kompleksne analize kao što su one koje se razmatraju u ovom izveštaju. Takvi izvori ne postoje. Kratak pregled ograničene statistike koja je dostupna za godine 1993. i 1995. priložen je u Prilogu A (A5), gde navodimo dostupne populacione podatke za nekoliko opština na području u predmetu Milošević. Ova statistika je sakupljena tokom sukoba od strane vlasti sadašnje Republike Srpske. Na ove brojke pozivamo se u Odeljku 5 ovoga izveštaja (Zaključne napomene).

Treba napomenuti da su napravljena određena poređenja između glasački zasnovane statistike IRL-a za 1997-98. zasnovane na biračkim spiskovima (statistika Odeljenja za demografiju) i podataka vlade za 2000. (vidi DDPR Tabela 1). Podaci iz 2000. predstavljaju zvaničnu statistiku vlade Bosne i Hercegovine i ona je sakupljena i obrađena pod pokroviteljstvom UNHCR-a za godine od 1992. do 2000. Više informacija o ovom izvoru dostupno je u Prilogu B (B6).

Izvori koji su korišćeni za ovaj izveštaj su obimni i u načelu pouzdani (vidi Prilog B). Nedostaci izvora i njihov uticaj na rezultate koji su izneti u ovom izveštaju identifikovani su i ukratko obrađeni u daljem tekstu, a detaljnije u Prilogu B (B1 i B6).

U statističkoj praksi, popis stanovništva je najveći i najkompletniji izvor informacija o stanovništvu jedne zemlje. Popis stanovništva iz 1991. obuhvatio je kompletno stanovništvo Bosne i Hercegovine, od 31. marta 1991. To je kao rezultat dalo da u je u Bosni 1991. godine bilo 4,4 miliona stanovnika. Podaci o osobama dobijeni su u direktnim razgovorima, zasnovanim na jednoobrazno pripremljenim popisnim upitnicima za celu zemlju, tj. za bivšu Jugoslaviju. Metodološke pripreme, organizacija i sprovođenje popisa, kao i kontrola kvaliteta podataka razmotreni su u izjavi veštaka priloženoj kao Prilog B3 ovoga izveštaja. Izjavu su dali predstavnici statističkih institucija u Sarajevu koji su bili direktno uključeni u popis 1991. godine i to od njegovog samog početka (tj. negde od aprila 1984.), kojima su bili dostupni važni dokumenti vezani za popis i koji su, stoga, bili u stanju da najbolje procene pouzdanost popisa.

Prilog D1 do D4

Najveći nedostaci popisa (vezani za skeniranje) su tipografske greške u imenima i nedovršena kontrola kvaliteta podataka (zbog nestabilne političke situacije 1991. i sukoba u periodu 1992-95.). U prilogu B2 detaljno objašnjavamo kako smo pristupili ovim i drugim problemima s podacima o popisu stanovništva. Po našem mišljenju, problemi s podacima ne diskredituju popis kao moćni izvor informacija o stanovništvu Bosne i Hercegovine pre sukoba i popis se može s pouzdanošću koristiti za izradu statističkih podataka kakvi se navode u ovom izveštaju.

Drugi problemi vezani za popis su oni koji su proizašli iz uključivanja u popis ovog stanovništva koje je privremeno boravilo u inostranstvu (nekih 234.213 osoba od 4.377.032, tj. 5,4 % populacije obuhvaćene popisom). Ovo stanovništvo uključeno je u popisnu statistiku koju su pripremile i objavile lokalne statističke institucije, te je stoga takođe uključeno u naše podatke za 1991. i 1997. Uključivanje stanovništva iz inostranstva može proizvesti otklon u nacionalnom sastavu manjih područja 1991, kao što su recimo naselja. Istražili smo ovaj otklon za sve opštine u Bosni i Hercegovini i ispostavilo se da je do prilično prihvatljivo jer su sve *osim tri* opštine zadržale nacionalni sastav, kako za *de facto* (tj. stvarno) tako i *de jure* (tj. stvarno i privremeno u inostranstvu) stanovništvo (vidi Prilog B4).

Uključivanje populacije u inostranstvu takođe može imati uticaj a na broj glasača van zemlje, koje smo označili kao izbeglice 1997-98 (vidi Prilog B4). Nekih 87% glasača van zemlje iz Bosne i Hercegovine napustili su zemlju ***nakon popisa*** (tzv. post-cenzus emigracija) i nisu se vratili svojim domovima do 1997-98. Preostalih 13% su u inostranstvu boravili 1991. (pre-cenzusna emigracija) i tamo su ostali nakon popisa u martu 1991. Da nije došlo do rata u Bosni i Hercegovini, pre-cenzusna emigracija bi se možda vratila, ali su se 1997-98. upisali kao glasači koji još uvek žive van zemlje. Stoga smatramo da se svi glasači izvan zemlje *mogu i trebaju* smatrati izbeglicama.

Treba imati u vidu da su procenti post- i pre-cenzusne emigracije (87% i 13%) dobijeni samo za one glasače koji su registrovani u zemljama *koje nisu* bivše jugoslovenske republike. Godine 1997-98, pet bivših jugoslovenskih republika imale su status država: Bosna i Hercegovina, Hrvatska, SRJ, Makedonija i Slovenija. Bosanski glasači koji su 1997-98. bili registrovani u Hrvatskoj ili SRJ (a u manjoj meri u Makedoniji i Sloveniji), svi su stanovali u Bosni 1991. godine i sistematski su putovali na rad u druge jugoslovenske republike (prvenstveno u Hrvatsku i SRJ). Činjenica da su 1991. stanovali u Bosni, a 1997-98. u Hrvatskoj ili SRJ, implicira da se moraju smatrati izbeglicama. Ukoliko bi se glasači iz Hrvatske i SRJ uključili u procenu gorespomenutih procenata, onda bi odgovarajuće procene bile: 91,2% (umesto 87%) glasača iz 1997-98. bi bili post-cenzusna emigracija, a 8,8 (umesto 13%) glasača bi bilo pre-cenzusna emigracija. U obe situacije otklon zbog uključivanja pre-cenzusne emigracije u brojke svih raseljenih lica (IRL-i i izbeglice) je najviše oko 5% za celu zemlju, što se načelno smatra prihvatljivom greškom u statistici.

Prilog D1 do D4

Spisak glasača iz 1997-98. praktično je veliki uzorak populacije punopravnih glasača Bosne i Hercegovine 1997-98. godine (tj. onih sa 18 ili više godina u vreme izbora). Svi glasači koji su se prijavili 1997. i 1998. pokriveni su ovim izvorom. Spojili smo ta dva biračka spiska (1997. i 1998.) u jedan (1997-98.). Preklapanje ova dva spiska je veliko. Godine 1998. bilo je samo oko 150.000 novih unesaka (prva registracija 1998). Svi drugi unesci iz 1998. takođe su pokriveni spiskom iz 1997. Prilikom spajanja, uključili smo sve uneske iz 1997. (prva registracija 1997.) i pored toga, nove uneske iz 1998. (150.000 unesaka iz prve registracije 1998.). U većini slučajeva, izgledalo je da unesci iz 1998. pokrivaju opštine gde je 1997. registracija bila manje kompletna. Ukupna veličina spojenog spiska 1997-98. je 2.674.506 unesaka i uglavnom pokriva 1997. godinu.

Treba imati u vidu da se spisak birača ne može koristiti da se napravi procena ukupnog broja stanovnika 1997. godine ili 1998. godine on je tada sigurno bio već i od 2,7 miliona glasača koji su uneti u spisak. Međutim, on se može sa sigurnošću koristiti prilikom izrade statistike koja **karakteriše** nacionalni sastav 1997-98. i interno raseljene osobe i izbeglice 1997-98. Svi apsolutni brojevi dobijeni iz spiska su "najmanje vrednosti", što je vezano za nekompletnost ovog izvora. Sve relativne mere (tj. procenti) mogu se ekstrapolirati na kompletno stanovništvo i mogu se smatrati pouzdanim.

Spisak glasača ima određene nedostatke kao što su oni koji su navedeni i za popis (na pr. tipografske greške, nekompletni ili neuneti JMB-ovi, to jest jedinstveni matični brojevi i dr.). Nedostaci se mogu ispraviti na isti način kao što je to učinjeno i sa popisom (Prilog B5).

Dve vrste pojedinačnih podataka, tj. podaci iz popisa i iz spiskova glasača, povezani su zajedno kroz kompleksni proces uparenja. U tom procesu, velika većina lica koja su uključena u spisak glasača (oko 80%), pronađena su u popisu stanovništva iz 1991. Od ukupno 2.674.506 unesaka o glasačima, nekih 2.125.999 unesaka (tj. tačno 79,5%) su povezani, od kojih je 319.405 bilo izvan zemlje, a 1.805.419 u zemlji. Povezani podaci formirali su osnovu za analize koje su obavljene u svrhu ovog izveštaja. Povezivanje popisa iz 1991. i spiskova glasača iz 1997-98. omogućilo je da se uključe svi podaci iz popisa za svakog uparenog glasača. Stoga, za sve one glasače iz 1997-98. koji su povezani sa popisom, mogli smo da koristimo unete podatke o nacionalnosti iz popisa iz 1991, a takođe i one o njihovoj opštini stanovanja 1991. godine.

Sve analize su pravljene na osnovu nacionalnosti, dobijene na osnovu potpuno iste definicije za obe analizirane godine, za 1991. i takođe za 1997-98. Primenjena definicija je ona koja je korišćena u upitniku iz popisa iz 1991, gde je nacionalnost samoprijavljeni odgovor na otvoreno pitanje. U originalnim popisnim formularima, građani Bosne i Hercegovine naveli su nekoliko stotina nacionalnih kategorija. Mi smo ponovno pregrupisali ove kategorije u četiri glavne grupacije: oni koji su se izjasnili kao Muslimani, Hrvati ili Srbi smatrani su za pripadnike tih konkretnih grupa, dok su sve ostale kategorije, uključujući Jugoslovene,

Prilog D1 do D4

svrstane u kategoriju Ostali.

U odnosu na definiciju interno raseljenih lica, upoređene su opštine stanovanja 1991. i 1997-98. za svaku obrađivanu osobu. Ukoliko je neka osoba 1991. stanovala u različitoj opštini nego što je opština gde se ta osoba prijavila kao glasač za izbore 1997-98, onda je ta osoba uzeta kao interno raseljena. Napravljena su poređenja za post-dejtonske opštine, što je uključivalo stvaranje nove varijable, post-dejtonska opština, za sve lica koje su unete u popis. Ovaj zadatak je uglavnom uspešno obavljen i na kraju je isključen iz analize morao biti samo mali broj naselja koja su podeljena između političkih entiteta, RS i FBiH.

Izbeglice su bile one lica koje su 1991. navedene kao stanovnici Bosne i Hercegovine (uključujući one na privremenom boravku u inostranstvu), a koji su se 1997-98. prijavili kao glasači u drugim zemljama. Bilo je otprilike 300.000 glasača izvan zemlje koji su ispunili ovaj kriterijum. Neki su bili izuzeti iz statistike izbeglica zbog neuspešnog uparivanja sa popisom ili im je nedostajao unesak post-dejtonske opštine za 1991. (problem podeljenog naselja).

Treba imati u vidu da su naše definicije interno raseljenih lica i izbeglica statističke, a ne pravne. Kao takvi, brojevi IRL-a i izbeglica koji su izneti u ovom izveštaju trebaju biti uzeti kao približni stvarnim brojevima. Treba takođe imati u vidu da je po našem mišljenju ustanovljavanje pravih brojeva nemoguć zadatak i to zbog ograničenih postojećih izvora informacija i fragmentarnih informacija koje se nalaze u ovim izvorima.

Ne treba zaboraviti da odeljak 3.5 ovoga izveštaja predstavlja poređenje naše statistike zasnovane na podacima OEBS-a o IRL-ima 1997-98. sa onom koju su sakupili UNHCR i bosanska vlada za 2000. godinu. Baza podataka UNHCR-a i vlade BiH (DDPR) se mogu smatrati službenom, jer je ona razvijena kao registracioni sistem za sve IRL-e i izbeglice u Bosni, kako bi im se omogućile socijalne povlastice i nadoknada za izgublenu imovinu. Statistika zasnovana na DDPR-u opisuje IRL-e sa 2000. godinom, za razliku od podataka koje je pripremio OEBS, koje se odnose na 1997-98. I pored toga, ustanovili smo mnoge sličnosti između ova dva izvora. Oba izvora takođe daju znatno niže podatke od stvarnih podataka za 1992-95.

Glavni rezultati ovoga izveštaja su sledeći:

- Apsolutna i relativna veličina određene etničke grupe na kompletom području u predmetu Milošević i opštinama koje se odnose na predmet Milošević u Bosni i Hercegovini: stanje od 1991. i 1997-98. Isključivo lica koje su rođene pre 1980. Granice opština iz 1997. (**Rezime tabela 1, Prilog A1**).

- Minimalni broj interno raseljenih lica (IRL) i izbeglica sa područja u predmetu Milošević i 0291-5501-0291-5566/

Prilog D1 do D4

opštinama koje se odnose na predmet Milošević u Bosni i Hercegovini: stanje iz 1997-98, po opštini stanovanja iz 1991. Zasnivano na minimalnim brojevima, postotci IRL-a i izbeglica u određenoj etničkoj grupi i u ukupnom broju svih IRL i izbeglica ustanovljenih 1997-98. su takođe uključeni. Isključivo lica rođena pre 1980. Granice opština od 1997. (**Rezime tabela 2, Prilog A2**).

- Procena nepoznatog ukupnog broja interno raseljenih lica (IRL) i izbeglica sa područja u predmetu Milošević i opštinama koje se odnose na predmet Milošević u Bosni i Hercegovini: stanje iz 1997-98, po opštini stanovanja iz 1991. Isključivo lica rođene pre 1980. Granice opština iz 1997. Ova analiza ima idnikativni karakter. (**Rezime tabela 3, Prilog A3**).

Prilog A sadrži kompletne tabele sa podacima na op

štinskom nivou, pripremljenim za ovaj izveštaj. Tabele se odnose jedino na opštine koje pripadaju području u predmetu Milošević. Pripremili smo tri glavne tabele sa podacima. Tabele 1 do 3, Prilozi A1 do A3, pripremljene su za svaku etničku grupu (tj. Muslimani, Hrvati, Ostali i Srbi). U prilogu A, međutim, navodimo ukupno 5 tabela. Pored tabela 1 do 3, Prilog A4 sadrži podatke iz baze podataka DDPR-a, tj statistike UNHCR-a i Vlade BiH o IRL-ima i izbeglicama u Bosni 2000. godine. Prikazani su jedino statistički podaci za one sa 18+ godina za vreme izbora 1997-98. (direktno uporedivo sa našim statističkim podacima). Prilog 5 predstavlja opšti pregled etničkog sastava u određenim opštinama 1993. i 1995. (na osnovu izvora RS-a).

Detalji o izvorima i metodima primenjenim u ovom izveštaju mogu se pogledati u Prilogu B, odnosno C. U Prilogu D daje se rezime stručnih kvalifikacija autora.

U odeljcima 2 do 4 koji slede, iznosimo naše glavne nalaze. Odeljak 5 predstavlja rezime ključnih rezultata koji se razmatraju u ovom izveštaju. Sledi prikaz područja u predmetu Milošević.

Godine 1991. Bosna i Hercegovina sastojala se od 109 opština (u daljem tekstu: predratne opštine). Dejtonskim mirovnim sporazumom iz 1995, zemlja je podeljena na dva politička entiteta, Republiku Srpsku (u daljem tekstu: RS) i Federaciju Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu: Federacija) i uvedena je nova klasifikaciju opština. Mnoge opštine ostale su iste kao što su bile 1991, ali je uspostavljen i veliki broj novih. Granica među entitetima podelila je nekoliko predratnih opština na dva dela, gde je jedan deo pripao RS-u, a drugi Federaciji. Po Dejtonskom sporazumu, svakom od ovih delova dat je status regularne opštine. Nekoliko manjih područja koja su polagala pravo na teritoriju u periodu između 1992. i 1995. takođe su

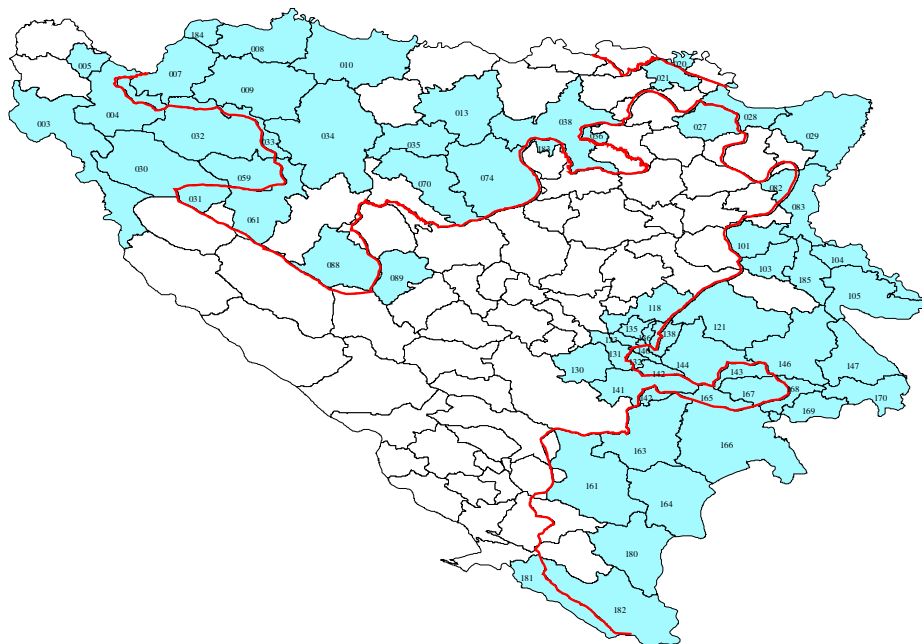
Prilog D1 do D4

dobile taj status. Nakon rata, svaka opština (u daljem tekstu: post-dejtonska opština) dobila je numeričku šifru od 1 do 185. Jedan broj šifri ostao je prazan (36) pošto im nije pripisana teritorija. Stvarni broj post-dejtonskih opština je 149 (od 1997, na osnovu klasifikacione šeme OEBS-a).

U svrhu ove studije, područje u predmetu Milošević definisano je kao područje sledećih (pre-dejtonskih) opštine: Banja Luka, Bihać, Bijeljina, Bileća, Bosanska Dubica, Bosanska Gradiška, Bosanska Krupa, Bosanski Novi, Bosanski Petrovac, Bosanski Šamac, Bratunac, Brčko, Čajniče, Čelinac, Doboj, Donji Vakuf, Foča, Gacko, Goražde, Kalinovik, Ključ, Kotor Varoš, Nevesinje, Prijedor, Prnjavor, Rogatica, Rudo, Sanski Most, Sarajevo – Centar, Sarajevo – Hadžići, Sarajevo – Ilidža, Sarajevo – Ilijaš, Sarajevo - Novi Grad, Sarajevo - Novo Sarajevo, Sarajevo - Pale, Sarajevo – Stari Grad, Sarajevo - Trnovo, Sarajevo - Vogošća, Sokolac, Srebrenica, Šekovići, Šipovo, Teslić, Trebinje, Višegrad, Vlasenica, i Zvornik. Sve bitne komponente uključene su za podeljene opštine, tj. analizirane su sve one post-dejtonske opštine koje zajedno predstavljaju područje određene pre-dejtonske opštine.

Slika 1. Referentna mapa Bosne i Hercegovine i područje u predmetu Milošević

Prilog D1 do D4

Napomena: Brojke navedene u Slici 1 su opštinske šifre OEBS-a. Imena opština u predmetu Milošević nalaze se u Prilogu B.

Slika 1 prikazuje mapu Bosne i Hercegovine podeljene na post-dejtonske opštine i njihove granice iz 1997. godine. Podela zemlje na dva politička entiteta, RS i Federaciju, takođe je prikazana na mapi. Opštine koje se razmatraju u ovom izveštaju naznačene su plavom bojom (vidi dalje u tekstu). One predstavljaju područje u predmetu Milošević koje se ovde razmatra.

Prilog D1 do D4**2. Etnički sastav 1991. i 1997-98.¹****2.1 Etnički sastav područja u predmetu Milošević, 1991 i 1997-98**

U ovom odeljku razmatraju se promene u etničkom sastavu za celokupno područje u predmetu Milošević i na podelu tog područja na RS-FBiH u području, od 1991. do 1997-98. Prikazani su apsolutni i relativni brojevi, promena 1991-97. iskazana je kvantitativno. Tabela 2 i Slika 1 koje su priložene u daljem tekstu koriste se prilikom razmatranja u ovom odeljku. Treba imati u vidu da su svi rezultati koji se razmatraju u Odeljcima 2.1 do 2.4 predstavljaju uzorke uzete iz rezimirajuće Tabele 1 priložene u Prilogu A1.

Tabela 2. Etnički sastav područja u predmetu Milošević 1991. godine u poređenju sa 1997-98, apsolutni brojevi i procenti, isključivo lica rođene pre 1980, opštinske granice iz 1997.

¹ U celom izveštaju povremeno koristimo oznaku 1997. za spojene biračke spiskove iz 1997-98. (posebno u grafikonima i tabelama). Razlog za to je taj što spojeni spisak sadrži otprilike 150.000 unesaka iz 1998, dok su svi ostali iz 1997. Stoga je prilično prihvatljivo da se smatra da spisak 1997-98. prvenstveno opisuje situaciju 1997. godine.

Prilog D1 do D4

Područje u predmetu Milošević

Nacionalnost	1991.	1997-98.	1991.	1997-98.	1991-97. (%)
Srbi	785.553	517.320	43,6	59,0	35,4
Muslimani	720.325	276.678	39,9	31,5	-21,0
Hrvati	140.918	25.741	7,8	2,9	-62,4
Ostali	156.463	57.383	8,7	6,5	-24,6
Ukupno	1.803.259	877.122	100,0	100,0	0,0

Deo RS u predmetu Milošević

Nacionalnost	1991.	1997-98.	1991.	1997-98.	1991-97. (%)
Srbi	587.307	506.695	53,7	91,3	70,1
Muslimani	344.803	7.933	31,5	1,4	-95,5
Hrvati	79.127	7.002	7,2	1,3	-82,5
Ostali	83.180	33.352	7,6	6,0	-20,9
Ukupno	1.094.417	554.982	100,0	100,0	0,0

Deo FBiH u predmetu Milošević

Nacionalnost	1991.	1997-98.	1991.	1997-98.	1991-97. (%)
Srbi	198.246	10.625	28,0	3,3	-88,2
Muslimani	375.522	268.745	53,0	83,4	57,5
Hrvati	61.791	18.739	8,7	5,8	-33,3
Ostali	73.283	24.031	10,3	7,5	-27,8
Ukupno	708.842	322.140	100,0	100,0	0,0

U svrhu procenjivanja etničkog sastava pre i posle sukoba u Bosni i broja interno raseljenih lica i izbeglica, koristili smo popis stanovništva iz 1991. i biračke spiskove iz 1997-98. Ta dva izvora su uopšte rečeno veoma obimna i pouzdana, sa samo manjim nedostacima. Popis praktično pokriva kompletno stanovništvo Bosne 1991, tj. sva lica koja su boravila u zemlji, kao i ona koja su privremeno boravila u inostranstvu na dan popisa, 31. marta 1991. Pokrivene su sve starosne dobi. U papiru je izostavljen verovatno vrlo mali broj ljudi. U izveštaju o zaključenju popisa priloženom u Prilogu B3, koji je sastavila Nora Selimović, član republičke popisne komisije 1991. godine, ne pominje se to pitanje. Glavni nedostatak vezan je za česte tipografske greške u imenima, što implicira da uparenje popisa sa spisak birača nije savršeno (manje od 100%). Postignuti stepen uparenja od oko 80% (u odnosu na spisak birača) znači da je 80% unesaka u birački spisak upareno sa unescima u popisu. Samo 80% ovih glasačkih unesaka moglo se koristiti u analizi etničkog sastava, interno raseljenih lica i izbeglica. Preostalih 20% moralo je biti isključeno. Takođe, tipografske greške u popisu smanjile su glasačku populaciju za 20 posto (sa 2,7 nešto više od 2 miliona). Glasačka

Prilog D1 do D4

populacija koja se ovde razmatra, međutim, u celokupnoj Bosni i Hercegovini i broji približno 2 miliona osoba, što je gotovo 60% od procenjenog ukupnog broja od 3,4 miliona 1995. godine (UN, World Population Prospects /Proгноza svetske populacije/, izdanje 1998.). Prema procenama UN-a, otprilike njih 2,5 miliona imali su 1995. godine 18 ili više godina, te stoga 2 miliona glasačke populacije predstavlja otprilike 80% ukupnog stanovništva starijeg od 18 godina koje je 1995. živelo u Bosni i Hercegovini.

Radna verzija popisa BiH iz 1991. koju je Odeljenje za demografiju sistematski koristilo, sadrži ukupno 4.377.032 unesaka. Populacija s pravom glasa na izborima 1997-98. bila je manja i iznosila je 3.565.703 lica 1991. godine. Od toga broja, otprilike 75% osoba registrovanih da glasaju prijavljeni su u spojenom biračkom spisku za 1997-98, gde je broj jedinstvenih unesaka iznosio 2.674.506. Dok je popisna populacija kompletna (tj. praktično pokriva kompletno stanovništvo Bosne 1991. broj registrovanih glasača se jedino može gledati kao veliki uzorak koji predstavlja stanovništvo koje je živelo u zemlji 1997-98. Mada je teško precizno proceniti koliko je veliki taj uzorak, jasno je da se radi o velikom i pouzdanom izvoru.

Koristeći ova dva izvora, popis iz 1991. i spisak birača iz 1997-98, procenili smo broj stanovnika koji su živeli na području u predmetu Milošević 1991. i 1997-98. i analizirali etnički sastav tog stanovništva za obe godine (Tabela 2 i Slika 1). U analizu su uključena samo lica koje su 1997-98 imala 18 i više godina. Oni mlađi od godina isključeni su iz svih statistika koje se razmatraju u ovom izveštaju.

Na području u predmetu Milošević, 1991. godije živelo je 1.803.259 stanovnika starih 18 i više godina, a 1997-98. 877.122 stanovnika. Pad u broju stanovnika ne može se gledati kao stvarna promena. On je velikim delom vezan za nepotpunost biračkog spiska koji ne pokriva kompletnu populaciju već njen deo (prema proceni OEBS-a, 80%). Oba izvora, međutim, pružaju pouzdane relativne mere etničkog sastava, tj procenata. Štaviše, procenti se mogu bezbedno projektovati na celo stanovništvo. Iz tih razloga, koncentrišemo se na procenite, a samo povremeno se pozivamo na apsolutne brojeve.

Pre rata, 1991. godine, otprilike 43,6% stanovništva na području u predmetu Milošević bili su Srbi, 39,9% Muslimani i 7,8% Hrvati. Preostale etničke grupe sačinjavale su 8,7% stanovništva. Etnički sastav je bio mešoviti, gde su dve glavne grupacije, Srbi i Muslimani, bile zastupljene u sličnim procentima, a u vidu apsolutnih brojeva, ove dve grupe brojale su 785.553, odnosno 720.325 lica. Srba je u odnosu na Muslimane, 1991. godine bilo 1 prema 0,92 (manje od jednog Muslimana (0,92) po jednom Srbinu). Što se Hrvata tiče (njih 140.918 živelo je na području u predmetu Milošević 1991. godine), odnos je bio 1 prema 0,18.

Prilog D1 do D4

Godine 1997-98, etnički sastav na području u predmetu Milošević sastojao se od 59% Srba, 31,5% Muslimana, 2,9% Hrvata i 6,5% Ostalih. Srbi su postali grupacija sa apsolutnom većinom, a procenti drugih etničkih grupa smanjili su se, pri čemu se najviše smanjilo učešće Hrvata, za nekih 62,4%. Apsolutni broj srpskih stanovnika prema spisku birača iznosio je 517.320 osoba, dok je muslimansko stanovništvo brojalo 276.678 osoba. Odnos između Srba i Muslimana 1997-98. godine bio je 1 (Srbin) prema 0,53 (Muslimana). Odnos između Srba i Hrvata iznosio je 1 prema 0,05 tokom istog perioda. Hrvatsko stanovništvo prijavljeno u biračkim spiskovima brojalo je samo 25.741 osoba.

Za celo područje u predmetu Milošević, jasno se može videti znatan pad u procentualnoj zastupljenosti Muslimana, Hrvata i Ostalih (-21%, -62% i -24,6%) i povećanje u procentualnoj zastupljenosti Srba (+35,4%). Najveći apsolutni gubici dogodili su se među Muslimanima, drugoj najvećoj etničkoj grupaciji 1991. godine. Njihov broj je pao sa 720.325 1991. godine (na barem) 276.678 1997-98, odnosno za 443.647 osoba. Ovaj pad se može uzeti kao gornja granica opšteg pada u stanovništvu Muslimana starih 18 i više godina, pošto su oni koji su bili registrovani tokom izbora 1997-98. predstavljaju uzorak svih Muslimana koji su živeli na području u predmetu Milošević 1997-98. Uvećanjem uzorka svih glasača Muslimana iz 1997-98. godine za 20% (sa 276.678 na 332.014) dobio bi se procenjeno stvarno smanjenje muslimanskog stanovništva za 388.311 osoba (umesto 443.647). Gornje procene pada za Hrvate i Ostale su 115.177 odnosno 99.080 osoba (a procenjeni stvarni pad: 110.029 odnosno 87.603).

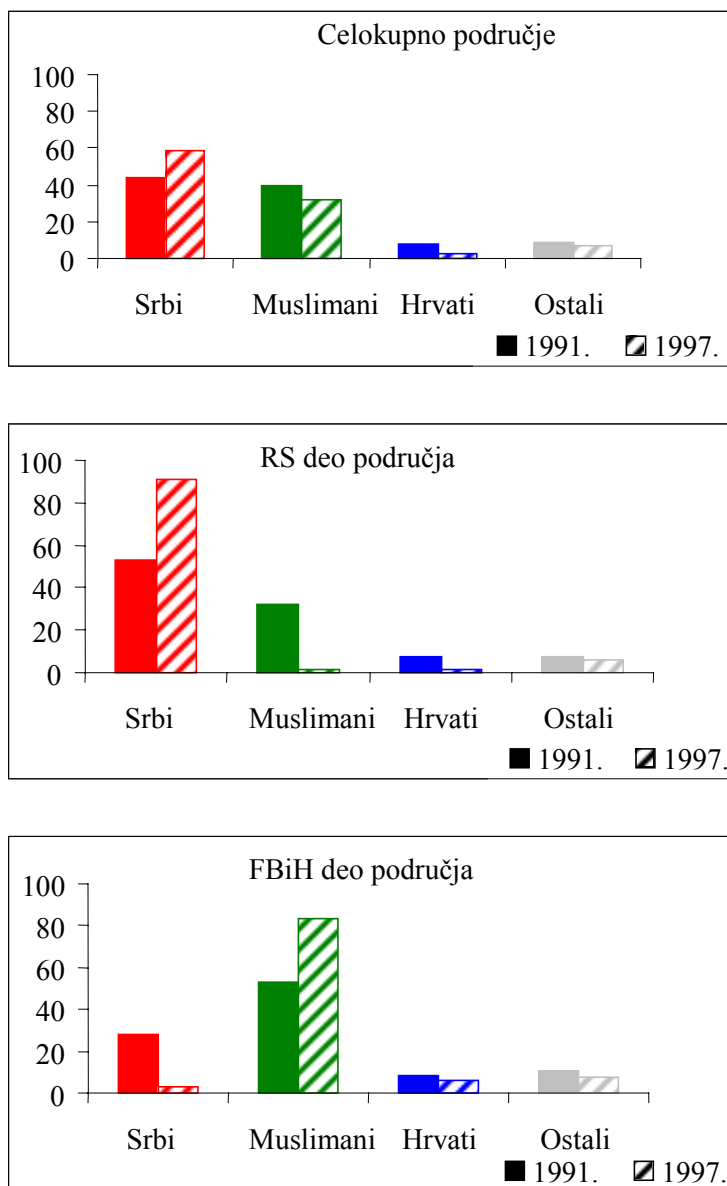
Gorespomenuti obrasci u etničkom sastavu grafički su prikazani na Slici 1, koja takođe sadrži dva pod-dela područja u predmetu Milošević, RS deo (Republika Srpska) i FBiH deo (Federacija Bosne i Hercegovine). Treba imati u vidu da najveći deo područja u predmetu Milošević pripada Republici Srpskoj (43 od 69 post-dejtonskih opština, 1.094.417 osoba 1991. godine), a samo 26 opština (708.842 lica 1991. godine) nalaze se u Federaciji Bosne i Hercegovine.

Za Hrvate i Ostale obrasci su slični, kako u RS, tako u FBiH delu. Uočeni obrasci za Srbe i Muslimane suprotni su u svakom od delova područja. U RS delu, vide se veliki pad u procentu Muslimana i znatno povećanje u procentu Srba, dok se suprotan obrazac uočava u FBiH delu. Očigledno je da je muslimansko stanovništvo nestalo iz opština u RS-u na području u predmetu Milošević, a srpsko stanovništvo iz dela u FBiH. Mnogi Muslimani otišli su u opštine koje se nalaze u Federaciji, dok se srpsko stanovništvo iselilo iz FBiH dela na području u predmetu Milošević i otišlo u opštine u RS-u. Ova dva procesa, zajedno sa migracijom van Bosne i umrlima, upućivala su na to da se muslimansko stanovništvo u RS delu područja smanjilo za 95,5% 1997-98. godine u odnosu na 1991, a da se srpsko stanovništvo u FBiH smanjilo za 88,2 % u istom periodu. U apsolutnim brojevima, 1997-98. je u RS delu identifikovano 7.933 Muslimana, u odnosu na 344.803 Muslimana koji su tamo

Prilog D1 do D4

živeli 1991. U FBiH delu, 1997-98 registrovalo se nekih 10.625 Srba u poređenju sa 198.246 koliko ih je tamo živelo 1991. U apsolutnim brojevima, pod pretpostavkom da je odziv Muslimana i Srba na izborima bio jednak, pad u broju muslimanskih stanovnika bio je mnogo dramatičniji nego pad u broju Srba.

Slika1. Etnički sastav područja u predmetu Milošević, 1991. u odnosu na 1997-98.

Ukratko, iako u relativnoj meri promene u RS i FBiH delovima područja u predmetu Milošević nisu bile različite za Muslimane (-95,5% u RS-u) i Srbe (-88,2% u FBiH), u apsolutnom smislu gubici među muslimanskim stanovništvom su mnogo veći nego gubici među srpskim stanovništvom na području u predmetu Milošević.

Prilog D1 do D4

2.2 Etnički sastav sedam odabranih opština sa područja u predmetu Milošević, 1991. i 1997-98.

U odeljku 2.2 nastavljamo sa razmatranjem promena u etničkom sastavu tako što ćemo se usredsrediti na sedam odabranih opština (u daljem tekstu: područje broj 7 u predmetu Milošević) koje se sve nalaze na istočnoj granici Bosne sa Srbijom i predstavljaju opštine u kojima je došlo do najvećih promena na području u predmetu Milošević. Te opštine su Bijeljina (RS), Bratunac (RS), Brčko (RS, FBiH), Foča (RS, FBiH), Srebrenica (RS), Višegrad (RS) i Zvornik (RS, FBiH). Treba obratiti pažnju na to da su tri opštine podeljene nakon rata, i to Brčko, Foča i Zvornik. Zato ne analiziramo samo sedam, već, ustvari, deset opština, od kojih sedam pripadaju RS delu područja broj 7 u predmetu Milošević, a tri pripadaju FBiH delu.

Tabela 3 (M - Muslimani, H - Hrvati, S – Srbi i O-Ostali) i Slika 2 (a - nepodeljene opštine i b – podeljene opštine) rezimira promene u ovim opštinama.

Tabela 3M. Procentualna zastupljenost Muslimana u stanovništvu na području broj 7 u predmetu Milošević, stanje iz 1991. i 1997-98, lica rođene pre 1980, granice opština iz 1997.

Opština	Stanovništvo 1991.			Uzorak stanovništva 1997-98.			1991-97. promene u% Muslimana (Procenti)
	Sve nacionalnosti	Muslimani	% Muslimana	sve nacionalnosti	Muslimani	% Muslimana	
predmet MILOŠEVIĆ područje -7	327.549	159.189	48,6	155.441	15.939	10,3	-78,9
od čega:							
- Republika Srpska (RS)	286.401	137.457	48,0	138.767	2.130	1,5	-96,8
- Federacija BiH (FBiH)	41.148	21.732	52,8	16.674	13.809	82,8	+56,8
1. Bijeljina (RS)	81.650	24.314	29,8	55.807	1.429	2,6	-91,4
2. Bratunac (RS)	26.369	16.284	61,8	10.852	10	0,1	-99,9
3. Brčko:							
- Rahić / Ravne (Brčko Federacija) (FBiH)	25.632	10.877	42,4	12.871	10.023	77,9	+83,5
- Brčko (RS)	47.294	20.309	42,9	20.752	546	2,6	-93,9
4. Foča:							
- Foča (FBiH)	4.261	2.932	68,8	457	454	99,3	+44,4
- Foča / Srebrenica (RS)	30.247	14.559	48,1	12.091	6	0,0	-99,9
5. Srebrenica (RS)	29.198	21.361	73,2	7.442	7	0,1	-99,9
6. Višegrad (RS)	17.883	11.178	62,5	9.241	3	0,0	-99,9
7. Zvornik:							
- Sapna (FBiH)	11.255	7.923	70,4	3.346	3.332	99,6	+41,5
- Zvornik (RS)	53.760	29.452	54,8	22.582	129	0,6	-99,0

Prevod

Prilog D1 do D4

Tabela 3H. Procentualna zastupljenost Hrvata na području 7 u predmetu Milošević, stanje iz 1991. i 1997-98, lica rođena pre 1980, granice opština iz 1997.

Opština	Stanovništvo 1991.			Uzorak stanovništva iz 1997-98.			1991-97. promene u % Hrvata (Procenti)
	Sve nacionalnosti	Hrvati	% Hrvata	Sve nacionalnosti	Hrvati	% Hrvata	
predmet MILOŠEVIĆ područje-7	327.549	19.806	6,0	155.441	3.282	2,1	-65,1
od čega:							
- Republika Srpska (RS)	286.401	9.068	3,2	138.767	1.026	0,7	-76,6
- Federacija BH (FBiH)	41.148	10.738	26,1	16.674	2.256	13,5	-48,2
1. Bijeljina (RS)	81.650	448	0,5	55.807	375	0,7	+22,5
2. Bratunac (RS)	26.369	38	0,1	10.852	42	0,4	+168,6
3. Brčko:							
- Rahić / Ravne (Brčko Federacija) (FBiH)	25.632	10.727	41,9	12.871	2.256	17,5	-58,1
- Brčko (RS)	47.294	8.337	17,6	20.752	394	1,9	-89,2
4. Foča:							
- Foča (FBiH)	4.261	0	0,0	457	0	0,0	np
- Foča / Srbinje (RS)	30.247	84	0,3	12.091	41	0,3	+22,1
5. Srebrenica (RS)	29.198	35	0,1	7.442	34	0,5	+281,1
6. Višegrad (RS)	17.883	30	0,2	9.241	60	0,6	+287,0
7. Zvornik:							
- Sapna (FBiH)	11.255	11	0,1	3.346	0	0,0	-100,0
- Zvornik (RS)	53.760	96	0,2	22.582	80	0,4	+98,4

Prevod

Prilog D1 do D4

Tabela 3S. Procentualna zastupljenost Srba na području 7 u predmetu Milošević, stanje iz 1991. i 1997-98, lica rođene pre 1980, granice opština iz 1997.

Opština	Stanovništvo 1991.			Uzorak stanovništva 1997-98.			1991-97. promena u % Srba (Procenti)
	Sve nacionalnosti	Srbi	% Srba	Sve nacionalnosti	Srbi	% Srba	
predmet MILOŠEVIĆ, područje -7	327,549	129,394	39.5	155,441	129,051	83.0	+110.2
od čega:							
- Republika Srpska (RS)	286,401	121,576	42.4	138,767	129,014	93.0	+119.0
Federacija BH (FBiH)	41,148	7,818	19.0	16,674	37	0.2	-98.8
1. Bijeljina (RS)	81,650	49,654	60.8	55,807	50,843	91.1	+49.8
2. Bratunac (RS)	26,369	9,588	36.4	10,852	10,529	97.0	+166.8
3. Brčko:							
- Rahić / Ravne (Brčko Federacija) (FBiH)	25,632	3,329	13.0	12,871	36	0.3	-97.8
- Brčko (RS)	47,294	12,199	25.8	20,752	18,159	87.5	+239.2
4. Foča:							
- Foča (FBiH)	4,261	1,280	30.0	457	0	0.0	-100.0
- Foča / Srbinje (RS)	30,247	14,558	48.1	12,091	11,623	96.1	+99.7
5. Srebrenica (RS)	29,198	7,205	24.7	7,442	7,169	96.3	+290.4
6. Višegrad (RS)	17,883	5,837	32.6	9,241	8,861	95.9	+193.8
7. Zvornik:							
- Sapna (FBiH)	11,255	3,209	28.5	3,346	1	0.0	-99.9
- Zvornik (RS)	53,760	22,535	41.9	22,582	21,830	96.7	+130.6

Tabela 3O. Procentualna zastupljenost Ostalih na području 7 u predmetu Milošević, stanje iz 1991. i 1997-98, lica rođene pre 1980, granice opština iz 1997.

Opština	Stanovništvo 1991.			Uzorak stanovništva 1997-98.			1991-97. promena u % Ostalih (Procenti)
	Sve nacionalnosti	Ostali	% Ostalih	Sve nacionalnosti	Ostali	% Ostalih	
predmet MILOŠEVIĆ, područje -7	327.549	19.160	5,8	155.441	7.169	4,6	-21,2
od čega:							
- Republika Srpska (RS)	286.401	18.300	6,4	138.767	6.597	4,8	-25,6
- Federacija BH (FBiH)	41.148	860	2,1	16.674	572	3,4	+64,1
1. Bijeljina (RS)	81.650	7.234	8,9	55.807	3.160	5,7	-36,1
2. Bratunac (RS)	26.369	459	1,7	10.852	271	2,5	+43,5
3. Brčko:							
- Rahić / Ravne (Brčko Federacija) (FBiH)	25.632	699	2,7	12.871	556	4,3	+58,4
- Brčko (RS)	47.294	6.449	13,6	20.752	1.653	8,0	-41,6
4. Foča:							
- Foča (FBiH)	4.261	49	1,1	457	3	0,7	-42,9
- Foča / Srbinje (RS)	30.247	1.046	3,5	12.091	421	3,5	+,7
5. Srebrenica (RS)	29.198	597	2,0	7.442	232	3,1	+52,5
6. Višegrad (RS)	17.883	838	4,7	9.241	317	3,4	-26,8
7. Zvornik:							
- Sapna (FBiH)	11.255	112	1,0	3.346	13	0,4	-61,0
- Zvornik (RS)	53.760	1.677	3,1	22.582	543	2,4	-22,9

Godine 1991, ukupni broj stanovnika područja 7 u predmetu Milošević iznosio je 327.549 osoba (samo punopravni glasači 1997-98.), od čega su nekih 48,6% (159.189) bili Muslimani, 39,5% (129.394) Srbi, 6% (19.806) Hrvati i 5,8% (19.160) Ostali. Muslimani su bili većinska grupa (međutim, nisu imali apsolutnu većinu). Oni su bili većina ne samo na celom području, već i u osam od deset opština. U šest opština, Muslimani su bili apsolutna većina 1991. godine: u Bratuncu (61,8%), Foči-FBiH (68,8%), Srebrenici (73,2%), Višegradu (62,5%), Zvorniku-RS (54,8%) i Zvorniku/Sapni-FBiH(70,4%). U Brčkom-FBiH (42,4%) i Brčkom-RS (42,9%), Muslimani su bili većinska grupacija, s razlikom u odnosu na drugu najveću grupaciju (tj. Srbe) većom od 5 %. U vezi sa dve preostale opštine, u Bijeljini su Srbi imali apsolutnu većinu (60,8%), a u Foči-RS etnički sastav je bio mešovit (48,1% su činili Srbi, a isti procenat i Muslimani). Međutim, u Foči kao celini, Muslimani su bili većina (50,7%), a

Prilog D1 do D4

Srbi su bili druga najveća etnička grupacija i imali su nekih 45,9% stanovništva (starosti 18 i više godina) 1991. godine.

Godine 1997-98, etnički sastav područja 7 u predmetu Milošević bio je suprotan onom iz 1991, i to mnogo dramatičnije za pojedinačne opštine. Uopšteno govoreći, na celom području može se uočiti promena sa muslimanske većine (48,6%) 1991. godine, na muslimansku manjinu (10,3%) 1997-98. i sa srpske manjine (39,5%) 1991. godine na apsolutnu srpsku većinu (83%) 1997-98. Pad u učešću Muslimana u stanovništvu područja 7 u predmetu Milošević iznosilo je 78,9%, dok je povećanje u učešću Srba iznosio 110,2 posto.

Postotak Hrvata (2,1% godine 1997-98, pad od nekih 65,1%) i Ostalih (4,6% godine 1997-98, pad od oko 21,2%) u stanovništvu je takođe opao, ali u manjoj meri nego podatak Muslimana (-78,9% godine 1997-98).

Apsolutni broj stanovnika na području deset opština koji je službeno zabeležen 1997-98. iznosio je 155.441 osoba (327.549 godine 1991.), gde su Srbi bili najveća grupacija (129.051), a Muslimani druga najveća grupacija sa samo 15.939 osoba. Na području je takođe bilo 3.282 Hrvata i 7.169 Ostalih. Upadljivo je da je uzorak populacije Srba 1997-98. (129.051) bio gotovo isti kao i kompletna populacija Srba registrovana 1991. godine na ovom području (129.394 osoba). Apsolutni broj muslimanskih stanovnika 1997-98. iznosio je samo 15.939 osoba, naspram 159.189 osoba koje su u ovim opštinama tokom popisa iz 1991. (otprilike deset puta manje).

Odnos između Srba i Muslimana na području 7, područja u predmetu Milošević, promenio se sa 1 pre 1,23 godine 1991. (otprilike 12 Muslimana na svakih 10 Srba) na 1 prema 0,12 godine 1997-98. (otprilike 1,2 Muslimana na 10 Srba).

Pažljiviji pregled rezultata za pojedinačne opštine dokazuje duboke promene koje su zadesile Muslimane. Muslimani su do 1997-98. gotovo nestali iz svih sedam opština u RS-u na području 7 u predmetu Milošević. Ovaj rezultat je potpuno pouzdan i u apsolutnom i relativnom smislu. Samo nekoliko pojedinačnih osoba muslimanske nacionalnosti identifikovano je 1997-98. u opštinama Bratunac (10 osoba), Foča (RS, 6), Srebrenica (7) i Višegrad (3). Među najbrojnijim muslimanskim populacijama u opštinama u RS-u na tom području 1991. godine, u Bijeljini je broj Muslimana pao sa 24.314 iz 1991. godine na 1.429 Muslimana 1997-98; u Brčkom (RS) sa 20.309 na 546 i najdramatičnije, u Srebrenici, sa 21.361 Muslimana 1991. na 7 Muslimana 1997-98. U relativnom smislu procenat Muslimana 1997-98. u opštinama u RS-u na području 7 u predmetu Milošević bio je od 0% do maksimalno 2,6% od ukupnog stanovništva 1997-98, i u poređenju sa 1991. pao je za oko 91,4 do 99,9 posto.

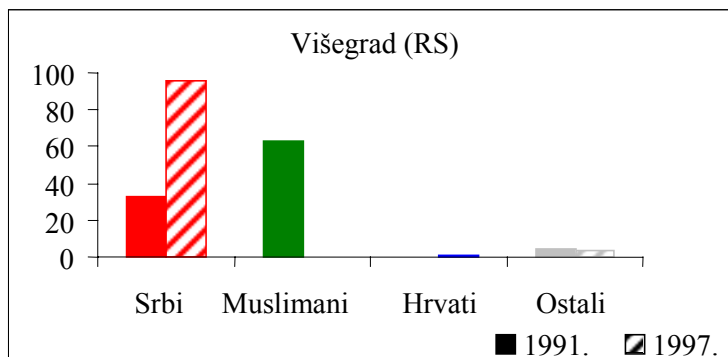
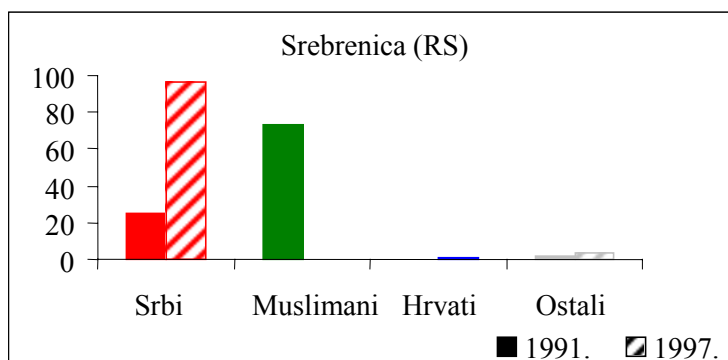
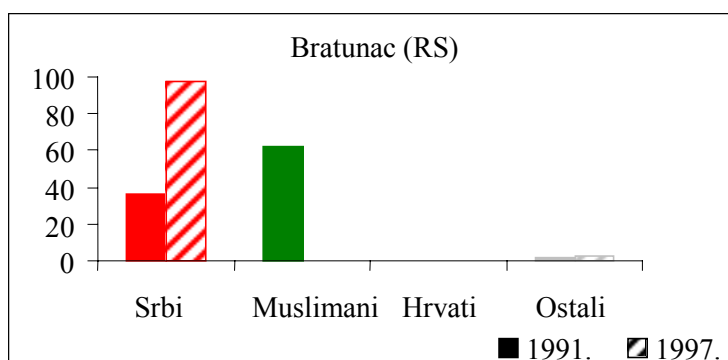
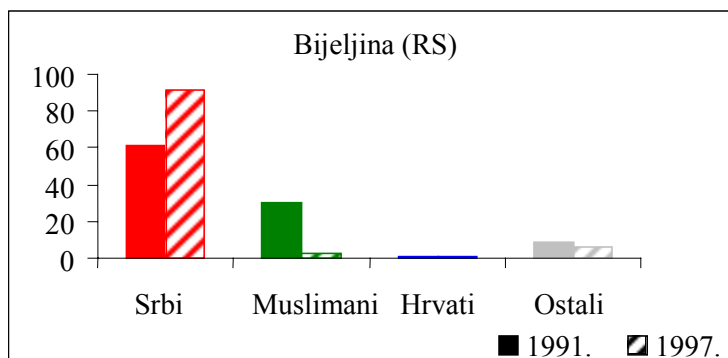
U tri FBiH opštine na tom području, procenat Muslimana povećao se u proseku za 56,8 posto 1997-98. u poređenju sa 1991.

*Prevod***Prilog D1 do D4**

Promene koje su ustanovljene za Hrvate i Ostale manje su duboke nego promene kod Muslimana, što se delimično može objasniti time što su ove etničke grupe u vreme izbijanja sukoba 1991. godine bile manje.

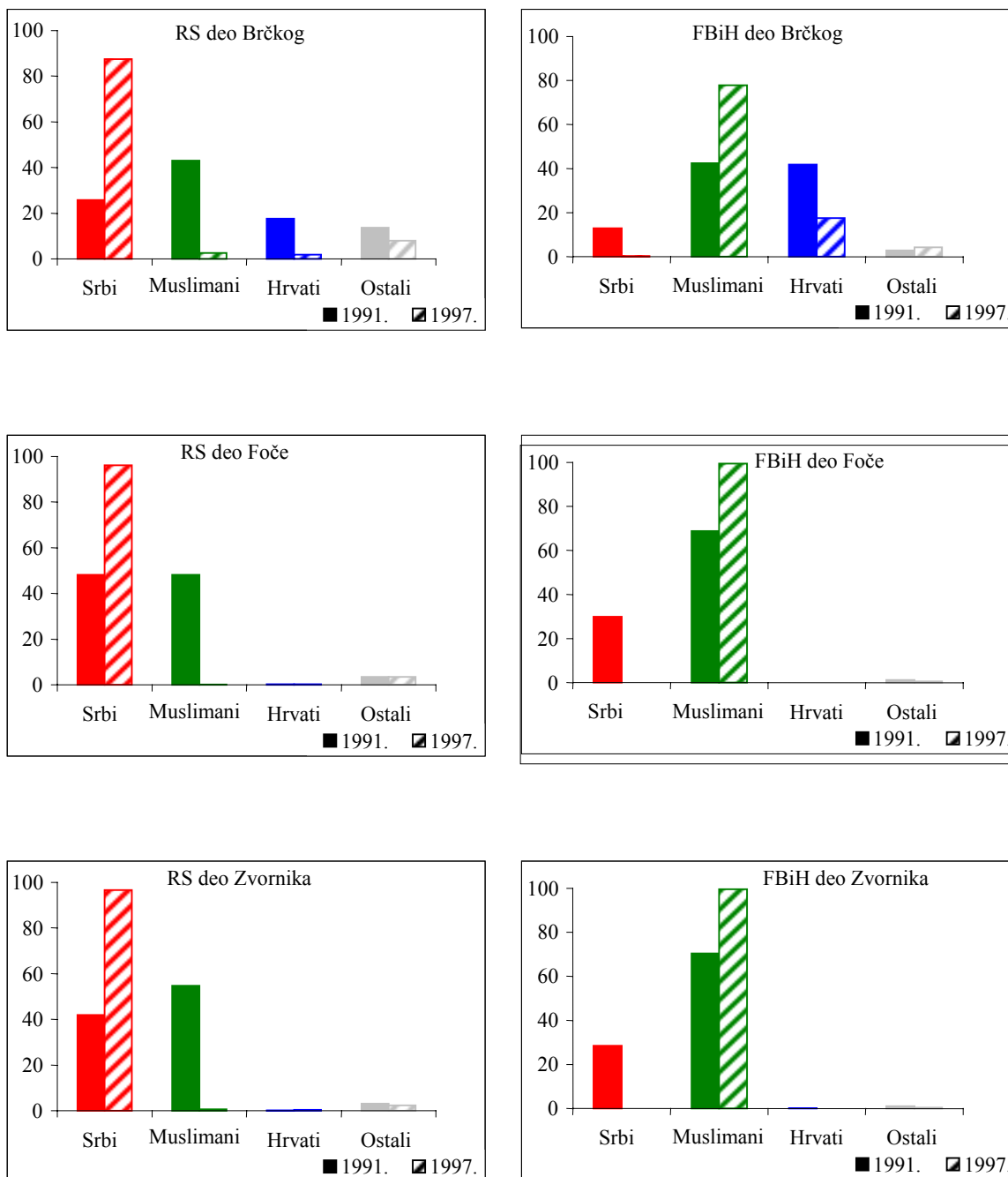
Prilog D1 do D4

Slika 2a. Etnički sastav sedam odabranih opština, 1991. u odnosu na 1997-98. Nepodeljene opštine

Prilog D1 do D4

Slika 2b. Etnički sastav u sedam odabranih opština, 1991. u odnosu na 1997-98.
Podeljene opštine

Treba takođe imati u vidu da su Srbi, koji su 1991. bili u većini samo u Bijeljini, jednoj od sedam RS opština na području 7 u predmetu Milošević, nakon rata, 1997-98, postali apsolutna većina u svih sedam opština. U Bijeljini (91,1% godine 1997-98.), Bratuncu (97%), Brčkom (RS, 87,5%), Foči (RS, 96,1%), Srebrenici (96,3%), Višegradu (95,9%) i Zvorniku (RS,

Prilog D1 do D4

96,7%), udeo Srba se, u poređenju sa 1991, povećao barem za 49,8% (Bijeljina) pa do 290,4%(Srebrenica) godine 1997-98.

Dramatične promene u etničkom sastavu razmotrene u ovom odeljku ne mogu se pripisati demografskim, socio-ekonomskim uzorcima ili uzrocima vezanim za način života koji bi doveli do određenog toka ili veličine razvoja populacije.

Prilog D1 do D4**2.3 Poređenje etničkog sastava Bosne i Hercegovine, područje u predmetu Milošević i sedam odabranih opština, 1991. i 1997-98.**

Odeljak 2.3 fokusiran je na prikazivanje promena u etničkom sastavu na području u predmetu Milošević, a u kontekstu promena uočenih, s jedne strane, za celu Bosnu i Hercegovinu, a s druge, za sedam odabranih opština u kojima su promene bile najizraženije. Prilikom poređenja, koristiće se relativne brojke (tj. procenti), apsolutni brojevi su priloženi kako bi ilustrovali uzorke koji su korišćeni u analizi. Rezultati u Tabeli 4 (a - apsolutni brojevi i b - procenti) predstavljaju osnovu za raspravu i referencu.

Uzorci glasača iz 1997-98, korišćeni u analizi etničkog sastava u Odeljku 2 te interno raseljenih lica i izbeglica u Odeljku 3, obimni su i pouzdani (Tabela 4a). Populacija glasača iz 1997-98. predstavljala je 50,6% stanovništva Bosne i Hercegovine sa popisa iz 1991. s tim da je RS deo Bosne predstavljen uzorkom od 50% glasača, a FBiH deo uzorkom od 50,9%. Za područje u predmetu Milošević, podaci su bili sledeći: 48,4% (celokupno područje), 50,7%(RS) i 45,4 posto (FBiH). Očigledno, spisak birača predstavlja velike delove populacije iz popisa s pravom glasa na izborima 1997-98. Gorespomenuti brojevi dobijeni su iz povezanih podataka, stoga je stvarni uzorak glasača (povezani i nepovezani podaci) čak i veći.

Treba imati u vidu da je relativna veličina područja u predmetu Milošević (i predmeta-7 /kao u originalu/) slična u oba razmatrana perioda, 1991. i 1997-98. Godine 1991, stanovništvo područja u predmetu Milošević predstavljalo je približno 50,6% stanovništva Bosne i Hercegovine s pravom glasa na izborima 1997-98, a 1997-98. oko 48,6% stanovništva starog 18 i više godina, Bosne ustanovljenog na osnovu spiska birača. Stoga, i pored različite apsolutne veličine stanovništva 1991. i 1997-98, u relativnim okvirima područje u predmetu Milošević sadrži sličan deo stanovništva cele zemlje.

Isti podaci za područje 7 u predmetu Milošević bili su 9,2% za 1991, i 8,6% za 1997-98, ponovo veoma blizu.

Promene u etničkom sastavu cele Bosne i Hercegovine u periodu između 1991. i 1997-98. paradoksalno, nisu bile veoma velike (Tabela 4b i Slika 3 dalje u tekstu), a sastav je 1997-98. ostao mešoviti kao što je bio 1991. Do 1997-98. udeo Muslimana i Srba blago se povećao za 7,7 odnosno 9,7%, dok je udeo Hrvata i Ostalih opao za 24,5 odnosno 26,1 posto. Promene koje su zapažene za celu zemlju proizašle su iz promena u svim mestima u Bosni, posebno u RS i FBiH, koja su često imala suprotni profil. Uopšteno govoreći, u Republici Srpskoj došlo je do oštrog pada udela Muslimana i Hrvata u periodu između 1991. i 1997-98. (u manjoj meri i Ostalih), a u relativnim okvirima povećalo se srpsko stanovništvo. U Federaciji Bosne i Hercegovine, srpsko stanovništvo se relativno smanjilo (u manjoj meri primećuje se pad i Hrvata i Ostalih), dok se udeo Muslimana povećao.

Prilog D1 do D4

Tabela 4a. Etnički sastav stanovništva Bosne i Hercegovine starog 18 i više godina i dva područja u predmetu Milošević, 1991. u poređenju sa 1997-98, apsolutni brojevi

Bosna i Hercegovina			područje u predmetu MILOŠEVIĆ			Predmet MILOŠEVIĆ - područje 7		
Nacionalnost	1991.	1997-98.	Nacionalnost	1991.	1997-98.	Nacionalnost	1991.	1997-98.
Srbi	1,147,904	637,321	Srbi	785,553	517,320	Srbi	129,394	129,051
Muslimani	1,505,893	820,844	Muslimani	720,325	276,678	Muslimani	159,189	15,939
Hrvati	630,895	241,008	Hrvati	140,918	25,741	Hrvati	19,806	3,282
Ostali	281,011	104,969	Ostali	156,463	57,383	Ostali	19,160	7,169
Ukupno	3,565,703	1,804,142	Ukupno	1,803,259	877,122	Ukupno	327,549	155,441
RS deo Bosne i Hercegovine			RS deo područja u predmetu MILOŠEVIĆ			RS deo područja pred. Milošević područje 7		
Nacionalnost	1991.	1997-98.	Nacionalnost	1991.	1997-98.	Nacionalnost	1991.	1997-98.
Srbi	735,021	615,758	Srbi	587,307	506,695	Srbi	121,576	129,014
Muslimani	376,880	8,552	Muslimani	344,803	7,933	Muslimani	137,457	2,130
Hrvati	128,490	7,871	Hrvati	79,127	7,002	Hrvati	9,068	1,026
Ostali	98,950	37,944	Ostali	83,180	33,352	Ostali	18,300	6,597
Ukupno	1,339,341	670,125	Ukupno	1,094,417	554,982	Ukupno	286,401	138,767
FBiH deo Bosne i Hercegovine			FBiH deo područja u predmetu MILOŠEVIĆ			FBiH deo podr. u pred. Milošević područje 7		
Nacionalnost	1991.	1997-98.	Nacionalnost	1991.	1997-98.	Nacionalnost	1991.	1997-98.
Srbi	412,883	21,563	Srbi	198,246	10,625	Srbi	7,818	37
Muslimani	1,129,013	812,292	Muslimani	375,522	268,745	Muslimani	21,732	13,809
Hrvati	502,405	233,137	Hrvati	61,791	18,739	Hrvati	10,738	2,256
Ostali	182,061	67,025	Ostali	73,283	24,031	Ostali	860	572
Ukupno	2,226,362	1,134,017	Ukupno	708,842	322,140	Ukupno	41,148	16,674

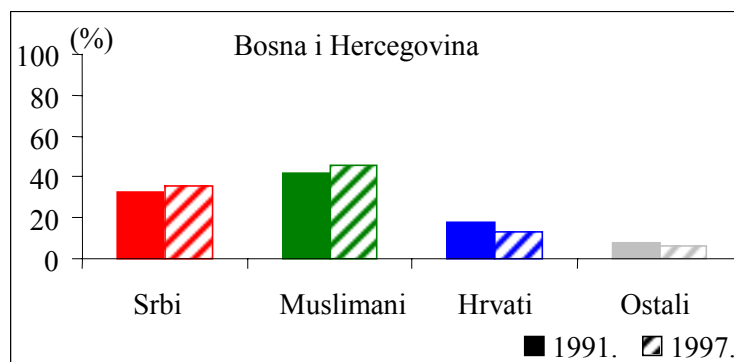
Tabel 4b. Etnički sastav stanovništva Bosne i Hercegovine starog 18 i više godina i dva područja u predmetu Milošević, 1991. u poređenju sa 1997-98., procenti

Prilog D1 do D4

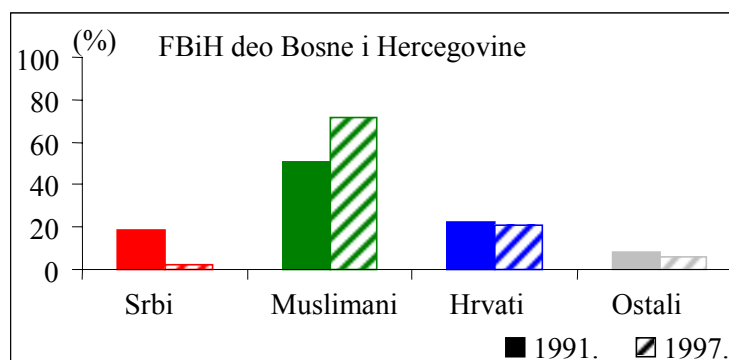
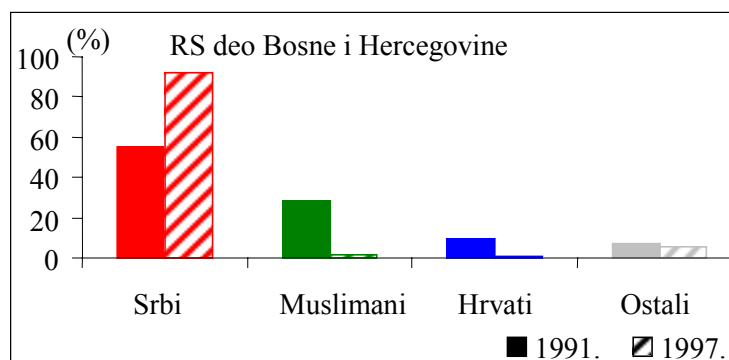
Bosna i Hercegovina				Područje u predmetu MILOŠEVIĆ				Predmet MILOŠEVIĆ - područje 7			
Nacionalnost	1991.	1997-98.	1991-97. (%)	Nacionalnost	1991.	1997-98.	1991-97. (%)	Nacionalnost	1991.	1997-98.	1991-97. (%)
Srbi	32.2	35.3	9.7	Srbi	43.6	59.0	35.4	Srbi	39.5	83.0	110.2
Muslimani	42.2	45.5	7.7	Muslimani	39.9	31.5	-21.0	Muslimani	48.6	10.3	-78.9
Hrvati	17.7	13.4	-24.5	Hrvati	7.8	2.9	-62.4	Hrvati	6.0	2.1	-65.1
Ostali	7.9	5.8	-26.2	Ostali	8.7	6.5	-24.6	Ostali	5.8	4.6	-21.2
Ukupno	100.0	100.0	0.0	Ukupno	100.0	100.0	0.0	Ukupno	100.0	100.0	0.0
RS deo Bosne i Hercegovine				RS deo područja u predmetu MILOŠEVIĆ				RS deo područja u pred. Milošević - područje 7			
Nacionalnost	1991.	1997-98.	1991-97. (%)	Nacionalnost	1991.	1997-98.	1991-97. (%)	Nacionalnost	1991.	1997-98.	1991-97. (%)
Srbi	54.9	91.9	67.4	Srbi	53.7	91.3	70.1	Srbi	42.4	93.0	119.0
Muslimani	28.1	1.3	-95.5	Muslims	31.5	1.4	-95.5	Muslimani	48.0	1.5	-96.8
Hrvati	9.6	1.2	-87.8	Hrvati	7.2	1.3	-82.5	Hrvati	3.2	0.7	-76.6
Ostali	7.4	5.7	-23.4	Ostali	7.6	6.0	-20.9	Ostali	6.4	4.8	-25.6
Ukupno	100.0	100.0	0.0	Ukupno	100.0	100.0	0.0	Ukupno	100.0	100.0	0.0
FBiH deo Bosne i Hercegovine				FBiH deo područja u predmetu MILOŠEVIĆ				FBiH deo podr. u pred. Milošević - područje 7			
Nacionalnost	1991.	1997-98.	1991-97. (%)	Nacionalnost	1991.	1997-98.	1991-97. (%)	Nacionalnost	1991.	1997-98.	1991-97. (%)
Srbi	18.5	1.9	-89.7	Srbi	28.0	3.3	-88.2	Srbi	19.0	0.2	-98.8
Muslimani	50.7	71.6	41.3	Muslimani	53.0	83.4	57.5	Muslimani	52.8	82.8	56.8
Hrvati	22.6	20.6	-8.9	Hrvati	8.7	5.8	-33.3	Hrvati	26.1	13.5	-48.2
Ostali	8.2	5.9	-27.7	Ostali	10.3	7.5	-27.8	Ostali	2.1	3.4	64.1
Ukupno	100.0	100.0	0.0	Ukupno	100.0	100.0	0.0	Ukupno	100.0	100.0	0.0

Budući da se etnički sastav cele zemlje u relativnim okvirima veoma malo promenio od 1991. do 1997-98, očigledno je da će promene uočene za područje u predmetu Milošević biti ekstremne u poređenju s onima u Bosni. Da bi izbegli takav utisak, koncentrišemo se na uporedive promene primećene u RS i FBiH delovima Bosne i područja u predmetu Milošević (kao i predmeta-7 /kao u originalu/).

Slika 3. Etnički sastav Bosne i Hercegovine, 1991. u poređenju sa 1997-98.

Prilog D1 do D4

Prvo upoređujemo tri područja RS-a, prikazana u Tabelama 4a i 4b: Republiku Srpsku, RS deo područja u predmetu Milošević i RS deo područja 7 u predmetu Milošević.

Za sva RS područja u periodu od 1991. do 1997-98. tipično je veliko povećanje srpskog stanovništva i veliki pad u populacijama Muslimana i Hrvata (u manjoj meri i Ostalih). Najveće povećanje procenta Srba dogodilo se na području 7 u predmetu Milošević, i to za 119%. Apsolutni broj srpskih stanovnika se na ovom području takođe očigledno povećao (sa 121.576 godine 1991. na 129.014 godine 1997-98.). Udeo srpskog stanovništva na području u predmetu Milošević povećao se za 70,1% godine 1997-98. u odnosu na 1991. i to je po veličini drugo povećanje, dok je povećanje u celoj RS iznosilo 67,4% i bilo je najniže od tri RS područja.

Na sva tri RS područja stanovništvo Muslimana, Hrvata i Ostalih smanjilo se od 1991. do 1997-98. u relativnom i apsolutnom smislu. Pad u broju muslimanskog stanovništva bio je najveći od tri etničke grupe. Pad na području 7 u predmetu Milošević bio je najveći (96,8%) u poređenju sa padom u Republici Srpskoj (95,5%) i RS delu područja u predmetu Milošević (95,5%). Svi ovi padovi su bili uzuzetno veliki. Na sva tri RS područja udeo Muslimana pao je sa oko 28% u BiH, ili 31,5 % na području Milošević i 48,0% u sedam opština, 1991. godine na 1,3 do 1,5% godine 1997-98, a apsolutni brojevi za Muslimane smanjeni su na 2.130 sa 137.457 na području 7 u predmetu Milošević, na 7.933 sa 344.803 na celokupnom području Milošević. U Republici Srpskoj 1991. godine bilo je 376.880 Muslimana, a samo 8.552 Muslimana prijavljeno je 1997-98. Za Hrvate se pokazao sličan, ali manje dramatičan

Prilog D1 do D4

obrazac. Ostali su bili manje pogođeni od tri analizirane etničke grupe.

Ukoliko se porede FBiH delovi ta tri područja, prvo se može uočiti povećanje procenta Muslimana (57,5% odnosno 56,8% na području u predmetu Milošević i području 7 u predmetu Milošević), a 41,3% u Federaciji Bosne i Hercegovine). Nije bilo povećanja apsolutnog broja muslimanskih stanovnika na bilo kom od FBiH područja. Drugo, može se primetiti pad u procentu Srba, Hrvata i Ostalih. Najviše su pogođeni Srbi, čiji je postotak pao za 98,8% (područje 7 u predmetu Milošević), 88,2% (područje u predmetu Milošević) i 89,7% (Federacija Bosne i Hercegovine). Pad je bio veći na području 7 u predmetu Milošević (98,8%) nego u celokupnoj Federaciji (89,7%) ili na celom području iz predmeta Milošević (88,2%). Postotak Ostalih pao je na području u predmetu Milošević isto onoliko koliko i u celoj Federaciji (27,7%), ali se povećao u području 7 u predmetu Milošević (64,1%).

Područja u predmetu Milošević se sa najviše smisla mogu porediti sa Republikom Srpskom. Sledi rezime ovog poređenja:

- RS delovi područja u predmetu Milošević su oni gde je došlo do najvećeg smanjenja populacije Muslimana i Hrvata. Postotak Muslimana pao je za 95,5 odnosno 96,8%, a Hrvata za 82,5 odnosno 76,6% na području u predmetu Milošević i području 7 u predmetu Milošević. Pad koji je uočen u postotku Muslimana i Hrvata u celoj Republici Srpskoj bio je 95,5 odnosno 87,8 procenata. Tako je, postotak Muslimana najviše opao na području 7 u predmetu Milošević (za 96,8%), a Hrvata u RS-u (za 87,8%).
- Uopšte rečeno, u RS područjima gde je postotak Muslimana (ili Hrvata) bio relativno viši 1991, i pad postotka dobijenog za 1997-98. bio je proporcionalno veći.
- Nije opao samo udeo, već i apsolutna veličina populacije Muslimana i Hrvata na sva tri RS područja. Apsolutni broj Muslimana smanjen je na 2.130 sa 137.457 na području 7 u predmetu Milošević, i na 7.933 sa 344.803 na celokupnom području u predmetu Milošević. U Republici Srpskoj, muslimansko stanovništvo 1991. godine brojalo je 376.880 ljudi, a samo 8.522 Muslimana registrovano je 1997-98. Za Hrvate su ustanovljeni slični, ali manje dramatični obrasci.
- Relativna veličina populacije Srba povećala se na sva tri RS područja (70,1% na području u predmetu Milošević, 119% na području 7 u predmetu Milošević i 67,4% u Republici Srpskoj). Na području 7 u predmetu Milošević, apsolutni broj srpskih stanovnika povećan je zajedno sa povećanjem postotka Srba (sa 121.576 godine 1991. godine na 129.014 godine 1997-98.).

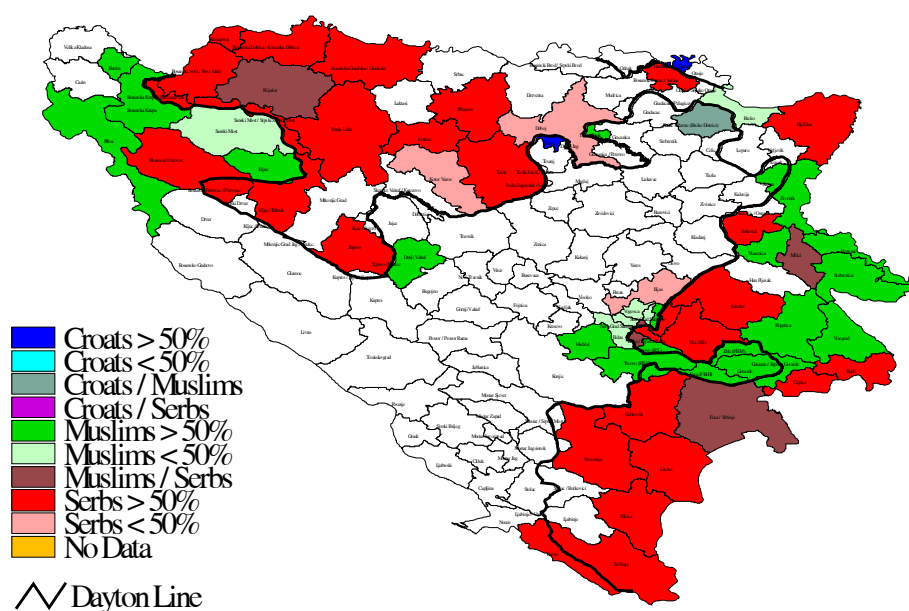
Opšte uzevši, došlo je do dramatične promene u etničkom sastavu sva tri RS područja, a najviše na RS delu područja 7 u predmetu Milošević.

Prilog D1 do D4

2.4 Rezime promena u etničkom sastavu područja u predmetu Milošević: mape nacionalnih većina za 1991. i 1997-98.

Odeljak 2.4 rezimira promene u etničkom sastavu razmatranjem nacionalne većine na području u predmetu Milošević 1991. i 1997-98. (Slika 4a i 4b).

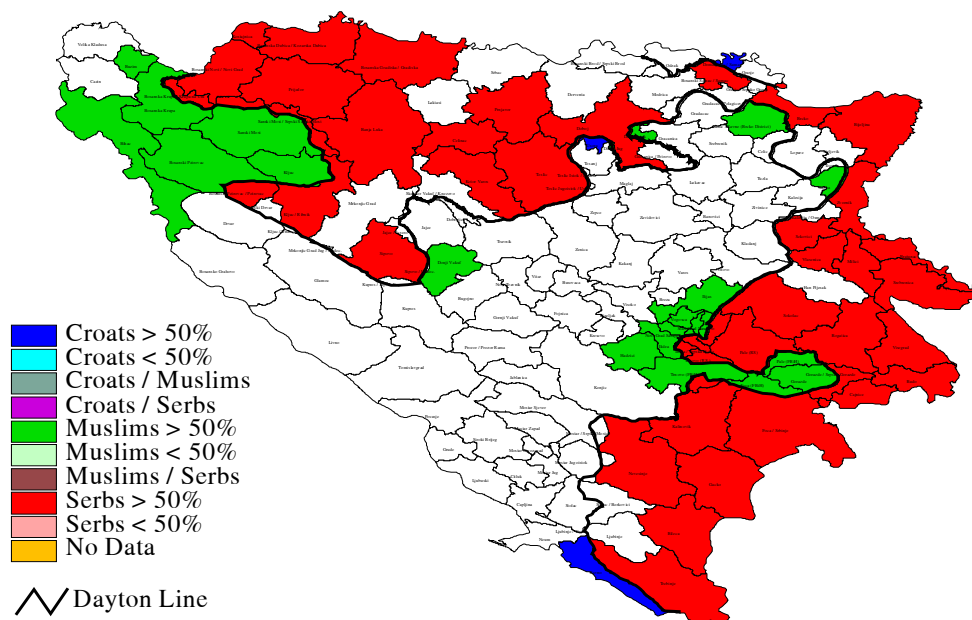
Slika 4a. Nacionalna većina na području u predmetu Milošević 1991.

(Legenda: Hrvati > 50%
Hrvati < 50%
Hrvati/Muslimani
Hrvati/Srbi
Muslimani > 50%
Muslimani < 50%
Muslimani/Srbi
Srbi>50%
Srbi<50%
Nema podataka
Dejtonska granica)

Slika 4b. Nacionalna većina na području u predmetu Milošević: 1997-98.

Prilog D1 do D4

(Legenda: Hrvati > 50%
 Hrvati < 50%
 Hrvati/Muslimani
 Hrvati/Srbi
 Muslimani > 50%
 Muslimani < 50%
 Muslimani/Srbi
 Srbi>50%
 Srbi<50%
 Nema podataka
 Dejtonska granica)

Gornje mape (Slike 4a i 4b) prikazuju nacionalnu većinu među stanovništvom u opštinama koje su pripadale području iz predmeta Milošević 1991. i 1997-98. Tamne, intenzivne boje (zelena, crvena i plava) označavaju grupu sa apsolutnom većinom (postoci iznose 50% ili više). Svetlo zelena, crvena ili plava boja su povezane sa dominacijom jedne etničke grupe uz postotak niži od 50%, s tim da je razlika od druge najveće etničke grupe veća od 5 posto. Kombinacije boja označavaju mešoviti etnički sastav, naprimer smeđa boja se vezuje za etničke Muslimane koji žive zajedno sa etničkim Srbima, a ljubičasta za Hrvate izmešane sa Srbima.

Godine 1991, znatan broj ne-Srba živeo je u nekoliko opština u Republici Srpskoj. Naročito smo uočili:

- mešoviti etnički sastav Muslimana i Srba u Prijedoru, Milićima, Foči i opštini Sarajevo Ilidža (smeđa boja na mapi iz 1991.),
- većinsko muslimansko stanovništvo u Zvorniku, Vlasenici, Bratuncu, Srebrenici, Rogatici, Višegradu, Goraždu, Brčkom i opštini Sarajevo Trnovo (zelena boja na mapi iz

Prilog D1 do D4

1991.).

Godine 1997-98. u svim ovim (kao i u svim drugim) opštinama u RS-u u sastavu stanovništva su dominirali Srbi sa više od 50%, a gotovo svi ne-Srbi su se odselili, uglavnom u Federaciju Bosne i Hercegovine ili druge zemlje ili su umrli. Treba uočiti da su Srbi dominirali sa više od 50% u opštinama sa srpskom većinom, kako 1991, tako i 1997-98.

Suprotan obrazac može se očekivati za FBiH deo područja u predmetu Milošević. To se zaista i može primetiti za (samo) tri opštine, Bosanski Petrovac, Sarajevo Ilijaš i Ravno, koje su postale predominantno muslimanske 1997-98, a koje su 1991. imale srpsku većinu ili mešoviti etnički sastav.

Prilog D1 do D4**3. Minimalni broj interno raseljenih lica i izbeglica, stanje iz 1997-98.****3.1 Minimalni broj interno raseljenih lica sa područja u predmetu Milošević, stanje iz 1997-98.**

U ovom odeljku razmatramo minimalne (tj. “najmanje”) brojeve interno raseljenih lica (IRL) i izbeglica (IZB) sa područja u predmetu Milošević. Brojke je pripremilo Odeljenje za demografiju i zasnovane su na popisu iz 1991. i spisku glasača iz 1997-98.

Prvo objašnjavamo kako su IRL-i i IZB-i definisani u našoj studiji. Naše definicije su zasnovane na merenju promena u mestu stanovanja osoba u periodu između 1991. i 1997-98. Za IRL-e, “mesta” koja su upoređena 1991. i 1997-98. su post-dejtonske opštine u Bosni i Hercegovini. Za IZB-e “mesta” koja su upoređena 1991. i 1997-98. su zemlje (BiH u odnosu prema ostalom svetu), uključujući novopriznate države koje su nastale iz bivše Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, kao što su Hrvatska, Savezna Republika Jugoslavija, Slovenija i Makedonija. Treba imati u vidu da se ne koriste nikakve formalne definicije interno raseljenih lica ili izbeglica. Analiza je zasnovana na statističkim konceptima koji se sagledavaju isključivo kao aproksimacije IRL-a i IZB-a definisanih pravnim definicijama.

Tabele 5, 6 i 7 i Slike 5 i 6 sadrže sledeću statistiku:

- Stanovništvo iz 1991. koje potiče sa područja u predmetu Milošević po mestu registrovanja za glasanje 1997-98. (apsolutni brojevi i procenti, po nacionalnom poreklu, Tabela 5 i Slika 5a, b)
 - Uključujući: etnički sastav IRL-a/izbeglica
 - Uključujući: udeo IRL-a/izbeglica u određenoj etničkoj grupi 1997-98.
- Stanovništvo iz 1991. koje potiče sa područja u predmetu Milošević na osnovu statusa raseljenja (ne-IRL, IRL, izbeglice; apsolutni brojevi i procenti, po nacionalnoj pripadnosti, Tabela 6 i Slika 6)
- Izbeglice iz stanovništva iz 1991. koje potiče sa područja u predmetu Milošević, po zemlji boravka 1997-98. (apsolutni brojevi i procenti, po nacionalnoj pripadnosti, Tabela 7).

Treba imati u vidu da su rezultati koji se razmatraju u Odeljcima 3.1 do 3.5 uključeni u rezime Tabelama 2 i 4 u Prilozima A2 odnosno A4.

Prilog D1 do D4

Tabela 5. Glasači 1997-98. koji potiču sa područja u predmetu Milošević po mestu registrovanja

Glasačka registracija	Srbi	Muslimani	Hrvati	Ostali	Svi
Brojevi					
- U mestu boravka 1991.	347.771	196.937	22.425	45.348	612.481
- Izvan mesta boravka 1991.	115.411	231.830	29.581	23.151	399.973
Ukupni broj	463.182	428.767	52.006	68.499	1.012.454
Procenti (Redovi)					
- U mestu boravka 1991.	56,8	32,2	3,7	7,4	100,0
- Izvan mesta boravka 1991.	28,9	58,0	7,4	5,8	100,0
Ukupno (Redovi)	45,7	42,3	5,1	6,8	100,0
Procenti (Kolone)					
- U mestu boravka 1991	75,1	45,9	43,1	66,2	60,5
-Izvan mesta boravka 1991.	24,9	54,1	56,9	33,8	39,5
Ukupno (Kolone)	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Tabela 5 i Slike 5a i 5b rezimiraju rezultate vezane za interno raseljena lica i izbeglice sa područja u predmetu Milošević. Pristup koji je primenjen da bi se dobili ovi brojevi uzima stanovništvo iz 1991. rođeno pre 1980. (tj. lica s pravom glasa na izborima 1997-98.) sa područja u predmetu Milošević kao polaznu tačku.² Mnoge od osoba iz ove populacije identifikovane su u spisku birača 1997-98. Mesto boravka svih identifikovanih lica dobijeno je na osnovu opštine u kojoj su registrovani za glasanje 1997-98. Glasači su se 1997-98. u opštini boravka 1991. (tj. u opštini stanovanja), ili u drugim opštinama u Bosni ili u stranim zemljama. Glasači koji su se prijavili u opštini prebivališta smatraju se neraseljenim 1997-98. Oni koji su se prijavili u opštinama koje nisu njihove prebivališne opštine, vode se kao interno raseljena lica (IRL). Konačno, lica koje su prijavljene u drugim zemljama, uključujući Hrvatsku, Sloveniju, Makedoniju i Saveznu Republiku Jugoslaviju, vode se kao izbeglice. Ove dve zadnje grupe, IRL-i i IZB-i, zajedno su nazvani sva raseljena lica.

² Treba imati u vidu da postoji razlika između stanovništva koje je stvarno živelo na jednom području 1997-98. i stanovništva koje 1997-98. poticalo sa tog područja (tj. tu je živelo 1991.). Stvarno stanovništvo uključuje sva lica koje su stvarno živela na određenom području 1997-98, što je uključivalo domaće i pridošle lica. Prvobitno stanovništvo sa ovog područja sastoji se od osoba koje su živjele na tom području 1991, bez obzira gde su živjele 1997-98. Veličina ove dve populacije je obično različita. Za područje u predmetu Milošević, broj stvarnih stanovnika iznosio je 877.122 godine 1997-98, a prvobitnih stanovnika 1.012.454, godine 1997-98. Brojke su dobijene na osnovu spiska birača iz 1997-98.

Prilog D1 do D4

U Tabeli 5 i na Slikama 5a i 5b stanovništvo 1997-98. koje potiče sa područja u predmetu Milošević prikazano je na osnovu svoje lokacije 1997-98. Razlikovane su samo dve glavne grupe: lica koje su bile u mestu prebivališta iz 1991. tj. opštinama prebivališta i lica koje nisu bile u mestu prebivališta iz 1991. tj. sva raseljena lica (IRL i IZB zajedno).

Kao što je prikazano u Odeljku 2.1, broj stanovnika na području u predmetu Milošević iznosila je 1.803.259 osoba (onih koji su rođeni pre 1980. i koji su stoga imali pravo glasa na izborima 1997-98, vidi Tabelu 2). Od ovoga broja stanovnika, uspeali smo da lociramo 1.012.454 lica u spisku birača 1997-98. (otprilike 56,1%, Tabela 5). Preostalih 43,9% uključuje one koji su se registrovali a mi nismo uspeali da ih povežemo sa popisom, ili se iz raznih razloga nisu registrovali, koji su umrli prirodnom smrću ili nasilnom smrću, ili su nestali. Među onima koji su identifikovani (1.012.454), skoro 400.000 osoba (konkretno, 399.973), nisu pronađeni u mestu boravka iz 1991, tj. bili su interno raseljeni ili izbeglice. U relativnim okvirima, za otprilike 39,5% stanovnika koji su živeli na području u predmetu Milošević 1991, utvrđeno je da 1997-98. borave u mestima koja se razlikuju od njihove opštine prebivališta.

Veličinu sveukupno raseljene populacije 1997-98. (399.973 osoba) treba posmatrati kao minimalni (ili "najmanji") broj. Razlozi za to uključuju činjenicu da je naš uzorak glasača koji je korišćen za analizu nekompletna i da su povratnici iz perioda od 1996. i 1997. (do septembra) isključeni iz naše statistike. Mada ovaj broj predstavlja minimum, radi se o gotovo 400.000 lica, ili 39,5% stanovništva iz 1997-98.

Ako se zna da je najmanji broj IRL-a i IZB-a iz Bosne i Hercegovine 1997-98. procenjen na 715.534 osoba, postaje očigledno da sva raseljena lica sa područja u predmetu Milošević predstavljaju oko 55,9% brojke za celu zemlju.

Nacionalna zastupljenost koja je priložena u Tabeli 5 (redovi) ukazuje na to da su u apsolutnim okvirima Muslimani bili najveća grupacija koja je napustila svoje domove nakon 1991. i koja je još uvek bila raseljena 1997-98. (231.830 lica ili 58% svih raseljenih lica sa područja u predmetu Milošević). Najveća grupacija neraseljenog stanovništva 1997-98. bili su Srbi (347.771, ili 56,8% svih neraseljenih osoba).

U apsolutnim okvirima, Hrvati su raseljeni u manjoj meri nego Muslimani, njih 29.581 je uneto u Tabelu 5 kao "ne u mestu boravka iz 1991." (7,4% svi raseljeni). To je vezano za uglavnom manju veličinu hrvatskog stanovništva koje potiče sa područja u predmetu Milošević. Godine 1991. bilo je samo 140.918 prijavljenih Hrvata u popisu na području u predmetu Milošević. dok je muslimansko stanovništvo brojalo 720.325 osoba, a srpsko 785.553 osoba (svi rođeni pre 1980.).

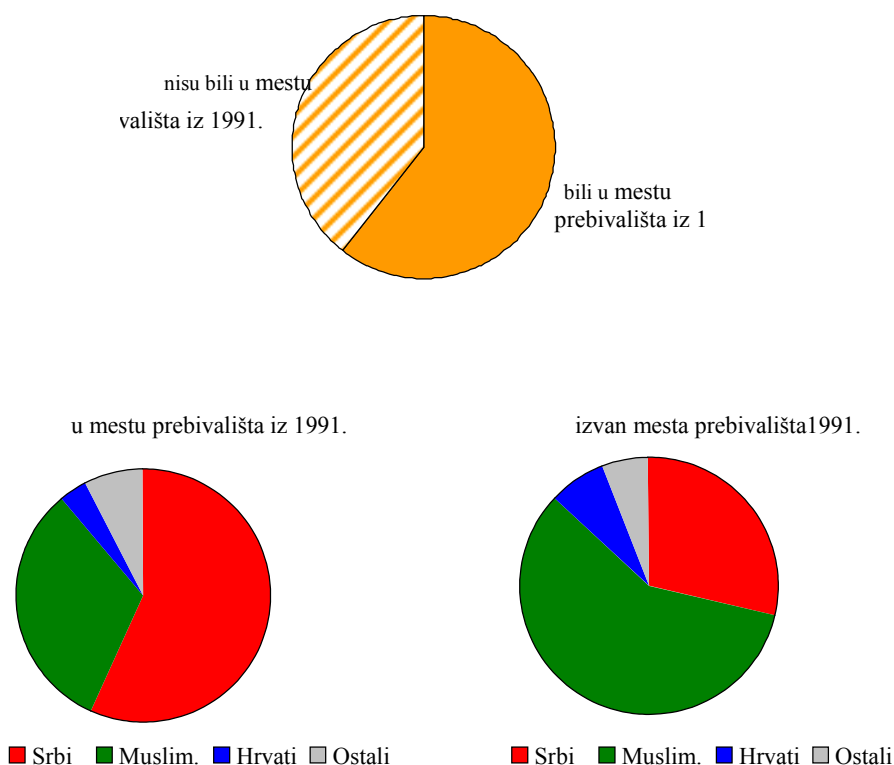
U relativnim okvirima (kolone), jasno je da je raseljavanje pogodilo Muslimane i Hrvate gotovo u istoj meri: 54,1% Muslimana i 56,9% Hrvata koji su poticali sa područja u predmetu

Prilog D1 do D4

Milošević, uneti su u Tabelu 5 kao sveukuno raseljeni 1997-98. Procenat raseljenih Srba je mnogo niži, 24,9% i većina Srba (75,1%) prijavljeni su 1997-98. u njihovom mestu prebivališta iz 1991.

U cilju grafičke vizualizacije statistike iz Tabele 5, prilažu se Slike 5a i 5b.

Slika 5a. Glasači 1997-98. koji potiču sa područja u predmetu Milošević na osnovu mesta gde su se registrovali da glasaju

Slika 5b. Glasači 1997-98. sa područja u predmetu Milošević na osnovu mesta prijave za glasanje

Prilog D1 do D4

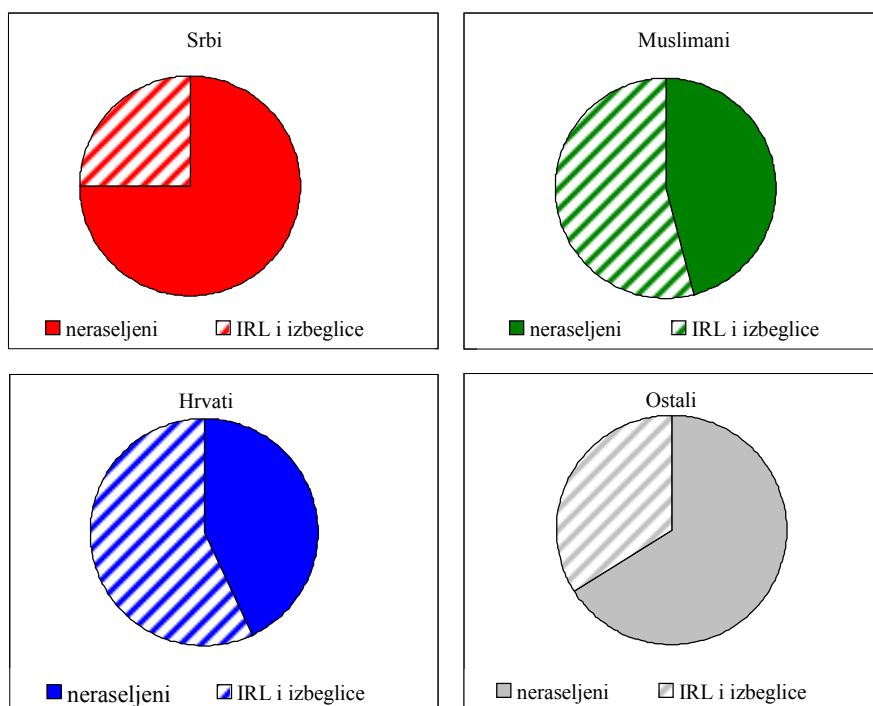

Tabela 6. Glasači 1997-98. koji potiču sa područja u predmetu Milošević po statusu raseljenja i nacionalnosti

Nacionalnost Neraseljeni		IRL	Izbeglice	Ukupno
Srbi	347.771	88.756	26.655	463.182
Muslimani	196.937	119.991	111.839	428.767
Hrvati	22.425	6.518	23.063	52.006
Ostali	45.348	9.789	13.362	68.499
Ukupno	612.481	225.054	174.919	1.012.454
Srbi	75,1	19,2	5,8	100,0
Muslimani	45,9	28,0	26,1	100,0
Hrvati	43,1	12,5	44,3	100,0
Ostali	66,2	14,3	19,5	100,0
Ukupno	60,5	22,2	17,3	100,0

Među glasačima koji potiču sa područja iz predmeta Milošević (1.012.454 identifikovanih 1997-98.), 225.054 lica su bile interno raseljena, a 174.919 lica su bili izbeglice. IRL su predstavljali nekih 22,2% populacije glasača 1997-98. a IZB 17,3 posto glasača. Preostalih 612.481 lica (60,5%) su bile neraseljeni. U apsolutnim okvirima, Muslimani i Srbi su bili najčešće zastupljeni među IRL-ima i IZB-ima. Međutim, ovaj zaključak nije nužno isti u relativnim okvirima, tj. kada se apsolutni brojevi IRL-a i IZB-a povežu sa brojem stanovnika

Prilog D1 do D4

Muslimana i Srba navedenih u spisku glasača za 1997-98.

U relativnim okvirima, status raseljenja u velikoj meri se razlikovalo među etničkim grupacijama. Među Muslimanima i Hrvatima samo 45,9% odnosno 43,1% stanovništva nije bilo raseljeno, dok su kod Srba i Ostalih ovi procenti bili jednaki, 75,1% odnosno 66,2 procenta. Nekih 54,1% odnosno 56,9% muslimanskog i hrvatskog stanovništva bilo je raseljeno (u poređenju sa 24,9% Srba i 33,8% Ostalih). Među Muslimanima bilo je 119.991 IRL-a (28% muslimanskog stanovništva 1997-98.) i 111.839 izbeglica (26,1% muslimanskog stanovništva 1997-98.). Apsolutni broj muslimanskih interno raseljenih lica i izbeglica bilo je najveći među svim etničkim grupama. Među Hrvatima, 6.518 osoba bilo je interno raseljeno (12,5% hrvatskog stanovništva 1997-98.), a 23.063 su bili izbeglice (44,3%).

Opšti pregled statusa raseljenosti 1997-98, prikazan odvojeno za svaku etničku grupaciju u Slici 6, na prvi pogled pokazuje da su Muslimani i Hrvati bili mnogo češće raseljeni nego Srbi i Ostali. Među Muslimanima, IRL-i su bili otprilike podjednako česti kao i IZB-i. Među Hrvatima, IZB-i su bili mnogo češći nego IRL-i (a zatim neraseljeno stanovništvo). Tabela 7 potvrđuje da je nekih 96,3% muslimanskih izbeglica sa područja u predmetu Milošević (107.720 od 111.839) 1997-98. živelo u zemljama izvan područja bivše SFRJ. Međutim, većina hrvatskih izbeglica (15.469 od 23.063 ili 67,1%) 1997-98. živela je u Hrvatskoj.

Tabela 6. Glasači 1997-98. koji su poticali sa područja iz predmeta Milošević po statusu raseljenja i nacionalnoj pripadnosti

Prevod

Prilog D1 do D4

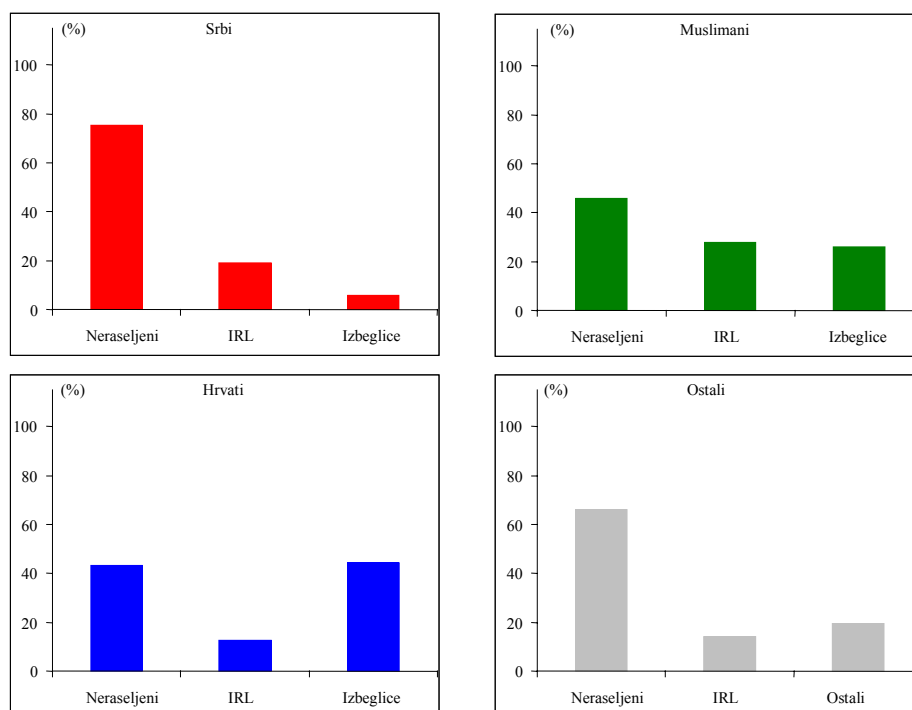

Tabela 7. Izbeglice 1997-98. godine koje potiču sa područja u predmetu Milošević po zemlji registrovanja i nacionalnoj pripadnosti

Nacionalnost	Hrvatska		SRJ		Druge zemlje		Ukupno	
	Broj	Procenat	Broj	Procenat	Broj	Procenat	Broj	Procenat
Srbi	231	0,9	23.146	86,8	3.278	12,3	26.655	100,00
Muslimani	3.426	3,1	693	0,6	107.720	96,3	111.839	100,00
Hrvati	15.469	67,1	338	1,5	7.256	31,5	23.063	100,00
Ostali	1.479	11,1	3.048	22,8	8.835	66,1	13.362	100,00
Ukupno	20.605	np	27.225	np	127.089	np	174.919	np

Prilog D1 do D4

3.2 Minimalni broj interno raseljenih lica i izbeglica iz sedam odabranih opština, stanje iz 1997-98.

Odeljak 3.2 posvećen je interno raseljenim licima i izbeglicama iz sedam odabranih opština na području u predmetu Milošević. Rezultati su navedeni u Tabelama 8M (Muslimani) 8H (Hrvati), 8(S) (Srbi) i 8O (Ostali). Stanovništvo 1997-98. obrađeno u ovim tabelama je takozvano "originalno", tj. ono je deo stanovništva iz 1991. iz određene opštine koje je pronađeno u spisku birača 1997-98. Zavisno od opštine registrovanja, lica su klasifikovana, bilo kao neraseljena (oni koji su prijavljeni u svojim prvobitnim opštinama) ili kao interno raseljena (one drugde u Bosni osim u prvobitnim opštinama), ili kao izbeglice (oni registrovani u inostranstvu).

Tabela 8 prikazuje celokupno stanovništvo određene nacionalnosti kao što je navedeno u spisku glasača iz 1997-98. i to onaj deo ljudi koji su bili interno raseljeni ili izbeglice 1997-98. Ove dve kategorije prikazane su zajedno.

Dodatni rezultati za svaku opštinu dostupni su u Prilogu A6.

Tabela 8M. Minimalni brojevi interno raseljenih i izbeglih Muslimana izbeglica sa područja 7 u predmetu Milošević, stanje iz 1997-98.

Opština boravka 1991.	Ukupno stanovništvo ubeleženo 1997-98.			Muslimansko stanovništvo 1997-98.			Procenat Muslimana među IRL i izbeglicama
	Svi	IRL i izbeglice	Procenat	Svi	IRL i izbeglice	Procenat	
područje 7 predmet Milošević od čega:	174.955	89.903	51,4	86.111	77.443	89,9	86,1
- Republika Srpska (RS)	159.358	82.523	51,8	76.074	74.092	97,4	89,8
- Federacija BiH (FBiH)	15.597	7.380	47,3	10.037	3.351	33,4	45,4
1. Bijeljina (RS)	48.180	14.151	29,4	14.117	12.725	90,1	89,9
2. Bratunac (RS)	13.760	8.964	65,1	8.438	8.434	100,0	94,1
3. Brčko:							
- Rahić / Ravne (Brčko Federacija) (FBiH)	8.120	3.094	38,1	4.379	875	20,0	28,3
- Brčko (RS)	24.676	15.765	63,9	12.255	11.792	96,2	74,8
4. Foča:							
- Foča (FBiH)	2.058	1.731	84,1	1.413	1.088	77,0	62,9
- Foča / Srbinje (RS)	18.623	8.985	48,2	8.516	8.512	100,0	94,7
5. Srebrenica (RS)	13.891	10.654	76,7	9.730	9.726	100,0	91,3
6. Višegrad (RS)	10.850	7.053	65,0	6.799	6.798	100,0	96,4
7. Zvornik:							
- Sapna (FBiH)	5.419	2.555	47,1	4.245	1.388	32,7	54,3
- Zvornik (RS)	29.378	16.951	57,7	16.219	16.105	99,3	95,0

Tabela 8M sadrži minimalne brojeve raseljenih lica i izbeglica i povezane indikatore za Muslimane iz sedam najpogođenijih opština na području u predmetu Milošević. Ukupno, bilo je najmanje 77.443 svih raseljenih lica muslimanskog porekla od 86.111 Muslimana ubeleženih 1997-98. od onih koji su se vodili da su 1991. živeli na području 7 u predmetu Milošević. Stoga je gotovo 90% muslimanskog stanovništva sa područja 7 u predmetu Milošević 1997-98. godine i dalje bilo raseljeno. Za opštine koje se nalaze u RS delu područja, ovaj procenat je bio čak i viši i iznosio je 97,4.

Prilog D1 do D4

Gotovo 100% muslimanskog stanovništva iz RS opština Bratunac, Foča - Srbinje, Srebrenica i Višegrad bilo je sveukupno raseljeno. Muslimanskih IRL i IZB iz RS opština Bijeljina, Brčko i Zvornik bilo je nešto manje, tj. od 90,1 do 99,3 posto, što je još uvek izuzetno visok deo.

Tabela 8H. Minimalni broj interno raseljenih i izbeglih Hrvata sa područja 7 u predmetu Milošević, stanje iz 1997-98.

Opština boravka 1991.	Ukupno stanovništvo ubeleženo 1997-98.			Hrvatsko stanovništvo ubeleženo 1997-98.			Procenat Hrvata među IRL i izbeglicama
	Svi	IRL i izbeglice	Procenat	Svi	IRL i izbeglice	Procenat	
Područje 7 predmet Milošević	174.955	89.903	51,4	4.608	2.557	55,5	2,8
od čega:							
- Republika Srpska (RS)	159.358	82.523	51,8	2.515	1.929	76,7	2,3
- Federacija BiH (FBiH)	15.597	7.380	47,3	2.093	628	30,0	8,5
1. Bijeljina (RS)	48.180	14.151	29,4	216	31	14,4	0,2
2. Bratunac (RS)	13.760	8.964	65,1	21	9	42,9	0,1
3. Brčko:							
- Rahić / Ravne (Brčko Federacija) (FBiH)	8.120	3.094	38,1	2.093	628	30,0	20,3
- Brčko (RS)	24.676	15.765	63,9	2.164	1.851	85,5	11,7
4. Foča:							
- Foča (FBiH)	2.058	1.731	84,1	0	0	--	0,0
- Foča / Srbinje (RS)	18.623	8.985	48,2	44	15	34,1	0,2
5. Srebrenica (RS)	13.891	10.654	76,7	17	8	47,1	0,1
6. Višegrad (RS)	10.850	7.053	65,0	16	3	18,8	0,0
7. Zvornik:							
- Sapna (FBiH)	5.419	2.555	47,1	0	0	-	0,0
- Zvornik (RS)	29.378	16.951	57,7	37	12	32,4	0,1

Tabela 8H jasno ukazuje da je hrvatsko stanovništvo koje potiče sa područja 7u predmetu Milošević, a koje je ubeleženo u spisak glasača iz 1997-98. bilo veoma malobrojno (4.608). Od 4.608, nekih 2.557 osoba sa tog područja bilo je sveukupno raseljeno (55,5%). I ovde je u RS delu ovog područja postotak bio znatno veći (76,7%), a Brčkom (RS) on je iznosio 85,5 % (1.851. IRL-a i IZB-a od ukupno 2.164). Za ostale opštine, procenti i apsolutni brojevi su mnogo niži.

Tabela 8S. Minimalni broj interno raseljenih izbeglih Srba sa područja 7 u predmetu Milošević, 1997-98.

Prilog D1 do D4

Opština boravka 1991.	Ukupno stanovništvo ubeleženo 1997-98.			Srpsko stanovništvo ubeleženo 1997-98.			Procenat Srba među IRL i izbeglicama
	Svi	IRL i izbeglice	Procenti	Svi	IRL i izbeglice	Procenat	
područje 7 predmet Milošević od čega:	174.955	89.903	51,4	76.727	6.172	8,0	6,9
- Republika Srpska (RS)	159.358	82.523	51,8	73.421	2.81	3,9	3,5
- Federacija BiH (FBiH)	15.597	7.380	47,3	3.306	3.291	99,5	44,6
1. Bijeljina (RS)	48.180	14.151	29,4	31.012	395	1,3	2,8
2. Bratunac (RS)	13.760	8.964	65,1	5.130	415	8,1	4,6
3. Brčko:							
- Rahnica / Ravne (Brčko Federacija) (FBiH)	8.120	3.094	38,1	1.533	1.518	99,0	49,1
- Brčko (RS)	24.676	15.765	63,9	7.504	479	6,4	3,0
4. Foča:							
- Foča (FBiH)	2.058	1.731	84,1	628	628	100,0	36,3
- Foča / Srbinje (RS)	18.623	8.985	48,2	9.559	294	3,1	3,3
5. Srebrenica (RS)	13.891	10.654	76,7	3.923	771	19,7	7,2
6. Višegrad (RS)	10.850	7.053	65,0	3.822	118	3,1	1,7
7. Zvornik:							
- Sapna (FBiH)	5.419	2.555	47,1	1.145	1.145	100,0	44,8
- Zvornik (RS)	29.378	16.951	57,7	12.471	409	3,3	2,4

Tabela 8S ukazuje da je 1997-98. ukupni broj raseljenih Srba bio 6.172 od (ubeleženih) 76.727 Srba koji su boravili na području 7 u predmetu Milošević 1991. godine. Procenat sveukupno raseljenih bio je oko 8 procenata 1997. U FBiH delu područja, procenat raseljenih Srba (IRL i IZB) bio je 99,5 posto (3.291 od 3.306, 99% u Rahnici Ravnu i 100% u Foči i Sapni). U RS opštinama na području, procenti su znatno niži (3,9%).

Tabela 8O. Minimalni broj interno raseljenih i izbeglih Ostalih sa područja 7 u Predmetu Milošević 1997-98.

Opština boravka 1991.	Ukupno stanovništvo ubeleženo 1997-98.			Populacija Ostalih ubeležena 1997-98.			Procenat Ostalih među IRL i izbeglicama
	Svi	IRL i izbeglice	Procenat	Svi	IRL i izbeglice	Procenat	
područje 7 predmet Milošević od čega:	174.955	89.903	51,4	7.509	3.731	49,7	4,2
- Republika Srpska (RS)	159.358	82.523	51,8	7.348	3.621	49,3	4,4
- Federacija BiH (FBiH)	15.597	7.380	47,3	161	110	68,3	1,5
1. Bijeljina (RS)	48.180	14.151	29,4	2.835	1.000	35,3	7,1
2. Bratunac (RS)	13.760	8.964	65,1	171	106	62,0	1,2
3. Brčko:							
- Rahnica / Ravne (Brčko Federacija) (FBiH)	8.120	3.094	38,1	115	73	63,5	2,4
- Brčko (RS)	24.676	15.765	63,9	2.753	1.643	59,7	10,4
4. Foča:							
- Foča (FBiH)	2.058	1.731	84,1	17	15	88,2	0,9
- Foča / Srbinje (RS)	18.623	8.985	48,2	504	164	32,5	1,8
5. Srebrenica (RS)	13.891	10.654	76,7	221	149	67,4	1,4
6. Višegrad (RS)	10.850	7.053	65,0	213	134	62,9	1,9
7. Zvornik:							
- Sapna (FBiH)	5.419	2.555	47,1	29	22	75,9	0,9
- Zvornik (RS)	29.378	16.951	57,7	651	425	65,3	2,5

Konačno Tabela 8O navodi minimalni broj sveukupno raseljenih lica koja se vode kao Ostali. Godine 1997-98, bilo je 3.731 IRL-a i IZB-a od 7.509 osoba koji se vode kao ostali sa područja 7 u predmetu Milošević (49,7%). Foča (FBiH), Sapna (FBiH) i Srebrenica (RS) su karakteristični po najvišim nivoima raseljenja.

Prilog D1 do D4

Prilog D1 do D4

3.3 Poređenje minimalnih brojeva interno raseljenih lica i izbeglica iz Bosne i Hercegovine, područje u predmetu Milošević i sedam odabranih opština, stanje iz 1997-98.

Odeljak 3.3 predstavlja poređenje interno raseljenih lica i izbeglica sa područja u predmetu Milošević, sa onima iz sedam odabranih opština i onima iz Bosne i Hercegovine (Tabele 9a i 9b). Prikazane su apsolutne i relativne brojke.

Tabela 9a. Opšti pregled interno raseljenih lica i izbeglica iz Bosne i Hercegovine, područje u predmetu Milošević i sedam odabranih opština, stanje iz 1997-98, lica 18+ godina 1997. godine, apsolutni brojevi

Bosna i Hercegovina			područje u predmetu Milošević			područje 7, u predmetu Milošević		
Nacionalnost	IRL i izbeglice	Ukupno stanovništvo	Nacionalnost	IRL i izbeglice	Ukupno stanovništvo	Nacionalnost	IRL i izbeglice	Ukupno stanovništvo
Srbi	231.851	667.271	Srbi	115.411	463.182	Srbi	6.172	76.727
Muslimani	329.154	959.036	Muslimani	231.830	428.767	Muslimani	77.443	86.111
Hrvati	112.046	312.416	Hrvati	29.581	52.006	Hrvati	2.557	4.608
Ostali	42.483	126.749	Ostali	23.151	68.499	Ostali	3.731	7.509
Ukupno	715.534	2.065.472	Ukupno	399.973	1.012.454	Ukupno	89.903	174.955
RS deo Bosne i Hercegovine			RS deo područja u predmetu Milošević			RS deo područja 7, u predmetu Milošević		
Srbi	19.686	435.468	Srbi	14.645	352.424	Srbi	2.881	73.421
Muslimani	203.210	211.266	Muslimani	186.179	193.674	Muslimani	74.092	76.074
Hrvati	39.495	45.869	Hrvati	20.482	26.176	Hrvati	1.929	2.515
Ostali	14.473	43.232	Ostali	11.577	36.870	Ostali	3.621	7.348
Ukupno	276.864	735.835	Ukupno	232.883	609.144	Ukupno	82.523	159.358
FBiH deo Bosne i Hercegovine			FBiH područja u predmetu Milošević			FBiH deo, područja 7, u predmetu Milošević		
Srbi	212.165	231.803	Srbi	100.766	110.758	Srbi	3.291	3.306
Muslimani	125.944	747.770	Muslimani	45.651	235.093	Muslimani	3.351	10.037
Hrvati	72.551	266.547	Hrvati	9.099	25.830	Hrvati	628	2.093
Ostali	28.010	83.517	Ostali	11.574	31.629	Ostali	110	161
Ukupno	438.670	1.329.637	Ukupno	167.090	403.310	Ukupno	7.380	15.597

Tabela 9a prikazuje apsolutnu veličinu populacije raseljenih lica i izbeglica sa tri područja 1997-98. Sa područja u predmetu Milošević bilo je 399.973 IRL i IZB od nakmanje 715.534 takvih osoba iz Bosne (1997-98.), to jest nekih 55,9% od svih raseljenih lica iz Bosne (IRL i IZB). Relativno malo područje sedam opština (područje 7 u predmetu Milošević) je napustilo najmanje 89.903 svih raseljenih lica, to jest 12,6% svih raseljenih lica u Bosni i Hercegovini.

Što se tiče Muslimana sa područja u predmetu Milošević, njihovo učešće u ukupnom broju IRL-a i IZB-a muslimanskog porekla za celu zemlju bio je veći od 55,9% koliko je izračunato za sve etničke grupe zajedno. Za Muslimane, procenat svih raseljenih lica sa područja u predmetu Milošević u odnosu na raseljene Muslimane iz cele Bosne i Hercegovine bio je 70,4% (231.830 od 329.154), očigledno mnogo više od 55,9% koji se navodi za sve etničke grupacije zajedno. Za sve ostale etničke grupe karakteristični su niži procenti (Hrvati: 26,4%,

Prilog D1 do D4

Srbi: 49,8% i Ostali: 54,5%) od 55,9%, što je prosek za celu zemlju.

Sličan rezultat dobijen je za područje 7 u predmetu Milošević (procenti su bili sledeći: 12,6% - sve nacionalnosti, 23,5% - Muslimani, 2,7% - Srbi, 2,3% - Hrvati i 8,8% - Ostali).

Tabela 9b. Opšti pregled interno raseljenih lica i izbeglica sa područja u predmetu Milošević, sedam odabranih opština u Bosni i Hercegovini, stanje iz 1997-98, starosna dob 18+, 1997, procenti

Bosna i Hercegovina			područje u predmetu Milošević			područje 7, u predmetu Milošević		
nacionalnost	% IRL i izbeglica Me?u svim IRL i izbeglicama		nacionalnost	% IRL i izbeglica Me?u svim IRL i izbeglicama		nacionalnost	% IRL i izbeglica Me?u svim IRL i izbeglicama	
jedna grupa			jedna grupa			jedna grupa		
Srbi	34,7	32,4	Srbi	24,9	28,9	Srbi	8,0	6,9
Muslimani	34,3	46,0	Muslimani	54,1	58,0	Muslimani	89,9	86,1
Hrvati	35,9	15,7	Hrvati	56,9	7,4	Hrvati	55,5	2,8
Ostali	33,5	5,9	Ostali	33,8	5,8	Ostali	49,7	4,2
Ukupno	34,6	100,0	Ukupno	39,5	100,0	Ukupno	51,4	100,0
RS deo Bosne i Hercegovine			RS deo područja u predmetu Milošević			RS deo područja 7, područje u predmetu Milošević		
Srbi	4,5	7,1	Srbi	4,2	6,3	Srbi	3,9	3,5
Muslimani	96,2	73,4	Muslimani	96,1	79,9	Muslimani	97,4	89,8
Hrvati	86,1	14,3	Hrvati	78,2	8,8	Hrvati	76,7	2,3
Ostali	33,5	5,2	Ostali	31,4	5,0	Ostali	49,3	4,4
Ukupno	37,6	100,0	Ukupno	38,2	100,0	Ukupno	51,8	100,0
FBiH deo Bosne i Hercegovine			FBiH deo područja u predmetu Milošević			FBiH deo područja 7, područje u predmetu Milošević		
Srbi	91,5	48,4	Srbi	91,0	60,3	Srbi	99,5	44,6
Muslimani	16,8	28,7	Muslimani	19,4	27,3	Muslimani	33,4	45,4
Hrvati	27,2	16,5	Hrvati	35,2	5,4	Hrvati	30,0	8,5
Ostali	33,5	6,4	Ostali	36,6	6,9	Ostali	68,3	1,5
Ukupno	33,0	100,0	Ukupno	41,4	100,0	Ukupno	47,3	100,0

Etnički sastav IRL-a i izbeglica sa tri područja prikazan je u tabeli 9b i Slikama 7a do 7c. Za celokupna područja (Slika 7a), dobijen je isti obrazac za sva tri područja, s tim što Muslimani predstavljaju najveću grupaciju među svim IRL i IZB, Srbi drugu najveću, Hrvati treću, a Ostali četvrtu. Procenat muslimanskih IRL-a i IZB bio je očigledno veći i za oba područja u predmetu Milošević (naročito za područje 7), nego procenat za celokupnu Bosnu. Procenat srpskih IRL i IZB je bio najveći u celoj Bosni i mnogo manji u oba područja u predmetu Milošević (naročito u područje 7). Stoga, je obrazac za Srbe bio suprotan onom za Muslimane. Obrasci za Hrvate i Ostale bili su slični onom za Srbe.

Slika 7a. Etnički sastav interno raseljenih lica i izbeglica iz Bosne i Hercegovine, područje u predmetu Milošević i sedam odabranih opština, stanje iz 1997-98: *celokupna područja*

Slika 7b. Etnički sastav interno raseljenih lica i izbeglica iz Bosne i Hercegovine, područje

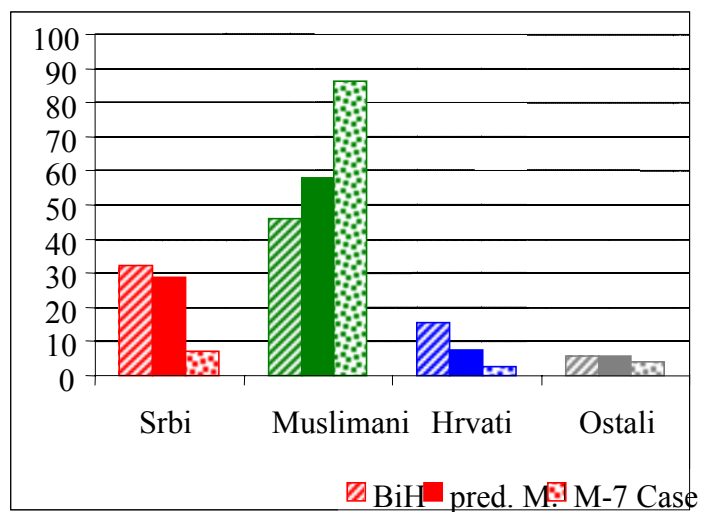
Prilog D1 do D4

u predmetu Milošević i sedam odabranih opština, stanje iz 1997-98: *RS delovi područja*

Slika 7c. Etnički sastav interno raseljenih lica i izbeglica iz Bosne i Hercegovine, područje u predmetu Milošević i sedam odabranih opština, stanje iz 1997-98: *FBiH delovi područja*

Prilog D1 do D4

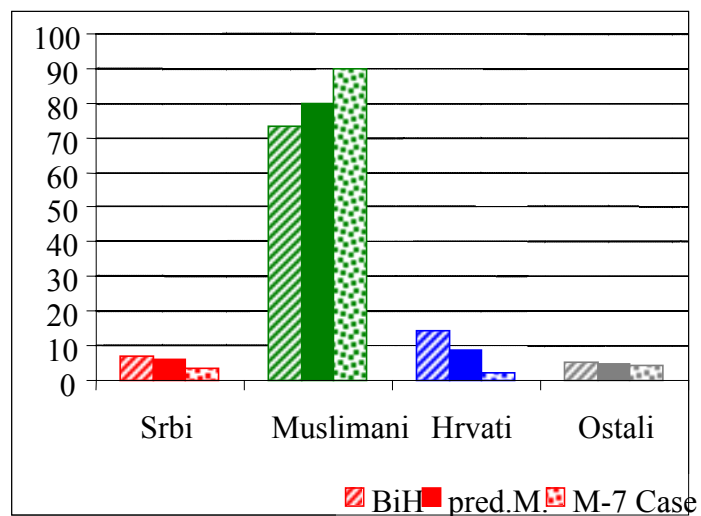
Slika 7a. Celokupna područja

Legenda: pred. M = područje u predmetu Milošević

M-7= područje 7 u predmetu Milošević

Slika 7b. RS delovi područja

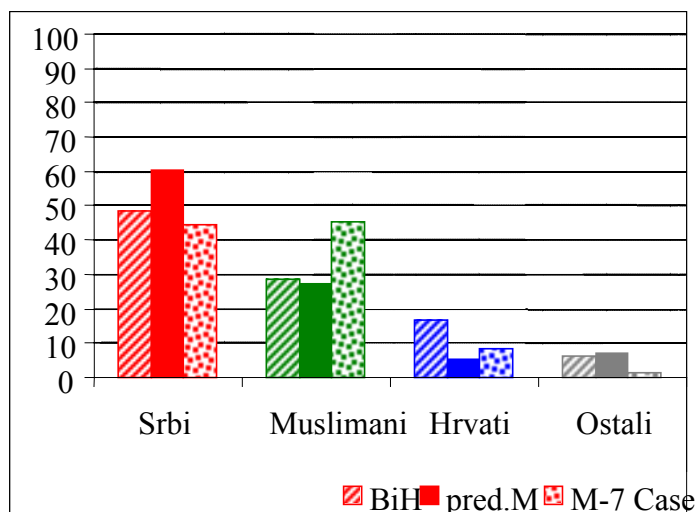

Legenda: pred. M = područje u predmetu Milošević

M-7= područje 7 u predmetu Milošević

Slika 7c. FBiH delovi područja

Prilog D1 do D4

Legenda: pred. M = područje u predmetu Milošević

M-7= područje 7 u predmetu Milošević

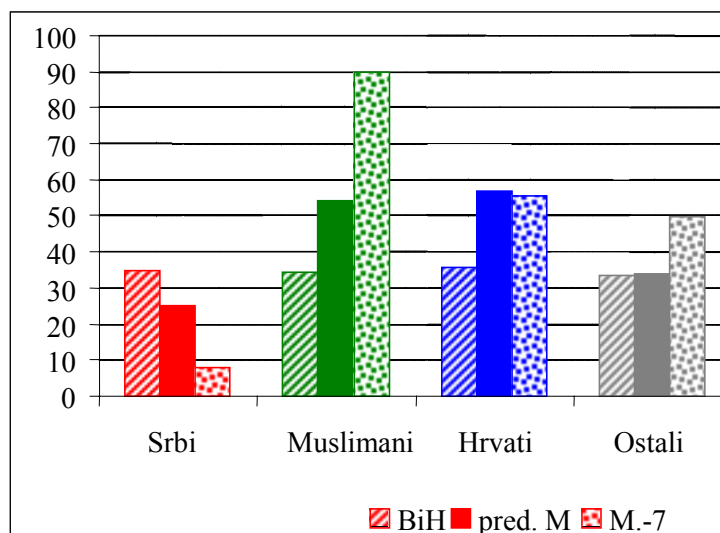
Upadljiv rezultat se uočava u RS delovima na tri područja (Slika 7b), gde su Muslimani najveća i gotovo jedina grupa među interno raseljenim licima i izbeglicama. Za Republiku Srpsku, procenat Muslimana među svim raseljenim licima je 73,4%, dok je za RS deo područja u predmetu Milošević on bio 79,9%, a za RS deo područja 7 u predmetu Milošević on je iznosio 89,8 procenata.

Konačno, procenat IRL-a (1997-98.) i IZB (1997-98.) u određenoj etničkoj grupaciji pokazuje značajne obrasce, posebno za Muslimane u Hrvate (Tabela 9b i Slika 8a do 8c). U okviru celokupnih područja i za obe ove etničke grupacije, procenti za područja u predmetu Milošević su znatno veći nego procenat za celokupnu Bosnu i Hercegovinu (za Muslimane: 34,3% (BiH), 54,1 (područje M) i 89,9% (područje 7), a za Hrvate: 35,9%, 56,9% i 55,5%). Za Ostale, procenat za Bosnu i područje u predmetu Milošević su vrlo slični (33,5% i 33,8%), dok je procenat za područje 7 u predmetu Milošević mnogo veći (49,7%).

Za celokupna područja, procenat IRL-a i IZB-a među Srbima bio je 1997. uopšte najniži od svih etničkih grupacija. Taj rezultat je naročito primetan za oba područja u predmetu Milošević. Za Bosnu, primetne su samo male razlike između Srba, Muslimana, Hrvata i Ostalih. Kada se porede procenti za Srbe na tri područja, procenti za područja u predmetu Milošević su niži nego procenat za Bosnu.

Prilog D1 do D4

Slika 8a. Procenat interno raseljenih lica i izbeglica iz Bosne i Hercegovine, područje u predmetu Milošević i područje 7u predmetu Milošević za određenu etničku grupaciju, status iz 1997-98. *celokupna područja*

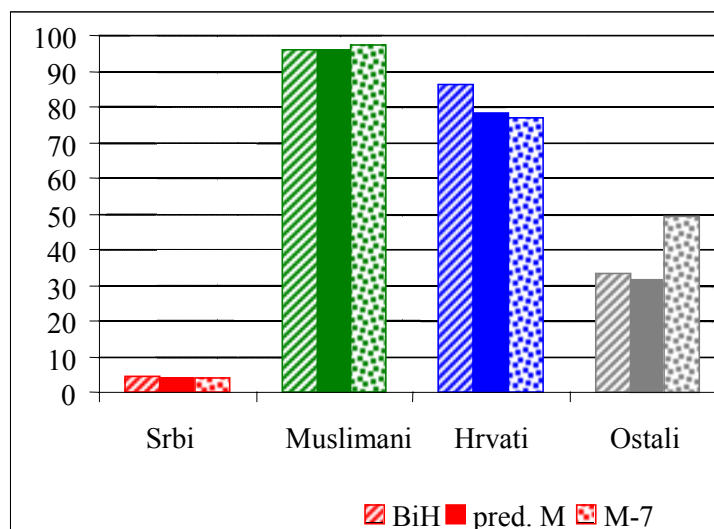

Legenda: pred. M = područje u predmetu Milošević

M-7= područje 7 u predmetu Milošević

Prilog D1 do D4

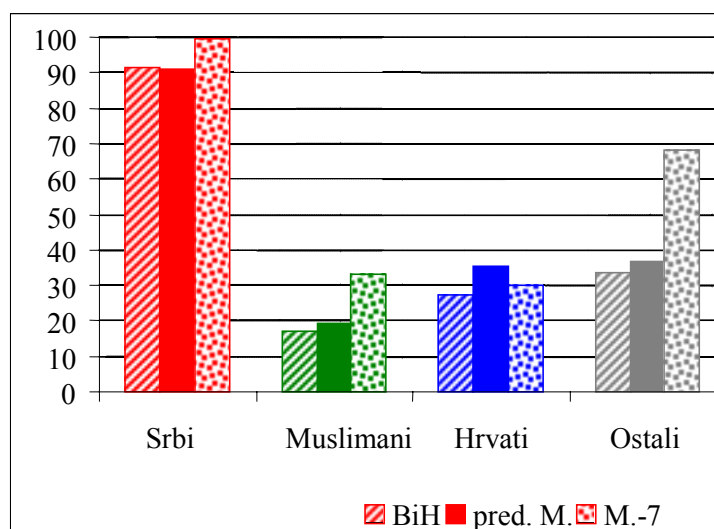
Slika 8b. Procenat interno raseljenih lica i izbeglica iz Bosne i Hercegovine, područje u predmetu Milošević i sedam odabranih opština, stanje iz 1997-98; *RS delovi područja*

Legenda: pred. M = područje u predmetu Milošević

M-7= područje 7 u predmetu Milošević

Slika 8c. Procenat interno raseljenih lica i izbeglica iz Bosne i Hercegovine, područje u predmetu Milošević i sedam odabranih opština, stanje iz 1997-98; *FBiH delovi područja*

Legenda: pred. M = područje u predmetu Milošević

M-7= područje 7 u predmetu Milošević

*Prevod***Prilog D1 do D4**

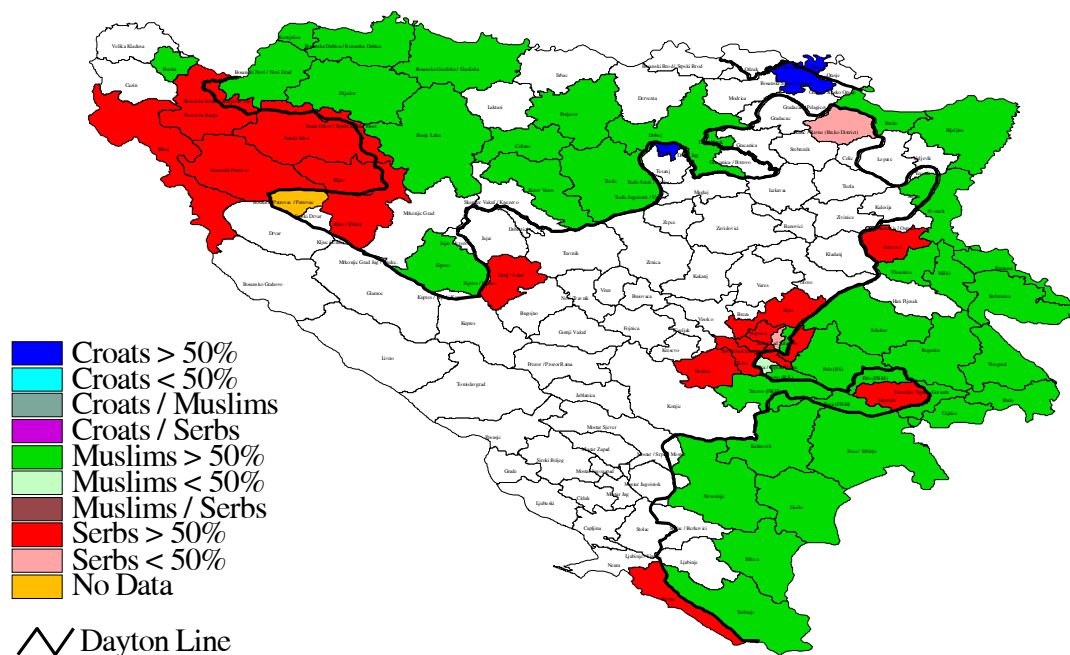
Slika 8b prikazuje obrazac dobijen za RS delove tri područja. U ovom slučaju, procenat IRL-a i IZB-a u ukupnom stanovništvu 1997. godine određene etničke grupacije je izuzetno visok za Muslimane, Hrvate i Ostale, ustvari, za sve osim Srbe. Razlike između područja, tj. između Bosne i područja u predmetu Milošević su male.

Prilog D1 do D4

3.4 Rezime geografskih obrazaca interno raseljenih lica i izbeglica sa područja u predmetu Milošević: mapa nacionalne većine za IRL-e i izbeglice: stanje iz 1997-98.

U ovom odeljku dajemo rezime obrazaca interno raseljenih lica i izbeglica sa područja u predmetu Milošević. Podaci korišćeni u analizi su minimalni brojevi. Obrazloženja su ilustrovana mapama: mapom nacionalne većine za IRL-e i IZB-e, stanje iz 1997-98, i mapama procenata IRL-a i IZB-a među određenim etničkim grupama na osnovu spiskova birača iz 1997-98.

Slika 9. Mapa nacionalne većine IRL i izbeglica sa područja u predmetu Milošević, statnje iz 1997-98

(Legenda: Hrvati > 50%
Hrvati < 50%
Hrvati/Muslimani
Hrvati/Srbi
Muslimani > 50%
Muslimani < 50%
Muslimani/Srbi
Srbi>50%
Srbi<50%
Nema podataka
Dejtonska granica)

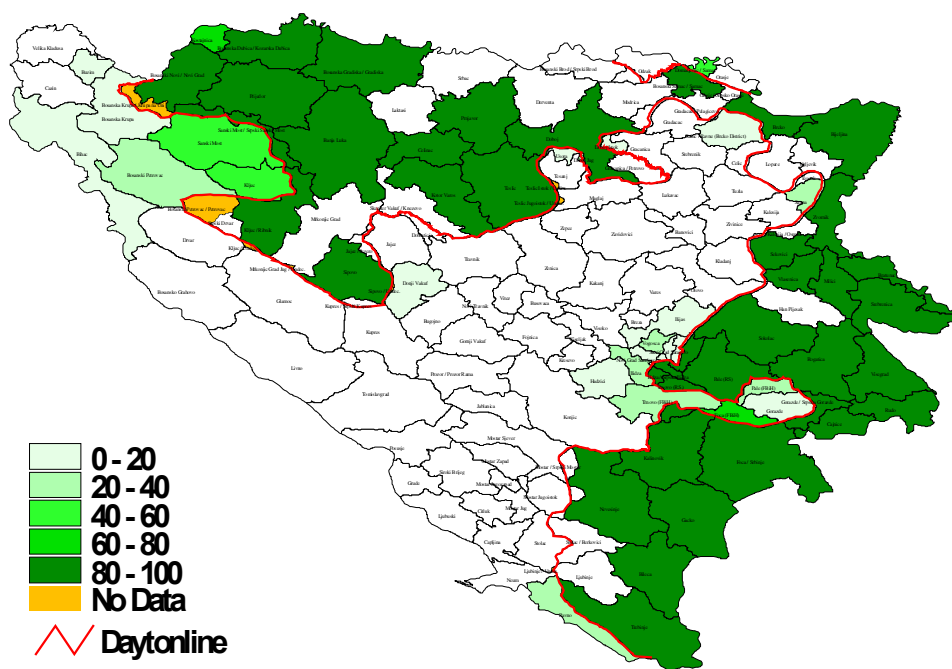
Gornja mapa je pripremljena na osnovu istih principa kao i mape iz Odeljka 2.4 nacionalnih

Prilog D1 do D4

većina među stanovništvom iz 1991. i 1997-98. koje je živelo na području iz predmeta Milošević. Ukoliko je među svim IRL i IZB iz određene opštine jedna etnička grupacija bila predstavljena sa više od 50%, onda je ova etnička grupacija označena tamnocrvenom, zelenom, plavom ili sivom bojom. Ukoliko je udeo date etničke grupacije bio manji od 50%, a razlika do druge najveće grupacije bila veća od 5%, onda je ta grupa označena sa svetlocrvenom, zelenom, plavom ili sivom bojom. Kombinacije etničkih grupacija su prikazane kao mešovite kompozicije uz upotrebu boja označenih na legendi na Slici 9.

U velikoj većini opština na području u predmetu Milošević, Muslimani su 1997-98. bili većinska grupacija među svim interno raseljenim licima i izbeglicama iz date opštine. U RS delu područja u predmetu Milošević, Muslimani su bili većina u svim, osim 7 opština (od kojih su 6 imali većinsko srpsko stanovništvo, a jedna hrvatsko). Srpski IRL-i i IZB-i bili su većina u opštinama koje se nalaze u FBiH, naročito u severozapadnom delu zemlje i na području Sarajeva.

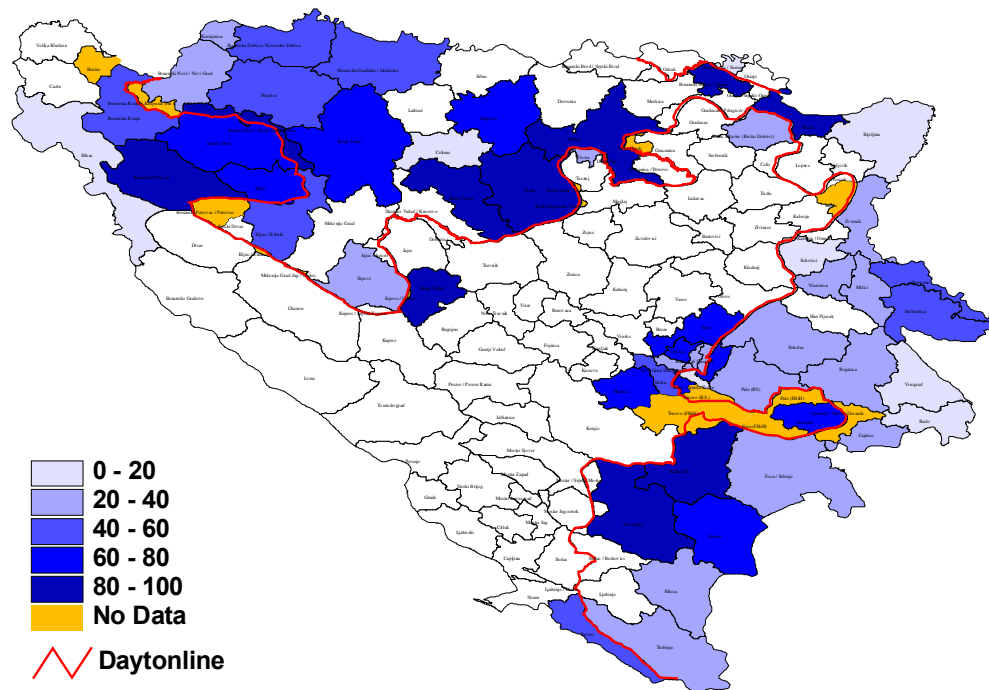
Slika 10. Procenat IRL i izbeglica među muslimanskim stanovništvom sa područja u predmetu Milošević, stanje iz 1997-98.

(Legenda: 0-20
20-40
40-60
60-80
80-100
Nema podataka
Dejtonska granica)

Prilog D1 do D4

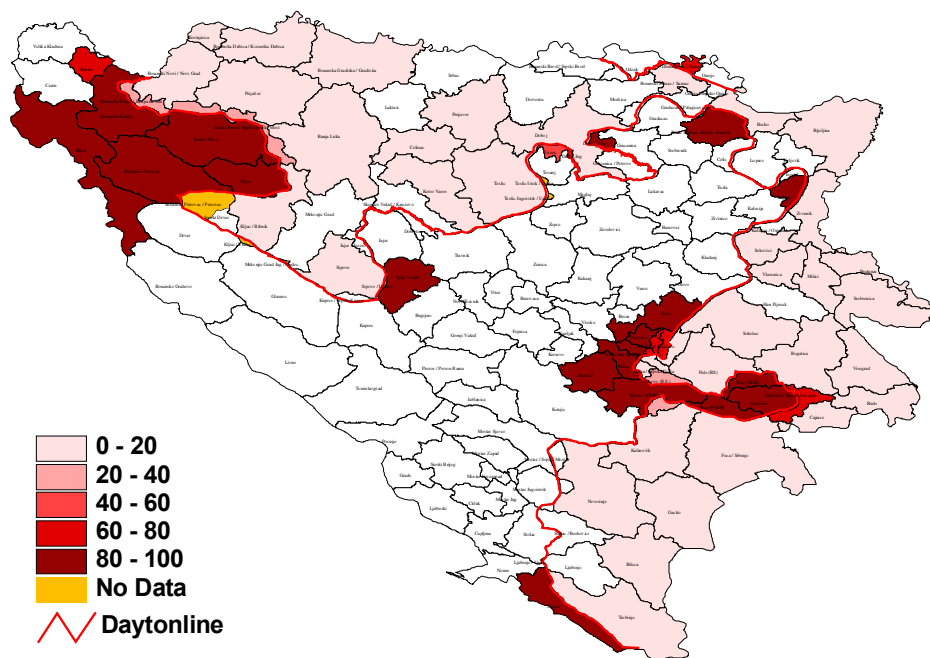
Slika 11. Procenat IRL i izbeglica među hrvatskim stanovništvom koje potiče sa područja u predmetu Milošević, stanje iz 1997-98.

(Legenda: 0-20
20-40
40-60
60-80
80-100
Nema podataka
Dejtonska granica)

Prilog D1 do D4

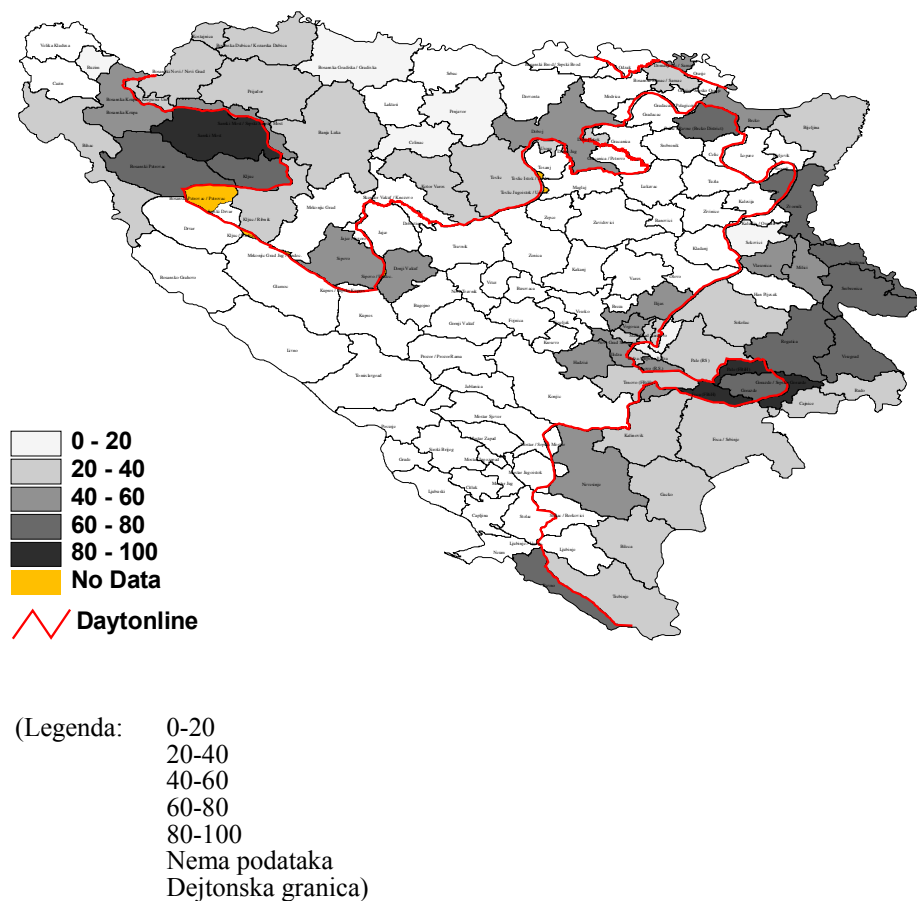
Slika 12. Procenat IRL i izbeglica među srpskim stanovništvom koje potiče sa područja u predmetu Milošević, stanje iz 1997-98.

(Legenda: 0-20
20-40
40-60
60-80
80-100
Nema podataka
Dejtonska granica)

Prilog D1 do D4

Slika 13. Procenat IRL i izbeglica iz redova Ostalih koji potiču sa područja u predmetu Milošević, stanje iz 1997-98.

Svaka od mapa na slikama 10 do 13 prikazuje procenat interno raseljenih lica i izbeglica među svim osobama određenog etničkog porekla koje potiču iz određene opštine, a koje su pronađene na spisku birača 1997-98. Mape su uglavnom jasne same po sebi. U legendi mapa vidi se da se koriste pet intervala kako bi se prikazao procenat: najniži je od 0 do 20%, a najveći je od 80 do 100 posto. Vrednost od 90% (interval 80-100) ukazuje, na primer, na to da je 90% stanovništva koje je stanovalo u određenoj opštini 1991. godine, a kasnije pronađeno na spisku birača 1997-98, a živelo izvan svojih prvobitnih opština iz 1991.

Mapa za Muslimane dosledno pokazuje da sve opštine sa područja u predmetu Milošević, posebno iz RS dela područja, karakteriše izuzetno visok procenat IRL i IZB muslimanskog stanovništva 1997-98, gotovo uvek u intervalu 80 do 100 posto. To ustvari znači da je 80 do 100 % muslimanskog stanovništva koje je poticalo sa te teritorije pobeglo tokom sukoba i da je 1997-98. i dalje bilo raseljeno.

Mapa za Hrvate je manje dramatična, ali su još uvek primetne velike grupe opština na

Prilog D1 do D4

severozapadu područja iz predmeta Milošević (oko Bosanskog Petrovca) i na istok (Kotor Varoš, Teslić i Doboj), kao i Bosanski Šamac, Brčko i istočno od Mostara (Kalinovik, Gacko, Nevesinje), gde je procenat svih raseljenih Hrvata bio barem 40 do 80%.

3.5 Poređenje geografskih obrazaca interno raseljenih lica dobijenih iz dva nezavisna izvora

U ovom odeljku daje se poređenje geografskih obrazaca interno raseljenih lica uz korišćenje podataka dobijenih iz dva nezavisna izvora: statistike Odeljenja za demografiju zasnovane na spiskovima glasača iz 1997-98. i zvanične statistike UNHCR-a i vlade BiH zasnovane na projektu re-registracije sprovedenom u Bosni 2000. godine. Podaci UNHCR-a i vlade BiH (DDPR) detaljno se razmatraju u Prilogu B6. To je najveći postojeći izvor informacija o raseljenim licima i izbeglicama u Bosni i Hercegovini. On sadrži otprilike 570.000 unesaka koje su sakupile lokalne vlasti u Bosni i to već tokom konflikta, i sakupljali sve do 2000. godine. Ova baza podataka sadrži evidenciju o interno raseljenim licima i izbeglicama u Bosni 2000. godine. Izbeglice su uglavnom hrvatski Srbi koji su se preselili u Bosnu, tako da su isključeni iz ove analize. Dalje u tekstu razmatraju se jedino raseljena lica. Treba imati u vidu da se dva izvoda koja se razmatraju u ovom odeljku odnose na 1997-98. (spisak glasača OEBS-a) i 2000. godinu (UNHCR i vlada BiH).

Prvo ćemo u ovom odeljku razmotriti DDPR. Zatim, upoređićemo apsolutne brojeve iz dva izvora i dokazaćemo da su minimalni brojevi koje je pripremio OD za 1997-98. (spisak glasača OEBS-a) uglavnom niži za Muslimane i Srbe nego zvanična statistika DDPR za raseljena lica u 2000. godini. Za Hrvate i Ostale brojevi OD-a su viši nego statistika DDPR. Takođe upoređujemo geografske obrasce interno raseljenih lica iz perspektive dva izvora. Prikazane su OEBS i UNHCR-BiH mape, koje prikazuju procenat interno raseljenih lica (određene nacionalnosti) iz određene opštine porekla. Zaključak je da dva izvora pokazuju znatne sličnosti.

Baza podataka raseljenih lica i izbeglica (DDPR) je zvanični sistem registracije interno raseljenih lica i izbeglica u Bosni i Hercegovini uspostavljen od strane UNHCR-a i vlade Bosne i Hercegovine. Ona pokriva kompletnu teritoriju zemlje i može poslužiti za davanje zvanične statistike o raseljenim licima (RL) i izbeglicama u Bosni i Hercegovini po opštinama, naseljima ili za bilo koje područje za koje se to traži (na pr. gradovi i sela).

Bazu podataka uspostavio je UNHCR u saradnji sa lokalnim vlastima. Pojedinačni podaci o raseljenim licima i izbeglicama već su sakupljani po opštinama BiH tokom sukoba. Nakon što se rat okončao, podaci su centralizovani u bazu podataka, pod vođstvom UNHCR-a. Najočiglednije korišćene verzije baze podataka su iz 1998. i 2000. Verzija iz 2000. je poboljšana i ažurirana verzija zbirke iz 1998. i zasnovana je na podacima dobijenim tokom takozvanog postupka re-registracije koji je sproveo UNHCR zajedno sa opštinskim i

Prilog D1 do D4

državnim organima. Tokom ovog projekta, proveren je status svih raseljenih lica i izbeglica u Bosni i Hercegovini, i ukoliko je bilo potrebno, on je revidiran. Verzija iz 2000, dostupna u Odeljenju za demografiju, izveštava o licima koja su 2000. i dalje bila registrovana kao raseljena iz njihovih predratnih domova i kojima je bilo potrebno trajno rešenje.

Baza podataka sadrži podatke o 583.816 osoba. U njih je uključeno oko 60.000 osoba rođenih nakon 1. aprila 1991. Ove lica su isključene iz naše analize. Za otprilike 1/3 osoba unetih u DDPR, za takozvane podnosiocce zahteva (191.954 osoba) dostupni podaci su veoma potpuni. Za preostalih 2/3 (tj. porodice podnosioca zahteva: 391.862 osoba), podaci su ograničeniji i potrebne su pretpostavke ili vezane informacije kako bi se obradili podaci. Kvalitet podataka deluje u oštem smislu dobro, mada postoje neki nedostaci kao što je to da je nacionalnost prijavljena za podnosiocce zahteva a ne i za njihove članove porodica. Nacionalnost se međutim može ekstrapolirati uz upotrebu porodičnih odnosa, tj. nacionalnost podnosioca zahteva koristi se za sve članove porodice.

Tabela 10. Apsolutni brojevi interno raseljenih lica iz Bosne i Hercegovine na osnovu spiska birača OEBS-a iz 1997-98. i registracije IRL i izbeglica UNHCR-a i bosanske vlade iz 2000.

Mesto stanovanja 1991.	OEBS – 1997-98.		UNHCR i vlada BiH - 2000.	
	Br. IRL-a	% IRL-a	Br. IRL-a	% IRL-a
	Srbi		Srbi	
Područje u predmetu Milošević	88.756	49,3	96.871	49,1
- Republika Srpska (RS)	7.780	4,3	6.838	3,5
- Federacija BiH (FBiH)	80.976	45,0	90.033	45,6
	Muslimani		Muslimani	
Područje u predmetu Milošević	119.991	70,8	132.48	80,1
- Republika Srpska (RS)	101.91	60,1	115.05	69,6
- Federacija BiH (FBiH)	18.00	10,7	17.43	10,5
	Hrvati		Hrvati	
Područje u predmetu Milošević	6.518	17,8	3.672	13,0
- Republika Srpska (RS)	2.412	6,6	1.353	4,8
- Federacija BiH (FBiH)	4.106	11,2	2.319	8,2
	Ostali		Ostali	
Područje predmet Milošević	9.789	51,3	980	62,5
- Republika Srpska (RS)	3.532	18,5	401	25,6
- Federacija BiH (FBiH)	6.257	32,8	579	36,9
Ukupno	225.054	np	233.871	np

Prilog D1 do D4

Tabela 10 sadrži pregled statistike dobijen iz baza podataka OEBS-a i UNHCR-BiH. Pošto se podaci OEBS-a pozivaju na 1997-98. a podaci UNHCR-BiH na 2000, ta dva izvora moraju davati različite apsolutne brojeve. U opštem smislu, zbog povratka ljudi, brojke iz 1997-98. bi trebalo da budu veće od podataka iz 2000. Međutim, procenat IRL-a sa područja u predmetu Milošević među svim IRL iz Bosne trebao bi da bude sličan. Procenti su prikazani u Tabeli 10 za svaku etničku grupaciju posebno. Tako, na primer, vrednost od 49,3% dobijena za srpske IRL-e na osnovu spiska glasača OEBS-a znači da je učešće srpskih IRL-a sa područja u predmetu Milošević u ukupnom broju srpskih IRL-a iz Bosne bilo 49,3%. Sličan procenat (49,1%) dobijen je za srpske IRL-e i iz baze podataka UNHCR-BH.

Uopšte, Tabela 10 pokazuje da je za Muslimane, etničku grupaciju koja je pretrpela najveće promene, broj IRL-a na osnovu podataka OEBS-a sa područja u predmetu Milošević (119.991) znatno niži nego broj dobijen na osnovu podataka UNHCR-BH (132.348). To potvrđuje konzervativnu prirodu naših procena IRL-a sa područja u predmetu Milošević i dokazuje da umesto 119.991, lako možemo govoriti o 132.348 interno raseljenih lica. Za RS deo područja može se govoriti o nekih 115.005 IRL-a na osnovu evidencije DDPR-a, umesto 101.791 IRL-a dobijenih na osnovu spiska glasača OEBS-a. Stoga, muslimanski IRL-i iz RS dela su glavni izvor velike razlike između dva izvora.

Sličan obrazac se može uočiti za srpske IRL-e iz FBiH dela na području kao glavni izvor razlike između podataka OEBS-a i UNHCR-BH.

Brojčani podaci dobijeni za Hrvate i Ostale na osnovu spiska glasača OEBS-a znatno su veći (kao što se i očekivalo) nego brojčani podaci koji su zasnovani na bazi podataka UNHCR-BiH. Ovo sugerise da je verovatno da su te dve etničke grupacije naišle na manje poteškoća prilikom povratka kućama nego Muslimani i Srbi. Povratak Muslimana i Srba bio je mnogo manje uspešan, naročito Muslimana iz RS i Srba iz FBiH.

Pregled rasporeda procenata IRL-a u okviru etničkih grupacija jasno potvrđuje da su procenti IRL-a sa područja u predmetu Milošević slični u oba izvora. Stoga je relativna veličina IRL-a koji su otišli sa područja u predmetu Milošević konsistentna u oba izvora. Niže priložene mape prikazuju geografsku raspodelu IRL-a sa područja u predmetu Milošević u specifičnijem obliku po opštinama.

Slike 14 do 21 predstavljaju četiri para mapa gde se svaki par odnosi na jednu od etničkih grupacija. Dve mape u svakom paru zasnovane su na dva upoređena izvora, OEBS (gornja mapa) i UNHCR-BH (donja mapa). Za svaki par mapa korišćena je ista skala, kako za gornju, tako i za donju mapu. Skala, nazvana "prirodna podela" je standardna konfiguracija programa za izradu mapa "ArcView" koji se koristi za izradu ovakvih mapa. Metod prirodnih podela utvrđuje tačke podela traženjem grupisanih podataka i obrazaca koje se u njima javljaju. "Jenkov" metod optimizovanja, koji minimizira varijacije u svakoj kategoriji koristi se kao

Prilog D1 do D4

statistička formula za izradu skale.

Primenili smo dvodelni postupak za izradu mapa. Prvo je automatski određena skala za svaku mapu pomoću programa “ArcView” (kao standardna konfiguracija). Zatim smo za svaki par upoređenih mapa koristili istu skalu, i to onu od dve standardne skale programa “ArcView” koja je bila obuhvatnija.

Za svaki par upoređenih mapa, jedne koja je izrađena na osnovu podataka OEBS-a i jedne zasnovane na bazi podataka UNHCR-BH, jasno se može uočiti visoki stepen sličnosti. Oba izvora su za svaku od etničkih grupacija proizveli gotovo isti geografski obrazac IRL-a. Mape potvrđuju da bez obzira na izvor koji je korišćen prilikom analize, najveća područja odlaska (tj. opštine) ostaju iste za svaku od etničkih grupa na osnovu oba izvora.

Kada su u pitanju Muslimani, najveća područja odlaska bila su: Prijedor i Banja Luka, Teslić i Doboj i više opština koje se nalaze na istočnoj granici Bosne sa Srbijom, tj. Brčko, Bijeljina, Vlasenica, Zvornik, Srebrenica, Višegrad, Rogatica i Foča. Sve ove opštine nalaze se u RS delu na područja u predmetu Milošević.

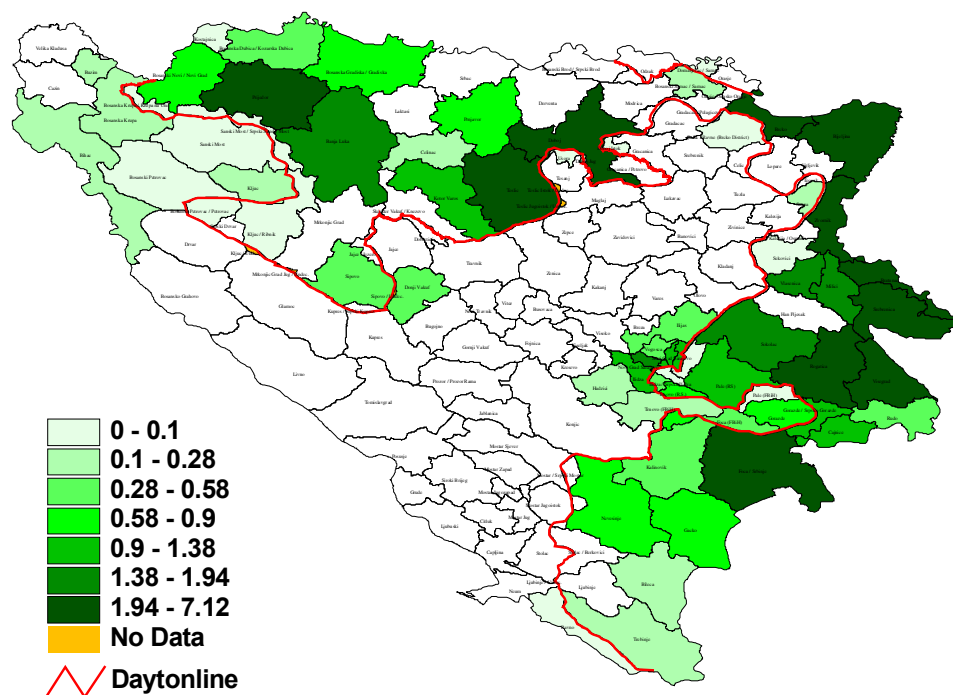
Za Hrvate, Teslić (RS), Doboj (RS), Brčko (RS) i područje Sarajeva (Ilidža i Novi Grad u FBiH) predstavljali su najveća područja odlaska.

Srbi su uglavnom otišli sa severozapadnog dela područja u predmetu Milošević (Sanski Most, Bosanska Krupa, Bosanski Petrovac, Ključ i Bihać) i sa područja Sarajeva (Novi Grad, Ilidža, Ilijaš), kao i iz Brčkog, Srebrenice i Goražda. Sve opštine nalaze se u Federaciji Bosne i Hercegovine.

Najveća područja odlaska za Ostale bili su Sanski Most, Banja Luka, Donji Vakuf, Doboj, Teslić, područje Sarajeva, Brčko, Bijeljina, Zvornik, Bratunac, Goražde i Foča. Neke od ovih opština nalaze se u RS-u a neke u FBiH.

Prilog D1 do D4

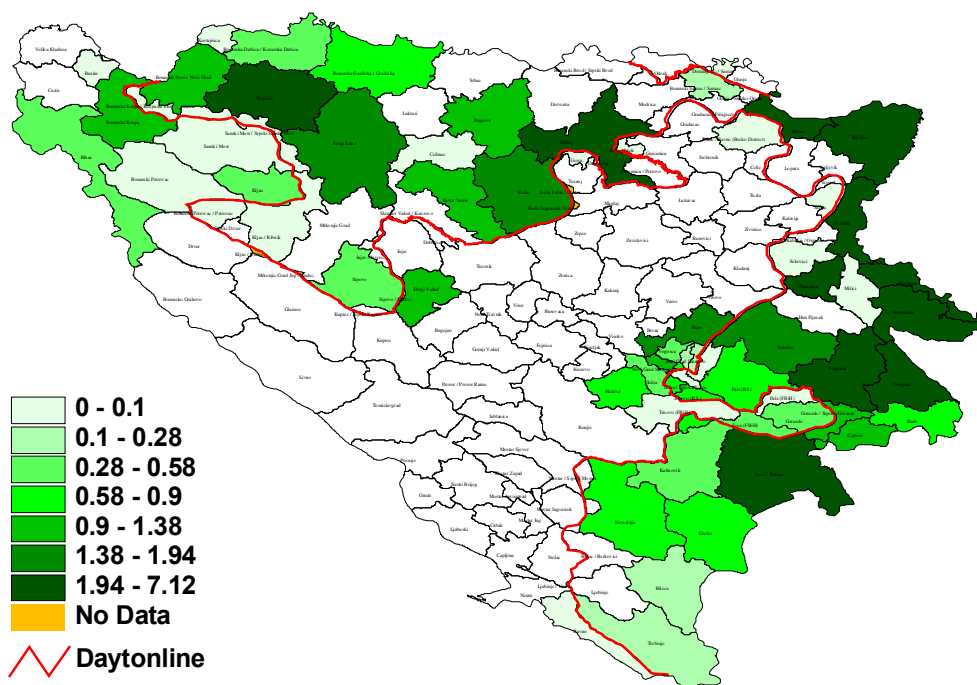
Slika 14. Geografska raspodela muslimanskih IRL-a koji potiču sa područja u predmetu Milošević, stanje iz 1997-98, zasnovano na statistici OEBS-a (spisak glasača), procenti

(Legenda: 0-0,1
0,1-0,28
0,28-0,58
0,58-0,9
0,9-1,38
1,38-1,94
1,94-7,12
Nema podataka
Dejtonska granica)

Prilog D1 do D4

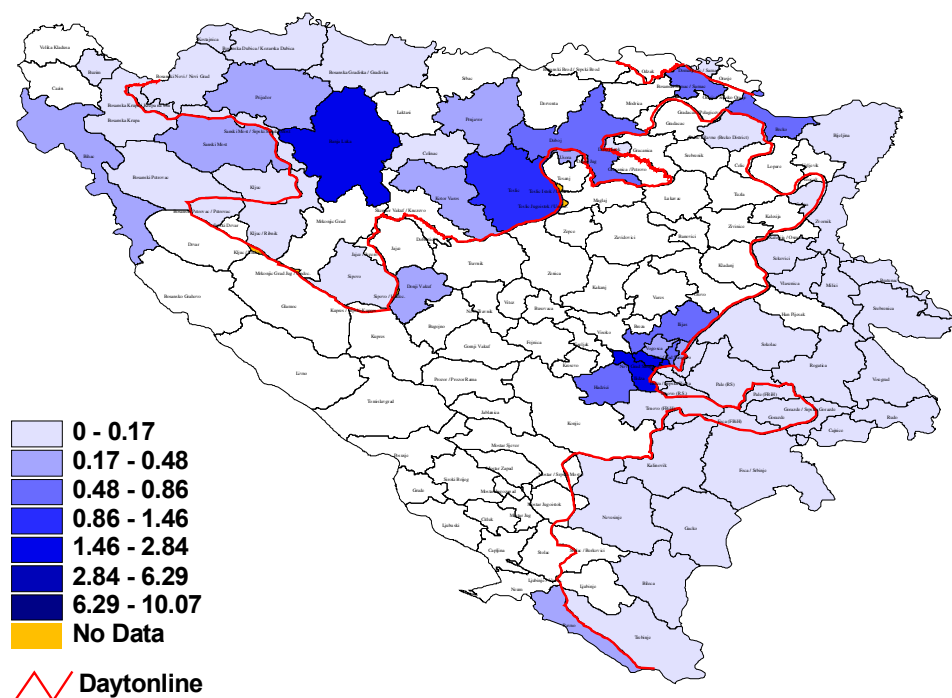
Slika 15. Geografska raspodjela muslimanskih IRL-a koji potiču sa područja u predmetu Milošević, stanje iz 2000, zasnovano na statistici UNHCR-a i vlade BiH (DDPR), procenti

(Legenda: 0-0,1
0,1-0,28
0,28-0,58
0,58-0,9
0,9-1,38
1,38-1,94
1,94-7,12
Nema podataka
Dejtonska granica)

Prilog D1 do D4

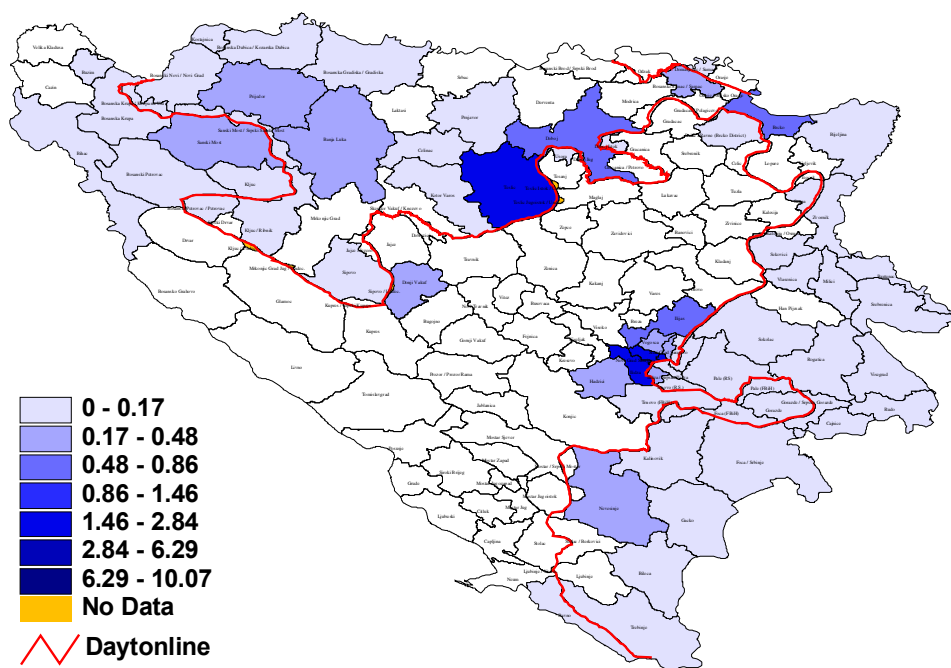
Slika 16. Geografska raspodela hrvatskih IRL-a koji potiču sa područja u predmetu Milošević, stanje iz 1997-98, zasnovano na statistici OEBS-a (spisak birača), procenti

(Legenda: 0-0,17
0,17-0,48
0,48-0,86
0,86-1,46
1,46-2,84
2,84-6,29
6,29-10,07
Nema podataka
Dejtonska granica)

Prilog D1 do D4

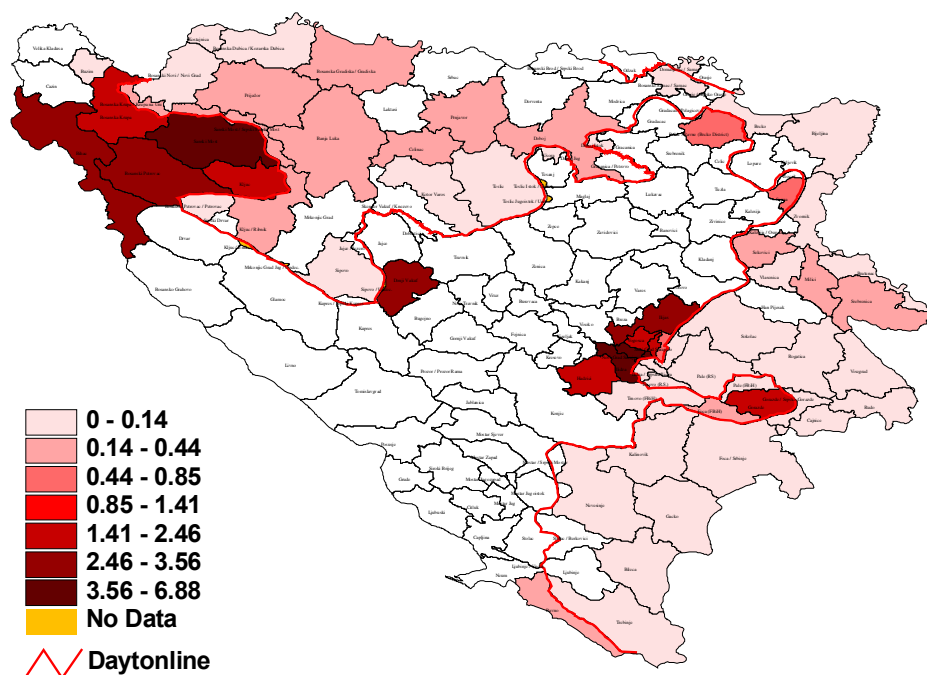
Slika 17. Geografska raspodjela hrvatskih IRL-a koji potiču sa područja u predmetu Milošević, stanje iz 2000, zasnovano na statistici UNHCR-a i vlade BiH (DDPR), procenti

(Legenda: 0-0,17
 0,17-0,48
 0,48-0,86
 0,86-1,46
 1,46-2,84
 2,84-6,29
 6,29-10,07
 Nema podataka
 Dejtonska granica)

Prilog D1 do D4

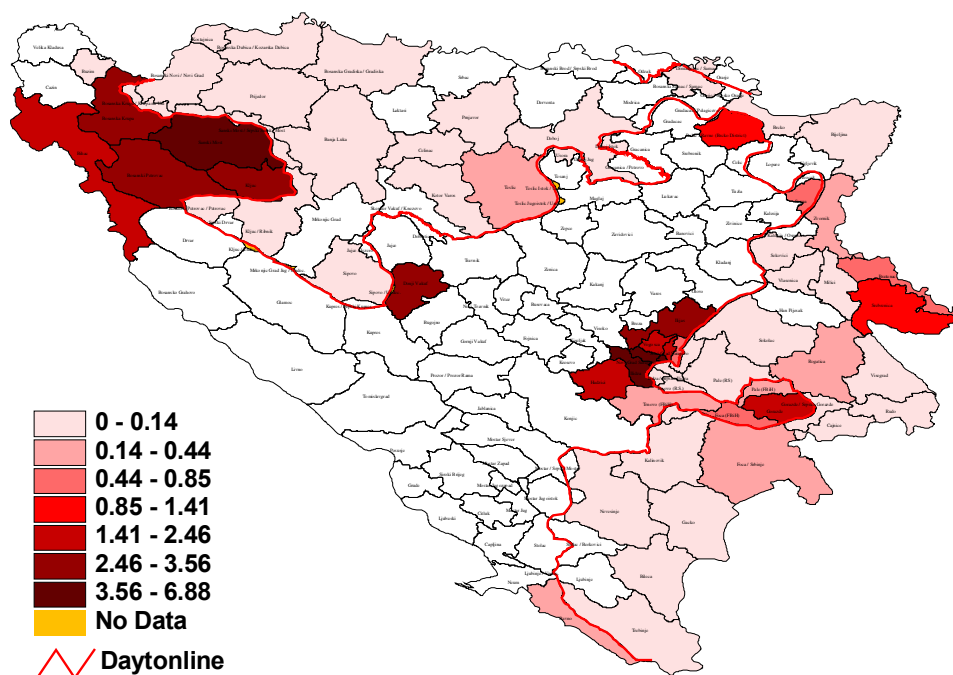
Slika 18. Geografska raspodela srpskih IRL-a koji potiču sa područja u predmetu Milošević, stanje iz 1997-98, zasnovano na statistici OEBS-a (spisak birača), procenti

(Legenda: 0-0,14
0,14-0,44
0,44-0,85
0,85-1,41
1,41-2,46
2,46-3,56
3,56-6,88
Nema podataka
Dejtonska granica)

Prilog D1 do D4

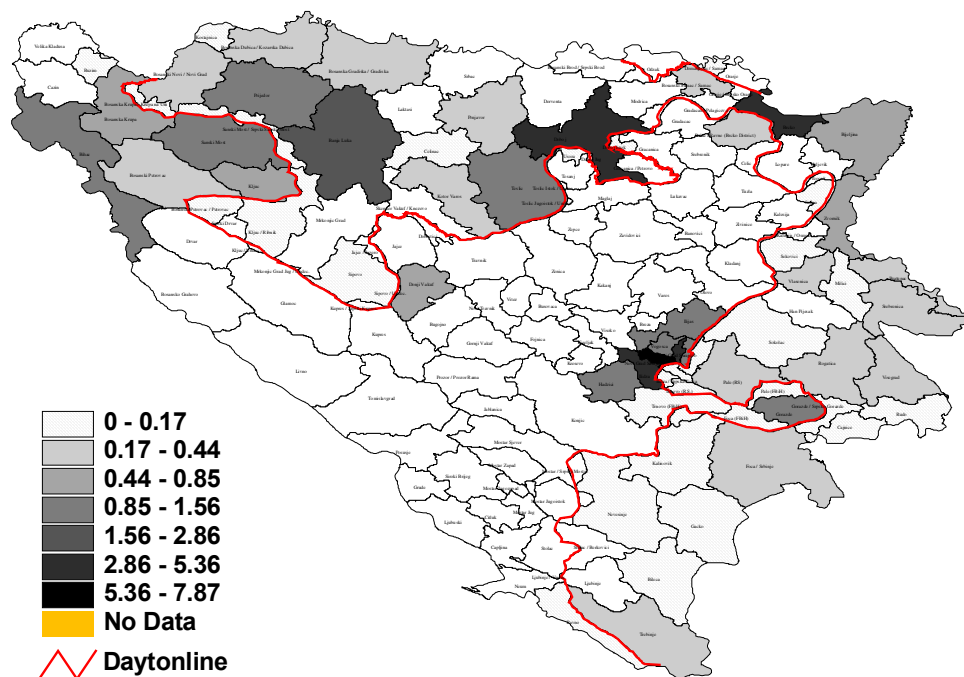
Slika 19. Geografska raspodjela srpskih IRL-a koji potiču sa područja u predmetu Milošević, stanje iz 2000, zasnovano na statistici UNHCR-a i vlade BiH (DDPR), procenti

(Legenda: 0-0,14
0,14-0,44
0,44-0,85
0,85-1,41
1,41-2,46
2,46-3,56
3,56-6,88
Nema podataka
Dejtonska granica)

Prilog D1 do D4

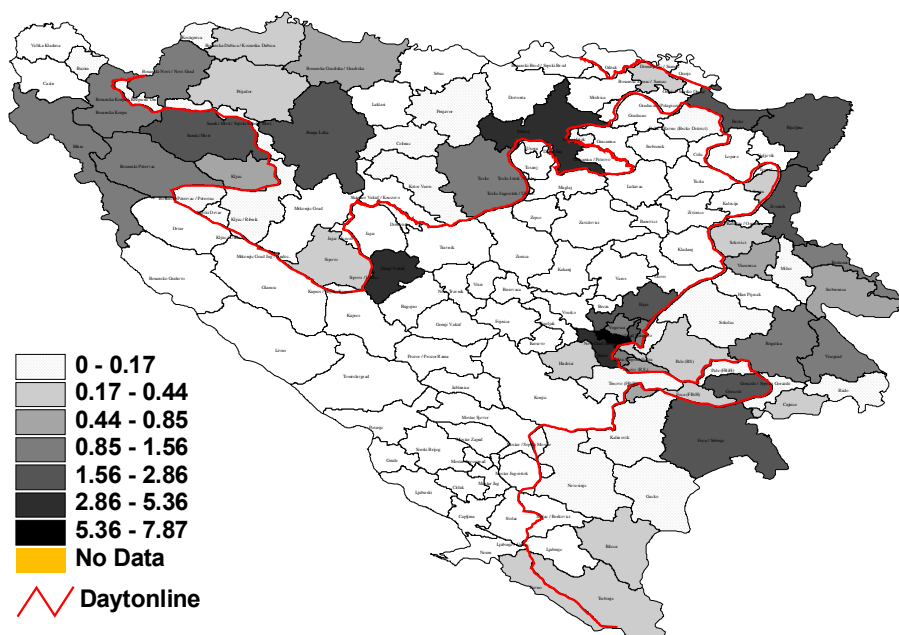
Slika 20. Geografska raspodela IRL-a iz redova Ostalih koje potiču sa područja u predmetu Milošević, stanje iz 1997-98, zasnovano na statistici OEBS-a (spisak glasača), procenti

(Legenda: 0-0,17
0,17-0,44
0,44-0,85
0,85-1,56
1,56-2,86
2,86-5,36
5,36-7,87
Nema podataka
Dejtonska granica)

Prilog D1 do D4

Slika 21. Geografska raspodjela IRL-a iz redova Ostalih koje potiču sa područja u predmetu Milošević, stanje iz 2000, zasnovano na statistici UNHCR-a i vlade BiH (DDPR), procenti

(Legenda: 0-0,17
0,17-0,44
0,44-0,85
0,85-1,56
1,56-2,86
2,86-5,36
5,36-7,87
Nema podataka
Dejtonska granica)

Prilog D1 do D4

4. Procena ukupnog broja interno raseljenih lica i izbeglica, stanje iz 1997-98.

U Odeljku 4 razmatraju se procenjeni brojevi IRL-a i izbeglica sa celokupnog područja u predmetu Milošević prema nacionalnoj pripadnosti i opštini prebivališta daje se poređenje procenjenih brojeva sa onim minimalnim. Prikazana je tabela rezimea (Tabela 11), koja sadrži dve vrste numeričkih podataka za celokupno područje u predmetu Milošević.

Tablela 11. Procenjeni sveukupni broj interno raseljenih lica i izbeglica sa područja u predmetu Milošević s intervalom pouzdanosti od 95% i minimalni broj po OEBS-u, lica rođene nakon 1980, stanje iz 1997-98.

Prebivalište 1991.	Procena (ukupna)	Donja granica	Gornja granica	OEBS (minimum)
		Srbi		Srbi
Područje u predmetu Milošević	204.646	202.437	206.855	115.411
- Republika Srpska (RS)	25.390	23.896	26.883	14.645
- Federacija BiH (FBiH)	179.256	178.541	179.972	100.766
		Muslimani		Muslimani
područje u predmetu Milošević	403.566	401.053	406.080	231.830
- Republika Srpska (RS)	329.869	329.101	330.637	186.179
- Federacija BiH (FBiH)	73.697	71.951	75.443	45.651
		Hrvati		Hrvati
područje u predmetu Milošević	83.859	81.795	85.922	29.581
- Republika Srpska (RS)	62.373	61.285	63.461	20.482
- Federacija BiH (FBiH)	21.485	20.509	22.461	9.099
		Ostali		Ostali
područje u predmetu Milošević	53.583	51.094	56.046	23.151
- Republika Srpska (RS)	26.522	25.139	27.906	11.577
- Federacija BiH (FBiH)	27.061	25.956	28.140	11.574
		Svi		Svi
područje u predmetu Milošević	745.653	740.323	750.984	399.973
- Republika Srpska (RS)	444.154	441.456	446.853	232.883
- Federacija BiH (FBiH)	301.499	298.868	304.131	167.090

Procena ukupnih brojeva za IRL-e i izbeglice dobijena je uz upotrebu klasičnog statističkog metoda proporcije uzorkovanja (W.G. Cochran, 1977.). Taj metod primenjuje teoremu koja kaže da je proporcija uzorka p ($p=a/n$; proporcija IRL-a i IZB-a u populaciji glasača iz 1997-98.) nepristrasna procena proporcije stanovništva P ($P=A/N$, proporcija IRL-a i IZB-a u

Prilog D1 do D4

populaciji na osnovu popisa 1991.). U tom slučaju, procena nepoznate ukupne veličine populacije svih IRL-a i izbeglica (A) može se dobiti množenjem proporcije uzorka (p), sa veličinom populacije iz popisa stanovništva (N). Intervali pouzdanosti mogu se izračunati primenom formula objašnjenih u Prilogu C2.

Procenjeni ukupni broj interno raseljenih lica i izbeglica svih nacionalnosti sa područja u predmetu Milošević je **745.653** lica (minimalni broj je 399.973). Ovaj broj ima interval pouzdanosti (IP) od 95% od 740.323 do 750.984. Ovaj interval sadrži nepoznati stvarni broj svih IRL-a i izbeglica sa visokim stepenom pouzdanosti. Ukoliko se, na primer, 100 puta napravi procena na osnovu 100 zasebno uzetih uzoraka, onda procene dobijene na osnovu 95 uzoraka dovode do procena (diskretne vrednosti) sadržanih u gorespomenutom intervalu. Stoga, je verovatnoća stvarnog broja koji ne pripada intervalu pouzdanosti, mala (5%).

Procenjeni ukupni broj muslimanskih IRL-a i izbeglica sa područja u predmetu Milošević je **403.566** (IP: 401.053 do 406.080) i on ima velikog udela u ukupnom broju dobijenom za sve etničke grupacije. Procenjeni broj srpskih IRL-a i izbeglica je drugi po veličini, **204.646** (IP: 202.437 do 206.855). Treba imati u vidu da je procenjeni broj srpskih IRL-a i izbeglica otprilike pola od broja dobijenog za Muslimane. Procenjeni brojevi hrvatskih i "Ostalih" IRL-a i izbeglica su **83.859** (IP: 81.795 do 85.922) odnosno **53.583** (IP: 51.094 do 56.046), to jest treći i četvrti po redu u ukupnom broju.

Treba uzeti u obzir da je većina (procenjenih) IRL-a i izbeglica muslimanskog i hrvatskog porekla sa područja Republike Srpske, a srpskog porekla sa područja Federacije Bosne i Hercegovine. Procenjeni broj IRL-a i izbeglica iz redova Ostalih, ukazuje na to da oni potiču otprilike u istoj meri sa teritorije RS i FBiH.

Prilog D1 do D4**5. Zaključne napomene**

Cilj ovog izveštaja bio je da se iznese pouzdana statistika o interno raseljenim licima i izbeglicama bitna za period i područje na koji se odnosi optužnica u predmetu Milošević za Bosnu i Hercegovinu. Period na koji se odnosi optužnica je dug, od marta 1991. do decembra 1995, a i područje na koje se odnosi optužnica je veliko. Područje u predmetu Milošević sastoji se od 47 od 109 predratnih opština u Bosni i Hercegovini, a koje se nalaze na severozapadu, centralnom području severne Bosne, te istočnoj i srednoj Bosni. Tih 47 opština pokrivalo je oko 50 % (konkretno, 49,3%) stanovništva Bosne koje je živelo u zemlji pre sukoba. Od 4.377.033 lica koja su ubeležena u popisu iz 1991. na teritoriji Bosne i Hercegovine, otprilike 2.159.629 živelo je na području u predmetu Milošević. Stoga je okvir ovoga izveštaja veoma širok.

Istovremeno, izvori podataka potrebni za analize kao što su one koje su iznete u ovom izveštaju su izuzetno siromašni, naročito oni koji se odnose na period sukoba. Sukob u Bosni od 1992-95. predstavlja primer humanitarne krize tokom koje je veliki broj civilnih stanovnika bio pogođen ratom i surovim pokušajima da se prestruktuiru sastav stanovništva, što je dovelo do raseljavanja stanovništva širokih razmera, pogoršanja životnih uslova, teških zdravstvenih problema i povećanja mortaliteta. U situacijama humanitarne krize, redovni statistički izvori nisu dostupni i umesto toga, koriste se razni drugi statistički izvori (National Research Council (2001)). Administrativna evidencija, procene zajednica, evidencija o međunarodnoj pomoći, anketiranje domaćinstava, izrada mapa i fotografisanje, kao i spiskovi po logorima, jesu neki od primera izvora koji se predlažu za korišćenje u situacijama humanitarnih kriza (National Research Council (2002), vidi i uputstva: Médecins Saint Frontiers (1997), United Nations High Commissioner for Refugees /UNHCR/ (1994), i Sphere Project (2000)).

Za svrhu ovog izveštaja, identifikovali smo i nabavili obimne izvore informacija, koji ne samo da u potpunosti zadovoljavaju potrebe procene stanovništva u humanitarnim kriznim situacijama, već su takođe u skladu sa opštim zahtevima za izvore koji se koriste u mirnodopskim situacijama. Izvori koje smo razmotrili u ovom izveštaju su sledeći:

- popis stanovništva sproveden u Bosni 1991,
- birački spisak iz 1997-98. koji je uspostavila i održavala Organizacija za bezbednost i saradnju u Evropi (OEBS),
- registracija interno raseljenih lica i izbeglica u Bosni koju je uspostavio UNHCR, a održava vlada BiH, sa stanjem iz 2000.

U našoj studiji su sakupljeni i analizirani pojedinačni podaci, a ne zbirne statistike. Pored gorespomenutih individualnih izvora, dobijena su dva izvora zbirnih numeričkih podataka

Prilog D1 do D4

koja su sakupile vlasti Republike Srpske:

- spisak građana koji su se doselili i odselili sa područja sektora Banje Luke, stanje iz 1993,
- opšti pregled podataka o veličini i nacionalnom sastavu stanovništva sektora Banje Luke, stanje iz 1991. i 1995.

Proučili smo i uporedili sve ove izvore i došli do rezultata koji su razmotreni u ovom izveštaju.

U cilju procene broja interno raseljenih lica i izbeglica, povezani su pojedinačni podaci iz popisa stanovništva iz 1991. i biračkog spiska iz 1997-98. To znači da su lica koja su registrovana na biračkom spisku iz 1997-98. tražena na popisu iz 1991. i pronađeno je oko 80% registrovanih glasača. Nakon što smo uparili podatke istih osoba iz popisa i biračkog spiska, uporedili smo mesto njihovog boravka (navedeno kao post-dejtonska opština) 1991. i 1997-98. (Godine 1997-98, mesto registrovanja za glasanje uzeto je kao približno mesto boravka u to vreme, ponovo se radilo o post-dejtonskim opštinama). Sva lica koje su prijavila isto mesto boravka u oba razmatrana perioda uzete su kao neraseljene, a lica koja su prijavila različito mesto boravka 1991. i 1997-98. uzete su kao raseljene (interno raseljene ili izbeglice). Treba imati u vidu da je spisak birača sadržavao podatke za glasače koji su registrovani u drugim zemljama, što nam je pružilo mogućnost da u studiju uključimo izbeglice. Razmotrili smo promene mesta boravka po nacionalnosti, definisane na osnovu popisa iz 1991. Dobijeni su minimalni (ili “najmanje”) brojevi interno raseljenih lica i izbeglica (Odeljak 3), kao i procene nepoznatih ukupnih zbireva IRL-a i IZB-a (Odeljak 3).

Sve analize sprovedene su za celu Bosnu i Hercegovinu, tako da smo bili u stanju da proizvedemo statističke podatke o raseljenim licima i izbeglicama za sve opštine u Bosni. Stoga smo bili u mogućnosti da uporedimo rezultate dobijene za područje u predmetu Milošević sa rezultatima za bilo koje drugo područje u Bosni. U našem izveštaju uporedili smo brojčane podatke za područje u predmetu Milošević sa onima za Bosnu i onima za sedam odabranih opština na području u predmetu Milošević, u kojima je došlo di najvećih promena.

Etnički sastav interno raseljenih lica i izbeglica rezimiran je za opštine na mapama nacionalne većine a koje pokazuju stanje iz 1997-98.

Zahvaljući uparivanju, bili smo u mogućnosti da razmotrimo promene u etničkom sastavu stanovništva sa područja u predmetu Milošević od 1991. do 1997-98. (Odeljak 2). To smo učinili za opštine, a takođe smo spojili rezultate na opštinskom nivou za celokupno područje u predmetu Milošević, sedam odabranih opština, kao i za Bosnu i Hercegovinu. Ponovo je napravljeno poređenje sva tri područja.

Mape nacionalnih većina za 1991. i 1997-98. pokazale su promene u nacionalnom sastavu stanovništva u opštinama na području u predmetu Milošević.

Prilog D1 do D4

Konačno, uporedili smo naše brojčane podatke o nacionalnom sastavu i IRL-ima i izbeglicama sa drugim nezavisnim izvorima (izvori RS-a i BiH-a). Prilog A5 sadrži rezultate poređenja ovog. U prilogu A5, priložili smo 16 tabela od kojih se svaka odnosi na jednu opštinu. Uključene su sledeće opštine: Banja Luka, Bihać, Bosanska Dubica, Bosanska Gradiška, Bosanska Krupa, Bosanski Novi, Bosanski Petrovac, Čelinac, Donji Vakuf, Ključ, Kotor Varoš, Prijedor, Prnjavor, Sanski Most, Šipovo i Teslić. Tih 16 opština nalaze se i na području u predmetu Milošević i u dva pregleda stanovništva koje su vlasti Republike Srpske sprovele 1993. i 1995. na području Banje Luke.

Pregled iz 1993. sproveden je maja 1993. od strane Sektora narodne bezbjednosti Banje Luke, koji je bio deo Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Srpske. Dokument koji sadrži rezultate ovog pregleda nosi naslov Spisak građana koji su se iselili i uselili na područje koje pokriva Sektor. On sadrži informacije o stanovništvu koje se iselilo ili uselilo na Sektor, i to po nacionalnosti (samo za Muslimane, Hrvate i Srbe) i po opštini (uključena je 21 opština iz sektora Banje Luke). Brojevi navedeni u ovom dokumentu su približne vrednosti, a neki nisu dostupni. Moguće je da su podaci izloženi u ovom dokumentu prikupljeni metodima kao što su upiti telefaksom ili telefonom ili zbirnim izveštajima dobijenim od lokalnih organa uprave Republike Srpske. Usprkos ovom utisku, institucije Republike Srpske nadležne za statistiku potvrdile su da je pregled sproveden od strane opštinskih popisnih komisija u skladu sa instrukcijama za organizaciju i sprovođenje popisa (pismo br. 2167-1/2002 od 13. septembra 2003, koje je Slavko Šobot, direktor Biroa za statistiku RS-a, Banja Luka, uputio MKSJ-u).

Imajući u vidu da je pregled RS-a iz 1993. približan, ipak je korisno uporediti brojeve "iseljenog stanovništva" sa našim podacima o raseljenim licima i izbeglicama. Za Muslimane su iz 1993. godine dostupne brojke iz 11 opština sa područja u predmetu Milošević (11 je otprilike 4,3 puta manje od 47 opština na području u predmetu Milošević), a za Hrvate iz 10 opština (4,7 puta manje nego 47). Statistika iz 1993. ukazuje na veliki odliv stanovništva iz sektora Banje Luke. U pregledu je prijavljeno da je iz Sektora otišlo nekih 156.420 Muslimana i 5.200 Hrvata. Minimalni brojevi raseljenih lica i izbeglica, stanje iz 1997-98, koji su izneti u ovom izveštaju, tj. 231.830 Muslimana i 29.581 Hrvata, deluju konzervativno (tj. relativno nisko) u poređenju sa podacima iz pregleda iz 1993. Naši podaci o najmanjem pokrivaju 47 opština i odnose se na mnogo kasniji period 1997-98. (stoga, povraci nisu računati). Jednostavna ekstrapolacija podataka iz 1993. zasnovana jedino na prostornom pokrivanju obe vrste statistike, a u ilustrativne svrhe (ekstrapolirana migracija Muslimana u odlasku: 672.606 (=156.420 puta 4,3) i Hrvata: 24.440 (=5.200 puta 4,7)), ukazuje na to da je raspon kretanja stanovništva na području u predmetu Milošević tokom prvih godina sukoba mogao da bude ogroman.

Pregled iz 1995. obavio je Resor državne bezbednosti Ministarstva unutrašnjih poslova u Banjoj Luci, verovatno januara-februara 1995). (Dokument ERN B003-1169-B003-1183, u kojem se izveštava o rezultatima popisa je iz februara 1995). Dokument daje pregled podataka

Prilog D1 do D4

iz 1991. i 1995. o apsolutnoj i relativnoj brojnosti pet nacionalnih grupacija (Srbi, Muslimani, Hrvati, Jugosloveni i Ostali) u 25 opština na području Banje Luke (Banja Luka, Bosanska Gradiška, Kneževo, Čelinac, Kotor Varoš, Laktaši, Prnjavor, Srbac, Prijedor, Bosanska Dubica, Sanski Most, Bosanski Novi, Bosanska Krupa, Mrkonjić Grad, Jajce, Šipovo, Srbobran (= Donji Vakuf), Kupres, Ključ, Drvar, Grahovo, Glamoč, Bosanski Petrovac, Bihać-Ripač, Teslić). Nekih 16 od 25 opština pripadaju području u predmetu Milošević. Podaci iz 1995. su približni.

Za 16 opština sa područja u predmetu Milošević uporedili smo podatke iz 1995. o nacionalnom sastavu, izražene u relativnim okvirima (kao procenti), sa podacima iz 1997-98. dobijenim iz spiska birača OEBS-a (vidi Prilog A5). Za one opštine koje su podeljene Dejtonskim mirovnim sporazumom, kao što su Krupa ili Sanski Most, RS delovi ovih opština uključeni su za 1997-98. I pored toga što je za 1995. prikazano kompletno stanovništvo, a 1997-98. samo oni koji su imali 18 i više godina, dobijen je visoki stepen doslednosti između ova dva seta podataka. Na primer, postotak Srba koje su prijavile RS vlasti u opštini Bosanska Krupa 1995. bio je 100%, i nije bila prijavljena nijedna druga etnička grupacija, dok podaci OEBS-a iz 1997-98. prikazuju nekih 99,5% Srba, 0,1% Muslimana i 0,4% Ostalih. Opšti pregled nacionalnog sastava 16 opština sa područja Banje Luke koje se poklapaju sa područjem u predmetu Milošević 1995. i 1997-98. jasno potvrđuje obrasce iznete u našoj nezavisnoj studiji, što stoga povećava pouzdanost naših rezultata.

Slede konkretni zaključci ključnih analiza razmotrenih u Odeljcima 2, 3 i 4:

Odeljak 2.1

- Ovde su razmotrene dve velike populacije, obe sa područja u predmetu Milošević, i to iz 1991. i 1997-98.
- Koristeći popis stanovništva iz 1991, identifikovali smo 1.803.259 osoba koje su 1991. imale 12 ili više godina. To je bila populacija svih osoba s pravom glasa na izborima 1997-98. koje su bile registrovane u Bosni u kritičnom trenutku popisa iz 1991.
- Koristeći spisak glasača iz 1997-98, identifikovali smo 877.122 lica – registrovana glasača. Tih 877.122 glasača su uzorak populacije od 1.803.259 lica s pravom glasa 1991.
- Obe populacije, ona iz 1991. i ona iz 1997-98, izuzetno su velike i rezultati dobijeni na osnovu ova dva izvora su uglavnom pouzdani.
- Razlika između dve populacije iznosi 926.137 osoba (1.803.259-877.122). Ona u velikoj meri opisuje gubitke u stanovništvu na području u predmetu Milošević između 1997-98, ali takođe uključuje neuparene i neregistrovane glasače.
- Ukoliko se uzorak iz 1997-98. poveća za 20% kako bi se izvršila korekcija neuparenih

Prilog D1 do D4

glasača (877.122x1,2) i zatim za 25% kako bi se izvršila korekcija za neregistrovane glasače (877.122x12)x1,25, razlika u odnosu na populaciju onih s pravom glasa iz 1991. postaje manja i iznosi otprilike 487.576 osoba.

- Gorespomenuta razlika od 487.576 osoba opisuje gubitke stanovništva na području Milošević u periodu između 1991. i 1997-98, tj. one koji su se iselili iz Bosne u druge zemlje, ili one koji su ubijeni, nestali, ili umrli prirodnom smrću. Iseljavanje je gotovo sigurno najveća komponenta gubitaka.
- Gubitak stanovništva od 487.547 osoba je “najmanji” broj. Stvarni gubitak je verovatno veći zato što su povraci isključeni iz naše statistike i zato što glasački spiskovi ne pokrivaju one mlađe od 18 godina.
- Na osnovu ova dva izvora, procenili smo da se procenat svake od ne-srpskih nacionalnih grupacija smanjio u periodu između 1991. i 1997-98, a naročito je procenat Hrvata opao za oko 62,4%, Muslimana za 21% i Ostalih za 24,6%. Procenat Srba se povećao za oko 35,4 posto. Stoga, došlo je do velike promene u nacionalnom sastavu područja u predmetu Milošević. Od zajedničke većine Srba (43,6%) i Muslimana (39,9%) uočene 1991, područje u predmetu Milošević postalo je uglavnom teritorija jedne nacionalne grupacije na kojoj su 1997-98. dominirali Srbi (59%).
- U priloženoj tabeli koja sledi iznosi se pad za svaku nacionalnu grupaciju.

Tabela 12. Apsolutno smanjenje u broju stanovnika na području u predmetu Milošević 1991. u poređenju sa 1997-98.

Poreklo	Razl.- nekor.	Razl.- Kor.
Srbi	268.233	9.573
Muslimani	443.647	305.308
Hrvati	115.177	102.307
Ostali	99.080	70.389
Ukupno	926.137	487.576

Nekorigovana razlika (Razl.- nekor.) odnosi se na razliku između veličine populacije s pravom glasa 1991. i uzorka glasača iz 1997-98. koja nije korigovana za neuparene i neregistrovane glasače (uzorak iz 1997-98. je iznet u Tabeli 2, Odeljak 2.1). Korigovana razlika (Razl.-Kor.) je ona između veličine populacije onih s pravom glasa iz 1991. i uzorka glasača iz 1997-98. korigovanog za neuparene (povećanje za 20%) i neregistrovanih glasača

Prilog D1 do D4

(povećanje za 25%). Stoga, ova druga razlika se može uzeti kao grubi približni broj minimalnih gubitaka stanovništva.

U apsolutnim okvirima, najdramatičniji pad dogodio se kod muslimanskog stanovništva, kojeg je 1997-97. bilo otprilike za 305.308 osoba manje nego 1991. Veličina populacije Hrvata i Ostalih takođe se znatno smanjila 1997-98., za oko 102.307 Hrvata i 70.576 Ostalih u odnosu na 1991. Populacija Srba se takođe smanjila, ali samo za oko 9.573 lica.

Odeljak 2.2:

- U Odeljku 2.2 razmotrili smo promene u etničkom sastavu sedam odabranih opština koje se nalaze na istočnoj granici Bosne i Srbije i koje predstavljaju opštine sa najvećim promenama na području u predmetu Milošević (u daljem tekstu: područje 7 u predmet Milošević). Te opštine su: Bijeljina (RS), Bratunac (RS), Brčko (RS, FBH), Foča (RS, FBH), Srebrenica (RS), Višegrad (RS) i Zvornik (RS, FBH). Treba imati u vidu da su tri od sedam opština podeljene nakon rata, i to Brčko, Foča, i Zvornik. Tako smo ustvari analizirali deset opština, od kojih je sedam pripadalo RS delu područja u predmetu Milošević, a tri su pripadale FBiH delu.
- Detaljniji pregled rezultata za pojedinačne opštine dokazuje duboke promene koje su se dogodile Muslimanima (Tabela 3M). Do 1997-98. Muslimani su gotovo nestali iz svih sedam opština u RS na području 7 u predmetu Milošević. Ovaj zaključak je neupitan u apsolutnim i relativnim okvirima. Samo nekoliko pojedinačnih osoba muslimanske nacionalnosti su identifikovane 1997-98. u opštinama Bratunac (10 osoba), Foča (RS, 6), Srebrenica (7) i u Višegrad (3). Najveće muslimanske populacije u opštinama RS-a na području 7 u predmetu Milošević 1991. bile su u Bijeljini, Brčkom i Srebrenici. U Bijeljini, pad je iznosio sa 24.314 Muslimana 1991. na 1.429 Muslimana 1997-98, u Brčkom (RS) sa 20.309 na 546 i najdramatičnije, u Srebrenici, sa 21.361 Muslimana 1991. na 7 Muslimana 1997-98. U relativnim okvirima, procenat Muslimana u opštinama RS-a na području 7 u predmetu Milošević iznosio je 1997-98. od 0% do maksimalno 2,6% stanovništva i u poređenju sa 1991. opao je za 91,4% do 99,9%.
- Promene dobijene za Hrvate (Tabela 3H) i Ostale (Tabela 3O) bile su manje duboke nego za Muslimane, što se delimično može objasniti manjom brojnošću ovih nacionalnih grupa prilikom izbijanja sukoba 1991.
- Srbi, koji su 1991. bili većina samo u Bijeljini, jednoj od sedam opština RS-a na području 7 u predmetu Milošević nakon rata, 1997-98. godine, postali su apsolutna većina u svih sedam opština (Tabela 3S). U Bijeljini (91,1% godine 1997-98.), Bratuncu (97%), Brčkom (RS, 87,5%), Foči (RS, 96,1%), Srebrenici (96,3%), Višegradu (95,6%) i Zvorniku (RS, 96,7%), procenat Srba 1997-98. godine povećao se u poređenju sa 1991.

Prilog D1 do D4

barem za 49,8% (Bijeljina), pa do 290,4% (Srebrenica).

Odeljak 2.3:

- Muslimansko i hrvatsko stanovništvo doživelo je najveći pad u RS delu područja u predmetu Milošević. Procenat Muslimana pao je za 95,5 (i 96,8%), a Hrvata za 82,5 (i 76,6%) na području u predmetu Milošević (područje 7 u predmetu Milošević). Pad uočen u procentu Muslimana i Hrvata na celom području Republike Srpske iznosio je 95,5 odnosno 87,8 procenata. Stoga, procenti Muslimana i Hrvata opali su na području u predmetu Milošević u sličnom stepenu kao i u celokupnoj Republici Srpskoj.
- Uopšteno govoreći, na području RS-a gde je procenat Muslimana (ili Hrvata) bio relativno viši 1991. godine, i pad procentualne zastupljenosti 1997-98. godine bio je proporcionalno veći.
- Nije opala samo procentualna zastupljenost, već i apsolutni broj stanovnika Muslimana i Hrvata na sva tri RS područja. Apsolutni broj Muslimana sveo se na 7.933 od 344.803 na celokupnom području u predmetu Milošević i na 2.130 od 137.457 na području 7 u predmetu Milošević. U Republici Srpskoj, broj muslimanskih stanovnika 1991. godine iznosio je 376.880, a 1997-98. identifikovano je samo 8.552 Muslimana. Za Hrvate su se pokazali slični, ali manje dramatični obrasci.
- Relativna veličina populacije Srba povećala se na sva tri RS područja (za 70,1% na području u predmetu Milošević, za 119% na području 7 u predmetu Milošević i za 67,4% u Republici Srpskoj). Pad u apsolutnoj veličini srpskog stanovništva nije bio toliko znatan 1997-98. godine. Na području 7 u predmetu Milošević, apsolutna veličina srpske populacije čak se povećala, pored povećanja u procentualnoj zastupljenosti Srba (sa 121.576 godine 1991. na 129.014 godine 1997-98.).
- Sve u svemu, došlo je do dramatične promene etničkog sastava na sva tri RS područja, a najviše na RS delu područja 7 u predmetu Milošević.

Odeljak 2.4:

- Godine 1991, znatan broj ne-Srba (posebno Muslimana) živeo je u nekoliko opština Republike Srpske. Konkretno smo zapazili:
 - Muslimani su bili većina u Zvorniku, Vlasenici, Bratuncu, Srebrenici, Rogatici, Višegradu, Goraždu, Brčkom, i opštini Sarajevo-Trnovo,
 - u Prijedoru, Milićima, Foči i opštini Sarajevo-Ilidža postojao je mešoviti etnički sastav Muslimana i Srba.

Prilog D1 do D4

- Godine 1997-98, u svim ovim opštinama (i u svim drugim u RS-u), Srbi su dominirali u stanovništvu sa više od 50% i gotovo svi ne-Srbi su se iselili, uglavnom u Federaciju Bosne i Hercegovine ili u druge zemlje, ili su umrli. Treba primetiti da su u opštinama sa većinskim srpskim stanovništvom Srbi i 1991. i 1997-98. ostali u većini sa preko 50% zastupljenosti.

Odeljak 3.1:

- Stanovništvo iz 1991. koje je živelo na području u predmetu Milošević brojalo je 1.803.259 osoba (onih rođenih pre 1980, i time sa pravom glasa na izborima 1997-98, vidi Tabelu 2). Iz ove populacije, bili smo u mogućnosti da uđemo u trag 1.012.454 osoba u spisku glasača iz 1997-98. (otprilike 56,1%, Tabela 5). Preostalih 43,9% bili su oni koji su se registrovali da glasaju, ali ih nismo uspeli povezati sa popisom, ili oni koji se iz bilo kog razloga nisu registrovali, koji su umrli nasilnom ili prirodnom smrću, ili su nestali. Među onima koji su identifikovani (1.012.454) gotovo 400.000 osoba (konkretno 399.973) nisu pronađeni na svom mestu boravka iz 1991, tj. bili su interno raseljeni ili izbeglice. U relativnim okvirima, otprilike 39,5% stanovnika koji su živeli na području u predmetu Milošević 1991, pronađeni su 1997-98. na različitom mestu boravka od onog u svojim matičnim opštinama.
- Veličinu raseljenog stanovništva godine 1997-98, (399.973 osoba) treba uzeti kao minimum (ili “najmanji”) broj. Razlozi za to uključuju činjenicu da je naš uzorak glasača koji smo koristili za analizu nekompletn, kao i da su povratnici iz perioda 1996. i 1997. (do septembra) isključeni iz naše statistike. Iako ova veličina predstavlja minimum, ona iznosi gotovo 400.000 osoba, ili 39,5% stanovništva iz 1997-98.
- Ako se zna da je minimalni broj svih IRL-a i IZB-a iz Bosne i Hercegovine 1997-98. procenjen na 715.534 lica, postaje očigledno da sva raseljena lica sa područja u predmetu Milošević, predstavljaju 55,9% brojke za celu zemlju.
- U apsolutnim okvirima, Muslimani su bili najveća grupacija koja je napustila svoje domove nakon 1991. i koja su još uvek bila raseljena 1997-98. (231.830 osoba, ili 58% svih raseljenih lica sa područja u predmetu Milošević, vidi Tabelu 5). Najveća grupacija neraseljenog stanovništva 1997-98. bili su etnički Srbi (347.771, ili 56,8% svih neraseljenih lica).
- U apsolutnim okvirima, Hrvati su raseljeni u manjoj meri nego Muslimani, njih 29,581 uneto je u Tabelu 5 kao “izvan prebivališta iz 1991.” (7,4% svih raseljenih lica). To je vezano uglavnom za manju brojnost populacije Hrvata koja potiče sa područja u predmetu Milošević. Godine 1991, bilo je samo 140.918 Hrvata na osnovu popisa na području u predmetu Milošević, dok je populacija Muslimana iznosila 720.325 osoba, a Srba 785.553

Prilog D1 do D4

osoba (svi rođeni pre 1980.).

- U relativnim okvirima, jasno je da su i Muslimani i Hrvati bili raseljavani u gotovo istom stepenu: 54,1% Muslimana i 56,9% Hrvata koji su poticali sa područja u predmetu Milošević uneti su u Tabelu 5 kao svi raseljeni 1997-98. Procenat raseljenih Srba je mnogo niži, 24,9%, i većina Srba (75,1%) bili su prijavljeni 1997-98. na svom boravištu iz 1991.

Odsek 3.2:

- Ukupno je bilo barem 77.443 svih raseljenih lica muslimanskog porekla od 86.111 Muslimana koji su 1997-98. identifikovani kao oni koji su 1991. živeli na području 7 u predmetu Milošević. Stoga, gotovo 90% muslimanskog stanovništva sa područja 7- predmet Milošević bilo još uvek raseljeno 1997-98. Za opštine koje se nalaze u RS delu područja, ovaj procenat je čak i veći i iznosio je 97,4%.
- Gotovo 100% muslimanskog stanovništva iz RS opština Bratunac, Foča-Srbinje, Srebrenica i Višegrad bilo je svi raseljeno. Muslimanski IRL i IZB iz RS opština Bijeljina, Brčko i Zvornik bili su ređi, tj. između 90,1 i 99,3%, što su i dalje izuzetno visoki procenti.
- Procenat Hrvata koji su 1997-98. bili raseljeni, u odnosu na broj Hrvata identifikovanih 1997-98. bio je takođe znatan, 55,5%, ali niži nego što je procenat za Muslimane. Većina raseljenih Hrvata bila je sa područja Bihaća.

Odeljak 3.3:

- IRL i IZB sa područja u predmetu Milošević brojali su najmanje 399.973 osoba od najmanje 715.534 takvih lica u Bosni (1997-98.), što predstavlja nekih 55,9% svih bosanskih raseljenih lica (IRL i IZB). Relativno malo područje sedam opština (područje 7 u predmetu Milošević) napustila su najmanje 89.903 raseljena lica, što je 12,6% svih raseljenih lica u Bosni.
- Što se tiče Muslimana sa područja u predmetu Milošević, njihov udeo u IRL i IZB u ukupnom broju muslimanskih IRL i IZB bio je veći od 55,9% što je procenat izračunat za sve nacionalne grupe zajedno. Za Muslimane, udeo svih raseljenih lica sa područja u predmetu Milošević u broju svih raseljenih lica u celoj Bosni bio je 70,4% (231.830 od 329.154), očigledno mnogo više nego 55,9% koliko se navodi za sve nacionalne grupe zajedno. Sve ostale nacionalne grupe karakterišu manji procenti (Hrvati: 26,4%, Srbi: 49,8% i Ostali: 54,5%) od prosečnog procenta za zemlju od 55,9 posto.

Prilog D1 do D4**Odeljak 3.4:**

- U velikoj većini opština na području u predmetu Milošević, Muslimani su bili većinska grupacija među svim interno raseljenim osobama i izbeglicama u datoj opštini 1997-98. U RS delu područja u predmetu Milošević, Muslimani su bili većina u svim osim u 7 opština (nekih 43 od 69 post-dejtonskih opština na području u predmetu Milošević pripadalo je Republici Srpskoj). Srpski IRL i IZB bili su većina u opštinama koje su se nalazile u FBiH, posebno na severozapadu zemlje i na području Sarajeva.
- Gotovo sve opštine na području u predmetu Milošević, posebno one u RS delu, karakteriše izuzetno visok procenat IRL-a i IZB-a u muslimanskom stanovništvu iz 1997-98. i gotovo uvek se radilo o 80 do 100 posto. To ustvari znači da je 80 do 100% muslimanskog stanovništva koje je poticalo sa ove teritorije pobeglo tokom sukoba i 1997-98. bilo raseljeno.
- Rezultati za Hrvate su manje dramatični, ali se još uvek mogu uočiti velike grupe opština na severozapadu područja u predmetu Milošević (oko Bosanskog Petrovca) i više na istoku (Kotor Varoš, Teslić i Doboj) kao i Bosanski Šamac, Brčko i istočno ka Mostaru (Kalinovik, Gacko, Nevesinje), gde je procenat svih raseljenih Hrvata bio najmanje 40 do 80%.

Odeljak 3.5:

- U ovom odeljku daje se poređenje geografskih obrazaca interno raseljenih lica uz korišćenje podataka iz dva nezavisna izvora: statistike Odeljenja za demografiju zasnovane na spisku glasača iz 1997-98. i zvanične statistike UNHCR-a i vlade BiH zasnovane na projektu registracije sprovedenom u Bosni 2000. godine. Ovaj drugi izvor je najveća postojeća baza podataka o interno raseljenim licima i izbeglicama u Bosni i Hercegovini. Ona sadrži otprilike 570.000 unesaka koji su sakupljeni od strane lokalnih vlasti u Bosni, i to već tokom sukoba, a kasnije i do 2000. godine. Baza podataka izveštava o broju interno raseljenih lica i izbeglica u Bosni 2000. godine. Izbeglice su uglavnom hrvatski Srbi koji su se preselili u Bosnu, te su stoga isključeni iz ovoga izveštaja. Ovde su proučavane samo raseljene lica. Ova dva izvora, koja se razmatraju u Odeljku 3.5 odnose se na 1997-98 (spisak birača OEBS-a) i 2000. godinu (UNHCR i vlada BiH).
- Pogled na procenat raspodele IRL-a u okviru nacionalnih grupacija jasno potvrđuje da su procenti IRL-a sa područja u predmetu Milošević slični u oba izvora. Stoga, relativni broj IRL-a koji su otišli sa područja u predmetu Milošević je veoma konsistentan u oba izvora.
- Najviše Muslimana otišlo je iz: Prijedora i Banje Luke, Teslića i Doboja, i jednog broja

Prilog D1 do D4

opština koje se nalaze na istočnoj granici Bosne i Srbije, tj. Brčkog, Bijeljine, Vlasenice, Zvornika, Srebrenice, Višegrada, Rogatice, i Foče. Sve se te opštine nalaze u delu područja u predmetu Milošević koje je smešteno u RS-u.

- Hrvati su u najvećem broju odlazili iz Teslića (RS), Doboja (RS), Brčkog (RS), i područja Sarajeva (Ilidža i Novi Grad, u FBiH).
- Srbi su uglavnom otišli sa severozapada područja u predmetu Milošević (Sanski Most, Bosanska Krupa, Bosanski Petrovac, Ključ, and Bihać) i sa područja Sarajeva (Novi Grad, Ilidža, Ilijaš), kao i iz Brčkog, Srebrenice i Goražda. Sve opštine nalaze se u Federaciji Bosne i Hercegovine.
- Najveći broj Ostalih napustio je Sanski Most, Banjažu Luku, Donji Vakuf, Doboj, Teslić, područje Sarajeva, Brčko, Bijeljino, Zvornik, Bratunac, Goražde, i Foču. Neke od ovih opština nalaze se u RS, a neke u FBiH.

Odeljak 4:

- Procenjeni sveukupni broj interno raseljenih lica i izbeglica svih nacionalnosti sa područja u predmetu Milošević je **745.653** lica (minimalni broj je 399.973). Ovaj broj ima interval pouzdanosti (IP) od 95%, od 740.323 do 750.984. Ovaj interval sadrži nepoznati stvarni broj svih IRL-a i izbeglica sa velikim stepenom pouzdanosti. Ukoliko bi, na primer, procena bila napravljena 100 puta na osnovu 100 uzoraka koji su uzimani odvojeno, onda bi dobijene procene iz 95 uzoraka dale (indikativnu) procenu sadržanu u gorespomenutom intervalu. Stoga je, verovatnoća stvarnog broja koji ne pripada intervalu pouzdanosti veoma mala (5%).
- Procenjeni sveukupni broj muslimanskih IRL-a i izbeglica sa područja u predmetu Milošević od **403.566** (IP: 401.053 do 406.080, minimalni broj je **231.830**), jeste najveći činilac u ukupnom broju dobijenom za sve etničke grupacije. Procenjeni broj srpskih IRL i izbeglica je drugi po veličini i iznosi **204.646** lica (IP: 202.437 do 206.855, minimalni broj: **115.411**). Treba imati u vidu da je procenjeni broj srpskih IRL-a i izbeglica otprilike duplo manji od broja dobijenog za Muslimane. Procenjeni brojevi IRL-a i izbeglica među Hrvatima i Ostalima **83.859** lica (IP: 81.795 do 85.922, minimalni broj: **29.581**) odnosno **53.583** lica (IP: 51.094 do 56.046, minimalni broj: **23.151**) i oni su treći i četvrti u ukupnom redosledu.

Prilog D1 do D4**Izvori:**

Baza podataka koja sadrži podatke iz popisa stanovništva iz 1991. za Bosnu i Hercegovinu, Savezni zavod za statistiku, Sarajevo

Baza podataka koja sadrži podatke iz spiskova birača za 1997. i 1998., Organizacija za bezbednost i saradnju u Evropi (OEBS)

Baza podataka interno raseljenih lica i izbeglica u Bosni i Hercegovini (DDPR), (2000), Ministarstvo za ljudska prava i izbeglice, Sarajevo

Stanovništvo Bosne i Hercegovine, Narodnosni sastav po naseljima, (1995), Republika Hrvatska. Državni Zavod za Statistiku. Zagreb, Travanj 1995

Pregled RS za 1993: Spisak građana koji su se iselili sa i uselili na područje Banje Luke, Centar službi bezbednosti, Banja Luka, maj 1993. ERN: B009-8148-B009-8153

Pregled RS za 1995: Pregled podataka o broju i nacionalnom sastavu stanovništva po opštinama na području RDB Banja Luka /REsor državne bezbednosti/ za 1991. i 1995., Banja Luka, Februar 1995. ERN: B003-1169-B003-1183

Reference:

W.G. Cochran (1977), *Sampling Techniques*, 3rd edition. John Wiley & Sons, New York, Chichester, Brisbane, Toronto, Singapore

National Research Council (2001), *Forced Migration and Mortality. Roundtable on Demography of Forced Migration*. H.E. Reed and Ch.B. Keely (eds.), Committee on Population, Commission on Behavioural and Social Sciences and Education, Washington, D.C., National Academy Press, ISBN: 0-309-07334-0. Chapter by Ch.B. Keely, H.E. Reed and R.J. Waldman (2001), *Understanding Mortality Patterns in Complex Humanitarian Emergencies* (p.1).

Médecines Sans Frontières (MSF), (1997), *Refugee Health: An Approach in Emergency Situations*. London, Macmillan Education Ltd.

National Research Council (2002), *Demographic Assessment Techniques in Complex Humanitarian Emergencies. Summary of a Workshop*, H.E. Reed (rap.), Committee on Population, Commission on Behavioural and Social Sciences and Education, Washington, D.C., National Academy Press, ISBN: 0-309-08497-0 (p.2)

Sphere Project (2000), *Humanitarian Charter and Minimum Standards in Disaster Response*.

Prilog D1 do D4

Geneva, Sphere Project.

United Nations, (1999), *World Population Prospects*. The 1998 Revision. Department of Economic and Social Affairs, Population Division. New York.

United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR), (1998), *A regional strategy for sustainable return of those displaced by conflict in the former Yugoslavia. Report presented to the Steering Board of the Peace Implementation Council on 9 June 1998*. Available from the UN High Commissioner for Refugees, Sarajevo Office (<http://www.unhcr.ba>)

United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR), (1994), *Registration: A Practical Guide for Field Staff*. Geneva: United Nations High Commissioner for Refugees.